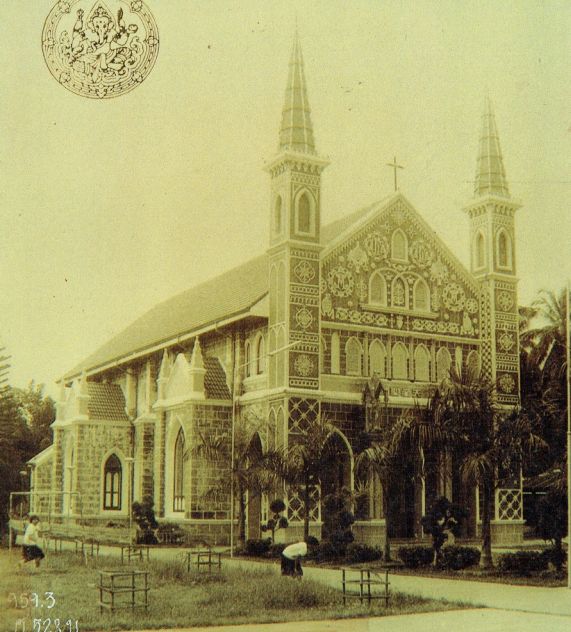
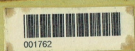

59.3
ค 523.11
2

โบราณสถานที่ยังมีได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๒

โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๒

โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานเร่งด่วน กองโบราณคดี
กรมศิลปากร

โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๒

พิมพ์ครั้งแรก ๒,๐๐๐ เล่ม

เอกสารกองโบราณคดีหมายเลข ๑๒/๒๕๓๓

เลขเรียกหนังสือสากล ISBN ๙๗๔-๔๑๗-๑๔๖-๔

๙๕๙.๓ ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี
ศ ๕๒๔ บ โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๒ รวบรวมและเรียบเรียง
โดย รัตรี โตเพ่งพัฒน์. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๓.
๑๗๖ หน้า. ภาพประกอบ, แผนที่.
๑. ไทย—โบราณวัตถุสถาน ๒. รัตรี โตเพ่งพัฒน์
๓. ชื่อเรื่อง
ISBN ๙๗๔-๔๑๗-๑๔๖-๔

ที่ปรึกษา

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
นายนิคม มูลิกะคามะ
นายประโชติ สังขกิจ

ดำเนินการโดย

โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานเร่งด่วน กองโบราณคดี

บรรณาธิการ

นายพิเศษ เจียจันทรพงษ์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวรัตรี โตเพ่งพัฒน์

ผู้เรียบเรียง

นางสาวรัตรี โตเพ่งพัฒน์

กองบรรณาธิการ

นายพนพิพัฒน์ หอมหวาน

นางสาวธาดา สุทธิเนตร

นางสมศรี กุมภีโร

นางสาวดวงรัตน์ เขียวขุ่ม

นางสาวชมนาด สุภาพ

ออกแบบปก

นายขจร มุกมีคำ

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

001762

001762

959.3

ศ528บ

ด 2

ด

คำนำ

ประเทศไทย เป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ประจักษ์พยานแห่งความเก่าแก่ของดินแดนอันควรภาคภูมิใจนี้คือ โบราณวัตถุและโบราณสถานต่าง ๆ เป็นจำนวนมากที่ตกทอดเป็นสมบัติศิลปวัฒนธรรมของชาติ ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้คือหลักฐานที่จะแสดงให้เห็นนาประเทศทั่วโลกได้ทราบถึงอารยธรรมความเจริญของชาติไทย

ในปีงบประมาณ ๒๕๓๑ กรมศิลปากรได้รับงบประมาณสำหรับโครงการสำรวจตรวจหาโบราณสถานในภูมิภาคต่าง ๆ เพิ่มเติมจากที่ได้เคยสำรวจตรวจสอบไว้แล้วในอดีต ทั้งนี้ เพราะการที่จะอนุรักษ์หรือสงวนรักษาโบราณสถานเหล่านี้ไว้ได้ ขั้นตอนแรกก็คือ การที่จะต้องสำรวจศึกษาให้ทราบจำนวน และสภาพของโบราณสถานเสียก่อน แล้วจึงจะสามารถกำหนดรายละเอียด กรรมวิธีในการสงวนรักษาให้ถูกต้องเหมาะสม สมเหตุสมผล แนวทางการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนี้ คณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเห็นชอบ และได้สนับสนุนให้สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม เพื่อให้ดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในปี ๒๕๓๔

ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานเบื้องต้น กรมศิลปากรได้พิจารณาเห็นว่า กระทรวงศึกษาธิการ มีสำนักงานศึกษาธิการทั่วไประดับจังหวัดและอำเภออยู่ทั่วประเทศเป็นกลไกสำคัญ ควรจะทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณสถานในภูมิภาคต่าง ๆ ได้ดีที่สุด โดยวิธีกระจายแบบสอบถามไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ให้ช่วยตรวจสอบและรายงาน แล้วรวบรวมข้อมูลส่งไปยังกรมศิลปากร เพื่อจำแนกตรวจสอบและวิเคราะห์รายละเอียด ประมวลไว้เป็นข้อมูลสำหรับการสำรวจตรวจสอบทางโบราณคดี เพื่อให้ได้ข้อมูลว่าแหล่งใดเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีคุณสมบัติสมควรสงวนรักษาและดำเนินการทางโบราณคดีต่อไป

ในการดำเนินการครั้งนี้ กรมศิลปากรได้รับความร่วมมือจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร โดยกรอกแบบสำรวจข้อมูลโบราณสถานที่เห็นว่ามีค่าสำคัญในท้องถิ่นของตน ส่งกลับมายังกรมศิลปากร รวมทั้งสิ้น ๒,๙๓๑ แห่ง ซึ่งในจำนวนข้อมูลเหล่านี้ กรมศิลปากรได้ตรวจสอบในขั้นต้นแล้ว เห็นว่ามีสภาพเป็นโบราณสถานที่ยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนจำนวน ๒,๐๐๔ แห่ง จึงได้ส่งข้อมูลดังกล่าวให้หน่วยศิลปากรที่ ๑ - ๙ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ส่วนกลางออกสำรวจหารายละเอียดต่อไป

เมื่อเจ้าหน้าที่ดำเนินการสำรวจเพิ่มเติมแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การนำข้อมูลนี้เสนอคณะกรรมการพิจารณาการขึ้นทะเบียน การเพิกถอน เพื่อแก้ไข เพิ่มเติม การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

อนึ่ง เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลโบราณสถานดังกล่าวที่ได้สำรวจแล้วนี้ให้เป็นที่ทราบกันทั่วไป กรมศิลปากรจึงมีโครงการจัดรวมพิมพ์เป็นเล่มขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๙ เล่ม คือ

๑. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๑ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๑ มี ๗ จังหวัด คือ ลพบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท อุทัยธานี และ ๔ จังหวัด ในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร คือ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี

๒. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๒ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๒ มี ๗ จังหวัด คือ สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี

๓. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๓ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๓ มี ๔ จังหวัด คือ สุโขทัย นครสวรรค์ กำแพงเพชร ตาก อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร เพชรบูรณ์

๔. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๔ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๔ มี ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน

๕. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๕ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๕ มี ๗ จังหวัด คือ ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก ระยอง ตราด จันทบุรี ชลบุรี

๖. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๖ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๖ มี ๘ จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี ยโสธร

๗. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๗ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๗ มี ๙ จังหวัด คือ ขอนแก่น มุกดาหาร อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร นครพนม มหาสารคาม กาฬสินธุ์

๘. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๘ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๘ มี ๗ จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช ชุมพร ระนอง กระบี่ พังงา ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี

๙. โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม ๙ เป็นข้อมูลของหน่วยศิลปากรที่ ๙ มี ๖ จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง ตรัง ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

กรมศิลปากร หวังว่าข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจทั่วไป และช่วยกันผดุงรักษา โบราณสถานเหล่านั้นไว้ เพื่อประโยชน์อันจะมีต่อไปแก่อนุชนในภายภาคหน้า

(คุณหญิง กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ)

อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	๓
จังหวัดนครปฐม	๑๐
วัดสรเพชญ์	๕
วัดท่าพุท	๑๔
วัดกลางบางแก้ว	๑๕
วัดบางพระ	๑๗
วัดละมุด	๑๘
วัดศรีมหาโพธิ์	๒๐
ศาลาติ๊ก	๒๑
โบราณสถานที่ยื่นทะเลยื่นแล้วของจังหวัดนครปฐม	๒๒
จังหวัดสมุทรสงคราม	๒๔
วัดบางจะเกร็ง	๒๗
วิหารร้าง วัดแม่น้ำ	๒๙
หอไตร วัดนางพิมพ์	๓๐
วัดวิชิตาม	๓๑
วัดพวงมาลัย	๓๒
วัดอินทาราม	๓๓
วัดเหมืองใหม่	๓๔
วัดละมุดสุทธาวาส	๓๕
วัดประดู่	๓๖
วัดอสงกรณ์	๓๗
วัดช้างเผือก	๓๘
วัดบางพรหม	๓๙
วัดบางกะพ้อม	๔๐
วัดบุญวันทร์กุฎทอง	๔๑
วัดบางเกาะเทพศักดิ์	๔๒
วัดเกษมสรณาราม	๔๓
วัดเกตการาม	๔๔
วัดบางกุ้ง	๔๖
โบราณสถานที่ยื่นทะเลยื่นแล้วของจังหวัดสมุทรสงคราม	๔๗
จังหวัดราชบุรี	๔๙
โบสถ์คริสต์ นิคมโรมันคาทอลิก	๕๓
เนินเจดีย์วัดหนองเกสร	๕๕
	๕๕

	หน้า
วัดเกาะศาลพระ	๕๕
กำแพงและคูเมืองราชบุรี	๕๗
เนินเจดีย์วัดเพลง (ร้าง)	๕๘
เขาลวง	๕๙
เขาวังสะติง (อยู่ใกล้วัดเขาวังสะติง)	๖๐
วัดศิริเจริญเนินหม้อ	๖๑
กำแพงเมืองราชบุรี (ค่ายภาณุรังษี)	๖๒
เจดีย์หัก	๖๓
วัดอรัญญิกาวาส	๖๔
วัดนาหนอง	๖๕
ถ้ำสำปะแจ และเนินลูกปัดขี้หมองคา	๖๖
ค่ายพักทัพพระเจ้าตาก สมัยกรุงธนบุรี	๖๗
วัดใหญ่โพหัก	๖๘
โคกพลับ	๖๙
วัดลวง	๗๐
โบราณสถานที่ยื่นทะเลยื่นแล้วของจังหวัดราชบุรี	๗๒
จังหวัดกาญจนบุรี	๗๔
วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ)	๘๐
วัดอินทาราม (วัดหนองขาว)	๘๑
วัดใหญ่ตั้งวัง และวัดร้างรางจัน (เจดีย์)	๘๒
บ่อน้ำญี่ปุ่น	๘๓
วัดสระเบือ้ง (วัดสระกระเบือ้ง)	๘๔
วัดน้อย (ร้าง) ใกล้กับวัดเขารักษ์	๘๕
พระปรางค์บนยอดเขารักษ์	๘๖
เจดีย์เก่าวัดสระแก้ว (วัดแก้ว)	๘๗
พระปรางค์วัดทานกัณฑ์ (อยู่ในบริเวณอำเภอพนมทวน)	๘๘
ดอนเจดีย์	๘๙
ปรางค์และเจดีย์ ใกล้กับดอนเจดีย์	๙๐
เจดีย์วัดบ้านน้อย	๙๑
ถ้ำตะกั่ว (เขาตะกั่ว)	๙๒
ถ้ำเขาอัมพะ (เขาพัง)	๙๓
ถ้ำรูป (เขาเขียว)	๙๔
เมืองครุฑ	๙๕
โบสถ์เก่าสระจิตต์น่าน	๙๖
เขาแดง หมู่บ้านโป่งหวาย	๙๘

	หน้า
วัดหินแหลม	๙๙
วัดปริงกาสี	๑๐๐
พุน้ำร้อนกุ่มมั่ง	๑๐๑
เจดีย์บุษ้อง	๑๐๒
เจดีย์เวียงคัต	๑๐๓
เจดีย์สามประสบ	๑๐๔
โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดกาญจนบุรี	๑๐๕
จังหวัดเพชรบุรี	๑๐๗
เนินเจดีย์ทุ่งเศรษฐี	๑๑๑
วัดเขากระจิว	๑๑๒
เนินดอนเตาอิฐ	๑๑๓
เนินดินแดง	๑๑๔
วัดท่าไชยศิริ	๑๑๕
วัดพระพุทธไสยาสน์	๑๑๖
วัดพระทรง	๑๑๗
โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดเพชรบุรี	๑๑๘
จังหวัดสุพรรณบุรี	๑๒๑
วัดอาน (ร้าง)	๑๒๕
วัดคูทอง	๑๒๖
วัดน้อย	๑๒๗
มณฑปวัดอรัญญิก	๑๒๘
วัดไทรย์	๑๒๙
วัดพรวัว	๑๓๐
วัดวรจันทร์	๑๓๑
วัดหน้าพุทธางกูร	๑๓๒
วัดชีสุกเกษม	๑๓๓
วัดพระลอย	๑๓๔
วัดพระอินทร์ (ร้าง)	๑๓๕
วัดแร้ง (ร้าง)	๑๓๖
วัดการ้อง (ร้าง)	๑๓๗
วัดดอนบุปผาราม	๑๓๘
เจดีย์วัดดงขี้เหล็ก	๑๓๙
วัดเกาะ	๑๔๐
วัดปลายนา	๑๔๑
วัดสามชุก	๑๔๒

	หน้า
วัดบ้านทิง (โพธิ์เงิน)	๑๕๓
วิหารเก่า วัดทุ่งสามัคคีธรรม	๑๕๔
วัดหนองโรงรัตนาราม	๑๕๕
วัดอุ้งตะเภา	๑๕๖
โบราณสถานที่ยื่นทะเลยื่นแล้วของจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๕๘
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๕๑
ถ้ำกลบ	๑๕๔
เขาด้านน้ำว่อง (ถ้ำบ่อน้ำทิพย์)	๑๕๕
ด่านสิงขร	๑๕๖
เขาด้านน้อย (ถ้ำพระธาตุ เขาคันกระโต)	๑๕๘
ป้อมยันทัพพม่า	๑๖๐
ถ้ำเขาน้อย	๑๖๑
วัดเขาแดง	๑๖๒
กุฏิฤๅษี, เฝ้าผาพระระเบียง, ถ้ำพระนอน	๑๖๓
วัดเขาน้อย (เก่า)	๑๖๔
โบราณสถานที่ยื่นทะเลยื่นแล้วของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๖๕
บรรณานุกรม	๑๗๕

แผนที่บริเวณจังหวัดนครปฐม

จ. พระนครศรีอยุธยา

จ. สุพรรณบุรี

จ. กาญจนบุรี

อ. กำแพงแสน

อ. บางเลน

อ. ดอนตูม

ม. นครชัยศรี

จ. นนทบุรี

จ. ราชบุรี

อ. เมืองนครปฐม

อ. นครชัยศรี

อ. สามพราน

จังหวัดนครปฐม

ตราประจำจังหวัด

: รูปเจดีย์ทรงระฆัง มิมงกุฎิต่ออยู่ที่กลางองค์เจดีย์

องค์เจดีย์หมายถึงพระปฐมเจดีย์ ซึ่งเชื่อกันว่า พระโสมพะดินและพระอุตรตะสมณฑุต ๒ องค์ ที่พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย ทรงส่งมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในแคว้นสุวรรณภูมิ เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๓ เป็นผู้สร้างส่วนรูปมงกุฎ หมายถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ มีพระนามเดิมว่า เจ้าฟ้ามงกุฎ เป็นผู้ค้นพบและทรงโปรดฯ ให้มีการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์

ความหมายของชื่อ

: เมืองแห่งพระเจดีย์องค์แรกที่เรียกว่า พระปฐมเจดีย์

ชื่อเดิม

: นครชัยศรี

พื้นที่

: ๒,๑๖๘ ตารางกิโลเมตร

สูงกว่าระดับน้ำทะเล

วัดจากศาลากลางจังหวัด

: ๔ เมตร

จำนวนประชากร

: ๖๓๐,๘๐๕ คน

เขตการปกครอง

: มี ๖ อำเภอ

๑. อำเภอเมืองนครปฐม

๒. อำเภอนครชัยศรี

๓. อำเภอสามพราน

๔. อำเภอบางเลน

๕. อำเภอกำแพงแสน

๖. อำเภอดอนตูม

ทรัพยากรสำคัญ

: สวนผลไม้

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๓ องศาเหนือ
เส้นแวงที่ ๑๐๐ องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพฯ : ประมาณ ๕๖ กิโลเมตร

มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ : ติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศใต้ : ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม

ทิศตะวันออก : ติดต่อกับจังหวัดนนทบุรี กรุงเทพฯ และพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันตก : ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนครปฐม เป็นที่ราบลุ่มทั่วไป ไม่มีภูเขา มีที่ดอนเฉพาะทางตะวันตกเฉียงเหนือ
ของอำเภอเมือง และอำเภอกำแพงแสนเท่านั้น พื้นดินในที่ดอนแห้งแล้ง ประกอบด้วยป่าโปร่ง
และป่าไม้เบญจพรรณ พื้นที่ราบลุ่มในเขตอำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน และอำเภอสองพี่น้อง
เป็นแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ มีการทำนา ทำสวนกันมาก

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัด

นครปฐม เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานเมืองหนึ่งของประเทศไทย
แต่เดิมรู้จักกันในนามของ “นครชัยศรี” เมืองนครปฐมโบราณ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๓
องศาเหนือ และเส้นแวง ๑๐๐ องศาตะวันออก บริเวณตำบลพระประโทน อำเภอเมืองนครปฐม
เป็นเมืองที่มีคูน้ำล้อมรอบ ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าค่อนข้างมน ขนาด ๓,๖๐๐ x ๒,๐๐๐ เมตร
มีเจดีย์โบราณเรียกว่า พระประโทนอยู่กลางใจเมือง และมีพระปฐมเจดีย์ตั้งอยู่นอกเมือง
ห่างไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒ กิโลเมตร แต่เดิมตัวเมืองตั้งอยู่ริมทะเล เนื่องจากในสมัย
โบราณ แนวชายฝั่งทะเลกินอาณาเขตเข้ามาถึงตำบลตอนท้ายทอม ในเขตจังหวัดนครปฐม

ภายในบริเวณตัวเมืองและนอกตัวเมือง ได้มีการพบโบราณวัตถุ โบราณสถาน
เป็นจำนวนมาก ซึ่งจัดอยู่ในวัฒนธรรมทวารวดีซึ่งมีความรุ่งเรือง อยู่ในบริเวณที่ราบภาคกลาง
ของประเทศไทย ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ จากการขุดค้นทางโบราณคดีในเวลาต่อมา
นักโบราณคดีได้ทำการศึกษาวิจัยโดยการศึกษาชั้นดิน ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบโบราณวัตถุ
ที่ขุดค้นพบ ตลอดจนการหาอายุโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ ได้ข้อสรุปว่า เมืองโบราณแห่งนี้
เป็นที่ยู่อาศัยของชุมชนโบราณในสมัยทวารวดี ซึ่งเวลาที่รุ่งเรืองที่สุดของชุมชนนี้จะอยู่ใน
ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ และถูกทิ้งร้างไปในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เนื่องจาก
แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านเมืองเกิดเปลี่ยนทิศทางเดิน

นอกจากเมืองโบราณสมัยทวารวดี ที่ตำบลพระประโตนดังกล่าวแล้ว ยังมีร่องรอย
ของชุมชนโบราณและวัดโบราณ ตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึงสมัยอยุธยา กระจ่ายอยู่โดยรอบ
ฝั่งแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กับตัวเมือง โดยเฉพาะในเขตอำเภอกำแพงแสน

มีเมืองโบราณที่มีคูน้ำล้อมรอบเมืองหนึ่ง คือเมืองกำแพงแสน เป็นเมืองขนาดเล็ก ลักษณะของตัวเมืองและโบราณวัตถุที่พบเป็นของในสมัยทวารวดี ซึ่งเมืองนี้คงจะเป็นเมืองบวรารหรือหัวเมืองของเมืองโบราณที่ตำบลพระประโทน เมืองโบราณที่ตำบลพระประโทน กลายเป็นเมืองร้างอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงได้โปรดให้ตั้งเมืองนครชัยศรีขึ้น แต่เมืองนครชัยศรีที่โปรดให้ตั้งขึ้นครั้งนั้น อยู่ที่ตำบลท่านาริมแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีน มิได้ตั้งอยู่ที่ตำบลพระประโทน

จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงดำรงพระยศเจ้าฟ้ามงกุฏ และทรงผนวชอยู่ในขณะนั้น พระองค์ได้เสด็จฯ ถูรงค์ไปพบองค์พระปฐมเจดีย์อยู่กลางป่า จึงได้กราบทูลขอให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์องค์นี้ แต่พระองค์ทรงไม่เห็นด้วย โดยมีพระราชปรารภว่าเป็นของอยู่ในป่าในดง พระราชดำริของสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ในครั้งนั้นจึงต้องระงับไป

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ขึ้นเสวยราชย์เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๖ แล้ว พระองค์จึงโปรดฯ ให้มีการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งต้องใช้เวลาจนถึง ๑๗ ปี มาเสร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. ๒๔๑๓ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ในระหว่างที่ทำการบูรณะ ผู้คนที่เริ่มทยอยเข้ามาอยู่บริเวณรอบ ๆ องค์พระปฐมเจดีย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมืองนครชัยศรีซึ่งตั้งขึ้นในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็น่าจะเจริญรุ่งเรือง เพราะมีเจ้านาย ข้าราชการบริวาร และผู้คนจำนวนมากมาแวะพักก่อนจะเดินทางต่อไปสู่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ชุดคลองเจดีย์บูชาแยกจากแม่น้ำนครชัยศรีที่ตำบลท่านา ตรงไปสู่องค์พระปฐมเจดีย์ เมืองนครชัยศรีก็น่าจะเจริญรุ่งเรืองขึ้นอีก

จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๔ เมืองนครชัยศรีก็เป็นที่ตั้งมณฑลนครชัยศรี มีเมืองสุพรรณบุรีและสมุทรสาครรวมอยู่ในมณฑล เมื่อการบูรณะพระปฐมเจดีย์เสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๑๓ รอบ ๆ องค์พระปฐมเจดีย์ก็ยังเป็นป่าดงอยู่ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดฯ ให้ย้ายเมืองนครชัยศรี จากตำบลท่านา ไปตั้งที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ และยังคงเรียกเมืองที่ย้ายไปใหม่นี้ว่าเมืองนครชัยศรีดังเดิม ส่วนที่ตั้งเมืองนครชัยศรีเก่าเปลี่ยนมาเรียกว่า อำเภอเมือง เมืองนครชัยศรีที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ก็เจริญขึ้นกว่าแต่ก่อน และยิ่งเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างพระราชวังสนามจันทร์ขึ้นในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ปรากฏว่าหลังจากย้ายเมืองนครชัยศรีไปอยู่ที่เมืองนครชัยศรีใหม่แล้ว ชาวบ้านก็ยังนิยมเรียกชื่อเมืองเก่าว่า นครชัยศรีอย่างเดิม ทำให้เกิดความสับสน เพราะเรียกเมืองนครชัยศรีทั้งสองเมือง ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเปลี่ยนชื่อเมืองนครชัยศรีที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์เป็นเมืองนครปฐม ตั้งแต่วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ส่วนเมืองนครชัยศรีเดิมก็ให้มีฐานะเป็นอำเภอ เรียกว่า อำเภอนครชัยศรี

วัดสรเพชญ

โบสถ์หลังเก่า สมัยอยุธยา ซ่อมแซมในสมัย ร.๕

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านยายชา ตำบลยายชา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
สิ่งสำคัญ	โบสถ์หลังเก่า
ประวัติสังเขป	เป็นโบสถ์เก่า ไม่ทราบประวัติการก่อสร้าง
รูปแบบศิลปกรรม	โบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน มีฐานโค้งแบบสมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดสรเพชญ
ประวัติการอนุรักษ์	ซ่อมแซมราวสมัยรัชกาลที่ ๕ สมัยหลวงปู่พัน
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดท่าพูด

เจดีย์หมู่จุฬามณี

ที่ตั้ง

สิ่งสำคัญ

ประวัติสังเขป

รูปแบบศิลปกรรม

ชื่อเจ้าของ

ประวัติการอนุรักษ์

ผู้สำรวจ

หมู่ที่ ๔ บ้านท่าพูด ตำบลไร่ขิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม
เจดีย์หมู่จุฬามณี

ชาวบ้านเล่าว่าผู้สร้างเจดีย์หมู่พระจุฬามณีชื่อ ตาช่วง สร้างราว พ.ศ. ๒๔๖๒
ตามรูปแบบซึ่งทราบจากการนั่งวิปัสสนา ส่วนวัดท่าพูดนั้นสร้างมานาน
ประมาณ ๒๐๐ ปี

สมัยรัตนโกสินทร์ เจดีย์ก่ออิฐฉาบปูน มีมณฑปอยู่ที่บันไดทั้งสองข้าง
วัดท่าพูด

วัดได้บูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

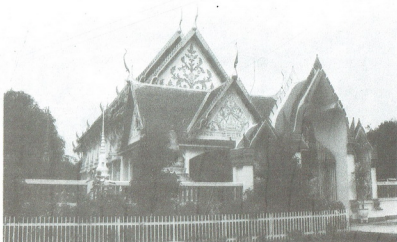
วัดกลางบางแก้ว

หอไตร วัดกลางบางแก้ว สถาปัตยกรรมสมัย ร.๕

- ที่ตั้ง** หมู่ที่ ๒ บ้านปากคลองบางแก้ว ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- สิ่งสำคัญ** หอไตร
โบสถ์
มณฑป
กระโจมไตร
- ประวัติสังเขป** ตามประวัติกล่าวว่า โบสถ์เดิมสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อดำ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ตัวโบสถ์ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขยายต่อเติมเรื่อยมา หอไตรสร้าง พ.ศ. ๒๔๓๑ มณฑปสร้าง พ.ศ. ๒๔๓๓ ในสมัยหลวงปู่บุญ (พระพุทธรูตินายก) อดีตประธานสงฆ์มณฑลนครชัยศรี กระโจมไตรสร้าง พ.ศ. ๒๔๕๐
- รูปแบบศิลปกรรม** สมัยรัตนโกสินทร์ โบสถ์ขนาดใหญ่แต่เดิมมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ปัจจุบันได้เขียนขึ้นใหม่ตามแบบของเดิม รอบโบสถ์มีใบเสมาทำจากหินชนวน ภายในหอไตรมีลวดลายแกะสลักไม้ และภาพเขียนรูปเทพชุมนุม กระโจมไตรเป็นอาคารไม้รูปแปดเหลี่ยม ไม่มีเสากลาง แต่ก่อนมุงด้วยไม้สัก ใช้เป็นที่พักของพวกแตรเวลาบวชนาค

ชื่อเจ้าของ   วัดกลางบางแก้ว
 ประวัติการอนุรักษ์   วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา โบสถ์ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ได้รับการบูรณะ
 เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒
 ผู้สำรวจ   นายอานัติ   บำรุงวงศ์
 นายประดิษฐ์   เวียงแก้ว

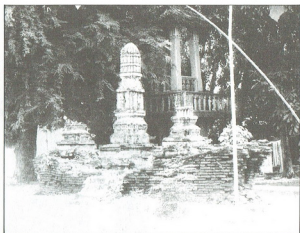
โบสถ์

มณฑป

วัดบางพระ

กลุ่มเจดีย์ บนฐานรูปเรือสำเภาข้างโบสถ์

โบสถ์หลังเก่า ภายในภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านบางพระ ตำบลบางแก้วฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
สิ่งสำคัญ	โบสถ์หลังเก่า
ประวัติสังเขป	มีมาแต่เดิม ไม่ทราบแน่นอนว่าผู้ใดสร้าง
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยาตอนปลาย—รัตนโกสินทร์ โบสถ์มีจิตรกรรมฝาผนัง ฝีมือประณีต นับเป็นอีกแห่งหนึ่งที่สำคัญในลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ข้างโบสถ์มีเจดีย์ย่อมุมฐานชั้นล่างเป็นบัวกลุ่มรองรับ ตั้งอยู่ภายในสำเภาซึ่งก่อด้วยอิฐ ใบเสมาเก่า ปัจจุบันนำไปไว้ที่โบสถ์ใหม่
ชื่อเจ้าของ	วัดบางพระ
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนังหลุดโรยมาก เนื่องจากตัวผนังอาคารและหลังคาผุพัง แตกร้าว ไม่สามารถที่จะซ่อมแซมบำรุงรักษาได้ดีเท่าที่ควร ทางวัดจะทำการรื้อถอนแล้วจะสร้างอาคารใหม่ในวันข้างหน้า
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประติษฐ์ เวียงแก้ว

วัดละมุด

โบสถ์ สถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา
ตอนปลาย - วัดนโกสินทร์ตอนต้น

ที่ตั้ง
สิ่งสำคัญ

หมู่ที่ ๕ บ้านสวนถั่ว ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
วิหาร
โบสถ์

ประวัติสังเขป

พระอธิการทอง สุวณฺโณ เป็นผู้บูรณะครั้งแรก โดยสร้างวิหารเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๘ และได้ขนย้ายพระพุทธรูปจากโบราณสถานสมัยทวารวดี ภายในซากวัดร้างซึ่งอยู่ตรงข้าม ปัจจุบันซากวัดร้างดังกล่าวหมดสภาพไปแล้ว ต่อมาพระครูสุพจน์วราภรณ์ เป็นผู้บูรณะวัดต่อเติมครั้งหลัง มีนายช่างจากกรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นอาสาสมัคร ให้คำปรึกษาและออกแบบ

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยอยุธยา - วัดนโกสินทร์ พระประธานในโบสถ์เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ ภายในวัดมีธรรมาสน์แบบเก่ามีลายประจำยาม อาจเก่าถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย หมู่กุฏิสงฆ์ในวัดเป็นเรือนไทยที่ปรุงขึ้นตามแบบของเดิม

ชื่อเจ้าของ

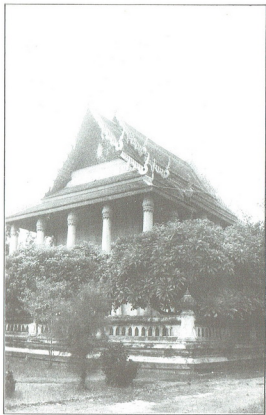
วัดละมุด

ประวัติการอนุรักษ์

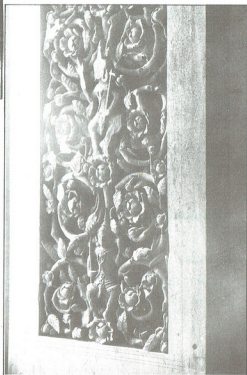
วิหารบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์
นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วิหาร สถาปัตยกรรมสมัย ร. ๖

บานประตูวิหาร ทำจากไม้แกะสลัก

วัดศรีมหาโพธิ์

วิหาร

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านศรีมหาโพธิ์ ตำบลศรีมหาโพธิ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
สิ่งสำคัญ	วิหาร พระนอน ๑ องค์
ประวัติสังเขป	ตามตำนานพื้นบ้าน เล่าถึงการนำพระพุทธรูปและต้นโพธิ์เสี่ยงทาย ล่องมาตามคลองบางพระ ต้นโพธิ์ได้ถูกนำขึ้นปลูกไว้ที่วัดนี้ ส่วนพระพุทธรูป จมลงในคลอง (เคยมีผู้ดำลงไปดูแต่ไม่พบ)
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา วิหารฐานโค้งแบบตอกทองสำเภา มีวิหารคตอยู่ด้านหลัง เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนอนทำจากหินทราย ยาวประมาณ ๖ เมตร
ชื่อเจ้าของ	วัดศรีมหาโพธิ์
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

ศาลาติ๊ก

ศาลาวิมทางหรือศาลาติ๊ก เป็นศาลาขนาด ๑๐ ห้อง ๒๐ x ๑๐ ม. สมเด็จพระพันปีหลวง โปรดให้สร้างขึ้นเพื่อให้ราษฎร ได้ทอดพักแรมระหว่างทางขณะไปนมัสการพระแท่นดงรัง จ. กาญจนบุรี

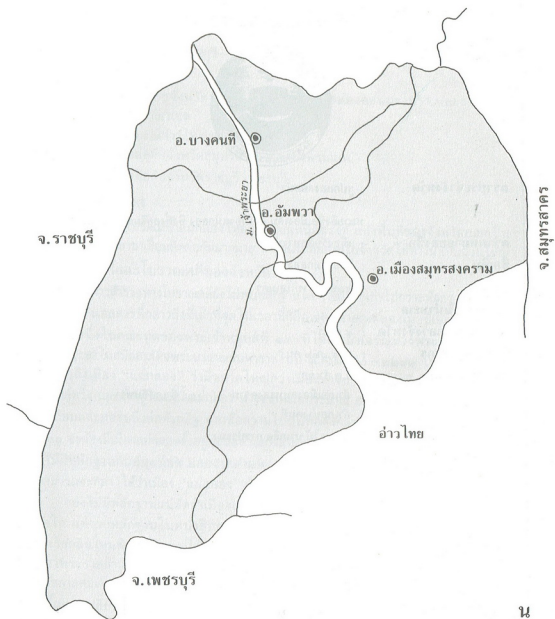
ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๙ บ้านศาลาติ๊ก ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
สิ่งสำคัญ	ซากฐานศาลาติ๊ก
ประวัติสังเขป	เป็นที่พักคนเดินทางที่ไปนมัสการพระแท่นดงรัง สร้างโดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน แต่ก่อนมีหลังคา หน้าต่าง และประตูครบ ปัจจุบันเหลือเฉพาะฐานและบันไดทางขึ้นศาลา
ชื่อเจ้าของ	โรงเรียนศาลาติ๊ก
ประวัติการอนุรักษ์	โรงเรียนดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

โบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้วของจังหวัดนครปฐม
มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๔ แห่ง ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑.	พระปฐมเจดีย์	พระปฐมเจดีย์	เมืองนครปฐม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
	กำหนดเขตที่ดินฯ พระปฐมเจดีย์ พระปฐมเจดีย์		เมืองนครปฐม	๕๔	๗๕	๑๖ สิงหาคม ๒๕๒๐
๒.	วัดพระงาม	พระปฐมเจดีย์	เมืองนครปฐม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
๓.	วัดพระประโทน	พระประโทน	เมืองนครปฐม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
๔.	สระน้ำจันทร์	สนามจันทร์	เมืองนครปฐม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
	กำหนดเขตที่ดินฯ สระน้ำจันทร์	สนามจันทร์	เมืองนครปฐม	๗๕	๕๐	๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๑
๕.	วัดพระเมรุ	สวนนันทอุทยาน	เมืองนครปฐม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
๖.	วัดใหญ่	พระปฐมเจดีย์	เมืองนครปฐม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
๗.	วัดธรรมศาลา	ธรรมศาลา	เมืองนครปฐม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
๘.	เมืองกำแพงแสน	ทุ่งขวาง	กำแพงแสน	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๔
๙.	เนินพระ	ดอนยายหอม	เมืองนครปฐม	๕๔	—	๓ มกราคม ๒๔๘๐
	กำหนดเขตที่ดินฯ เนินพระ (ร้าง) ดอนยายหอม		เมืองนครปฐม	๑๐๔	๒๔๖	๑ ธันวาคม ๒๕๓๐
๑๐.	ฐานเจดีย์ที่วัดพระประโทน	พระประโทน	เมืองนครปฐม	๕๗	๕๐	๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๓
๑๑.	ฐานพระเจดีย์ในบริเวณที่ดินของ					
	นายสุขแสง	ธรรมศาลา	เมืองนครปฐม	๕๗	๕๐	๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๓
๑๒.	พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ					
	พระปฐมเจดีย์	พระปฐมเจดีย์	เมืองนครปฐม	๗๘	๕๔	๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๔
๑๓.	พระราชวังสนามจันทร์	สนามจันทร์	เมืองนครปฐม	๕๔	๑๗๗	๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๔
๑๔.	วัดประจักษ์วาร	ขุนแก้ว	นครชัยศรี	๑๐๖	๒๖	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒

แผนที่บริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงคราม

ตราประจำจังหวัด	: รูปกลองลอยน้ำ
ความหมายของชื่อ	หมายถึงชื่อเมืองเดิม คือเมืองแม่กลอง ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำแม่กลอง
ชื่อเดิม	: เมืองรับศึกทางน้ำ
พื้นที่	: เมืองแม่กลอง
สูงกว่าระดับน้ำทะเล	: ๔๑๖ ตารางกิโลเมตร
วัดจากศาลากลางจังหวัด	: ๔ เมตร
จำนวนประชากร	: ๒๐๔,๘๒๒ คน
เขตการปกครอง	: มี ๓ อำเภอ
	๑. อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ๒. อำเภออัมพวา
	๓. อำเภอบางคนที
ทรัพยากรสำคัญ	: สวนผลไม้ นาเกลือ การประมง

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสมุทรสงครามตั้งอยู่ในภาคกลาง (ตอนล่าง) ของประเทศไทย ริมฝั่งทะเลอ่าวไทย บริเวณปากแม่น้ำแม่กลอง ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามระยะทางหลวงแผ่นดินสายธนบุรี—ปากท่อ ประมาณ ๖๔ กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ : ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี สมุทรสาคร มีคลองดอนมะโนรา และรางตำลึงเป็นอาณาเขต

ทิศใต้ : จดทะเลอ่าวไทย ปากแม่น้ำแม่กลอง

ทิศตะวันออก : ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร ที่คลองพรมแดน

ทิศตะวันตก : ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบต่ำ มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านจากเหนือลงใต้ แบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็น ๒ ส่วน มีลำคลองสาขาเชื่อมติดต่อกันมากมาย การคมนาคมภายในจังหวัดใช้ทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัด

จากการสำรวจทางโบราณคดียังไม่พบหลักฐานใด ๆ ที่มีอายุเก่าไปกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา หลักฐานทางเอกสารที่กล่าวถึงที่เก่าที่สุดในเวลานี้ก็คือ จดหมายเหตุของเมอซิเอร์ เซเบเรต์ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งในคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่ได้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในปี พ.ศ. ๒๒๓๐—๒๒๓๑ ในบันทึกของเขาได้กล่าวถึงเมือง “แม่กลอง” ว่ามีขนาดใหญ่กว่าเมืองท่าจีน ห่างจากเมืองท่าจีนประมาณ ๑๐ ไมล์ครึ่ง และตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ห่างจากทะเลประมาณ ๑ ไมล์ เป็นเมืองที่ไม่มีกำแพง มีแต่ป้อมและหอรบซึ่งก่อด้วยอิฐ จากข้อความในบันทึกดังกล่าวทำให้ทราบได้ว่าในปี พ.ศ. ๒๒๓๐ จะต้องมีการตั้งเมืองแม่กลองตั้งอยู่ก่อนแล้วอย่างแน่นอน ส่วนจะตั้งขึ้นก่อนหน้านั้นนานเท่าใด ยังไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัด และจากตำแหน่งที่ตั้งของเมือง “แม่กลอง” ตามบันทึกนั้นก็สมารถจะกล่าวได้ว่าเมือง “แม่กลอง” ก็คือเมือง “สมุทรสงคราม” นั่นเอง

ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเมืองแม่กลองได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองสมุทรสงครามตั้งแต่เมื่อใด แต่จากหลักฐานในหนังสือกฎหมายตราสามดวงว่าด้วยพระราชกำหนดเก่า เรื่องการเรียกสินไหมพินัยคดีความได้ออกชื่อเมืองแม่กลอง แสดงว่าในปี พ.ศ. ๒๒๖๕ ซึ่งเป็นปีที่ตราพระราชกำหนดนี้ยังคงเรียกว่าเมืองแม่กลองอยู่ แต่ในพระราชกำหนดเก่าซึ่งตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๙๙ ได้ออกชื่อเมืองสมุทรสงครามแล้ว ดังนั้นการเปลี่ยนชื่อเมืองจาก “แม่กลอง” เป็น “สมุทรสงคราม” ก็คงจะเป็นปีใดปีหนึ่งในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๖๕—๒๒๙๙ ชื่อ “สมุทรสงคราม” แต่เดิมเป็นราชทินนามของผู้ปกครองเมืองแม่กลอง ต่อมาภายหลังคงจะได้มีการเปลี่ยนชื่อเมืองตามราชทินนามของเจ้าเมือง

ในสมัยอยุธยา ถึงแม้ว่าเมืองสมุทรสงครามจะมีได้อยู่ในเส้นทางเดินทัพระหว่างไทยกับพม่าโดยตรง แต่ก็ได้รับผลกระทบจากสงครามทุกครั้ง โดยชายฉกรรจ์ในเมืองแม่กลอง

จะถูกเกณฑ์ไปเข้ากองทัพกรุงศรีอยุธยา โดยมีเจ้าเมืองเป็นผู้บังคับบัญชาไปด้วยทุกคราว ในแผ่นดินสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) พระองค์ได้โปรดให้ยกกองทัพเรือมาตั้งค่ายโดยสร้างกำแพงล้อมวัดบางกุ้ง ที่ตำบลบางกุ้ง เรียกว่า “ค่ายบางกุ้ง” แต่หลังจากที่พม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตกในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ค่ายบางกุ้งก็กลายเป็นค่ายร้าง

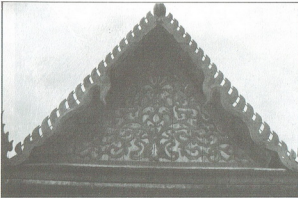
ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดฯ ให้จันทบุรีรวบรวมพลพรรคมาตั้งเป็นกองทหารรักษาค่าย จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “ค่ายจินบางกุ้ง” ในปี พ.ศ. ๒๓๑๑ ทพพม่าโดยการนำของเจ้าเมืองทวายได้เข้ามาล้อมค่ายจินบางกุ้งไว้ แต่ในที่สุดก็ถูกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตีแตกพ่ายไป ในปี พ.ศ. ๒๓๑๗ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ยกทัพไปรบพม่าที่ค่ายบางแก้ว เมืองราชบุรี ก็ได้หยุดกองทัพพักพลเสวยพระกระยาหาร ที่วัดกลางค่ายบางกุ้ง

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในแผ่นดินสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้อเนกเอาจังหวัดสมุทรสงครามไปสังกัดขึ้นกรมท่า สถานที่ทำการของจังหวัดก็ใช้眷ของผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นที่อำนวยการปกครองและชำระอรรถคดี ไม่มีสถานที่ของรัฐเป็นที่ทำการแต่อย่างใด

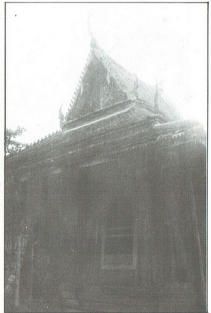
ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ไทยเกิดกรณีพิพาทกับญวนเรื่องเจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกรงว่าญวนจะยกกำลังทางเรือมารุกรานไทย จึงโปรดฯ ให้สร้างป้อมขึ้นตามปากน้ำสำคัญ ๆ ซึ่งรวมทั้งปากแม่น้ำแม่กลองด้วย โดยโปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนอิศเรศรังสรรค์ (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) เป็นแม่กองอำนวยการสร้างป้อมขึ้นที่ปากแม่น้ำหน้าเมืองสมุทรสงครามเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ เสร็จแล้วพระราชทานนามว่า “ป้อมพิฆาตข้าศึก” เจ้ากรมป้อมมีนามว่า “หลวงละม้ายแมนมือฝรั่ง” ปลัดป้อมมีนามว่า “ขุนฉม้างแมนปิ่น” แต่ป้อมนี้ได้ถูกรื้อลงในสมัยรัชกาลที่ ๕ และจัดตั้งกองโรงเรียนพลทหารเรือที่ ๑ ขึ้นแทนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยุบกองโรงเรียนพลทหารเรือ กระทรวงทหารเรือได้ยกอาคารและที่ดินให้กระทรวงมหาดไทยเพื่อใช้เป็นศาลากลางจังหวัดสมุทรสงครามมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๕ จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงได้ทำการปลูกสร้างศาลากลางจังหวัดใหม่และโอนศาลากลางจังหวัดหลังเดิมให้กระทรวงสาธารณสุขใช้ในกิจการของโรงพยาบาลจังหวัดสมุทรสงครามมาจนถึงปัจจุบัน

ในด้านการปกครองของจังหวัดสมุทรสงครามนั้น ก่อนวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๓๕ ก็เหมือนกับหัวเมืองทั่ว ๆ ไป คือมีเจ้าเมืองปกครองดูแล ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ โดยในส่วนภูมิภาคได้จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล และใน พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้ตั้งมณฑลราชบุรี ซึ่งมีเมืองสมุทรสงครามเป็นเมืองหนึ่งในมณฑลนั้น ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลไป สมุทรสงครามจึงมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน

วัดบางจะเกร็ง

หน้าบันอุโบสถ ทำด้วย ไม้ฉลุลาย

มณฑปที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาท

ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๒ บ้านบางจะเกร็ง ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
โบสถ์

สิ่งสำคัญ

มณฑป

ศาลาท่าน้ำ

ศาลาการเปรียญเก่า

ประวัติสังเขป

ผู้สร้างวัดเป็นชาวอยุธยา มาบวช มีฉายาว่า อินทสโร เป็นผู้มีความคุ้นเคย
กับพระเจ้ากรุงธนบุรี และเป็นผู้มีฝีมือในการทำตุลารัตน์น้ำ เต็มวัดนี้ชื่อ
“อินทคงคา” เปลี่ยนชื่อวัดในสมัย ร.๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ โดยสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชในสมัยนั้น

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยรัตนโกสินทร์ โบสถ์สร้างด้วยไม้ มีมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธบาท
มีภาพจิตรกรรมฝาผนังของเก่าฝีมือประณีตหลายแห่ง เช่น ศาลาท่าน้ำ
ศาลาการเปรียญ บานประตูมณฑป

ชื่อเจ้าของ

วัดบางจะเกร็ง

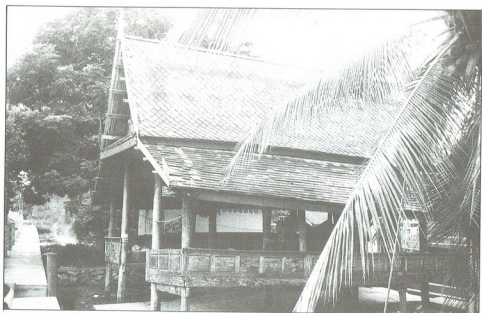
ประวัติการอนุรักษ์

วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

ศาลาท่าน้ำ

ศาลาการเปรียญเก่า

วิหารร้าง วัดแม่น้ำ

วิหารร้างวัดแม่น้ำ มีลวดลายปูนปั้นและเครื่องถ้วยจีนประดับบนหน้าบัน

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านบางชันแตก ตำบลบางชันแตก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม	
สิ่งสำคัญ	วิหารร้าง	
	พระพุทธรูป ๖ องค์	
ประวัติสังเขป	เดิมชื่อวัดบางนางจันนอก เป็นวัดสมัยอยุธยา ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง มีพระพุทธรูปสำคัญ ๖ องค์ ในจำนวนนี้ ๕ องค์เป็นโลหะขนาดใหญ่ แบบศิลปะสุโขทัย ซึ่งเจ้านายสมัยก่อนนำหนีเข้าศึกมาจากทางเหนือ แล้วฝากไว้ที่วัดนี้ เดิมทีเดียววัดนี้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ มีท่าฉนวน (ท่าน้ำ) สำหรับเจ้านายสมัยนั้นเสด็จขึ้นไปมัสการพระพุทธรูปที่อยู่ในพระวิหาร อันเป็นพระพุทธรูปสำคัญ ได้ขุดพบต่อเสาไม้ใหญ่ ๆ ในระยะระหว่างพระอุโบสถเก่าของวัดแม่น้ำกับวัดบางนางจันกลาง	
รูปแบบศิลปกรรม	วิหารเก่าก่ออิฐถือปูนมีกำแพงแก้วล้อมรอบ แต่ชำรุดพังไปบ้าง หน้าบันของวิหารเป็นแบบไม่มีปั้นลม มีลวดลายปูนปั้นและเครื่องถ้วยจีนเขียนสีน้ำเงินบนพื้นขาวประดับ เป็นรูปแบบของศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.๓) ภายในวิหารมีฐานชุกชีแบบเก่า ลวดลายปูนปั้นที่ฐานคล้ายกับที่พบตามวัดโบราณ ในจังหวัดเพชรบุรี	
ชื่อเจ้าของ	วัดแม่น้ำ	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์	
	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว	

หอไตร วัดนางพิม

หอไตรวัดนางพิมที่สร้างในสมัย ร. ๖

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านบางชันแตก ตำบลบางชันแตก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งสำคัญ	หอไตร
ประวัติสังเขป	สร้างโดย นางแก้ว มีสุข ในสมัยพระอริการเงิน เป็นเจ้าอาวาส
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๖) เป็นหอไตรกลางน้ำ สร้างด้วยไม้ฝากระดานแบบลูกฟัก หน้าบันมีลวดลาย
ชื่อเจ้าของ	วัดนางพิม
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประติษฐ์ เวียงแก้ว

วัดวชิรคาม

มุมโบสถ์ด้านทิศใต้

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านท้ายหาด ตำบลท้ายหาด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	เป็นวัดสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โบสถ์หลังปัจจุบันสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ตรงบริเวณหลังเดิมซึ่งสร้างตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์
ชื่อเจ้าของ	วัดวชิรคาม
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดพวงมาลัย

เจดีย์แบบมอญ เรียกว่า “เจดีย์หงสาวดี”

ศาลาทำนน้ำ วัด ภายในภาพเขียนฝีมือช่างจีนสมัย ร.๔ - ร.๕

ที่ตั้ง

ถนนปทุมมาลัย ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

สิ่งสำคัญ

เจดีย์หงสาวดี
ศาลาทำนน้ำ

ประวัติสังเขป

วัดพวงมาลัยสร้างประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดย ท่านสัสดีพวง และนางมาลัย ได้อาราธนาหลวงพ่อกแก้ว (พระครูวินัยธรรมแก้ว) แห่งวัดช่องลม อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม มาอยู่วัดนี้ ท่านได้สร้างเจดีย์มอญ เรียกกันว่า “เจดีย์หงสาวดี” และได้นำพระบรมธาตุบรรจุไว้

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยรัตนโกสินทร์ เจดีย์เป็นแบบมอญ ภายในบรรจุพระธาตุ ซึ่ง หลวงพ่อกแก้วได้นำมาจากพม่าสมัยเมื่อท่านออกเดินธุดงค์ ศาลาทำนน้ำ สร้างในสมัยเดียวกันนี้ (พ.ศ. ๒๔๓๐) มีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างจีน เป็นภาพเทวดา เรือสำเภา พระพุทธรูป และสุภาษิตคำพังเพย สันนิษฐานว่าเขียนในสมัย ร.๔ - ๕

ชื่อเจ้าของ

วัดพวงมาลัย

ประวัติการอนุรักษ์

วัดอนุรักษและดูแลรักษา

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์
นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดอินทาราม

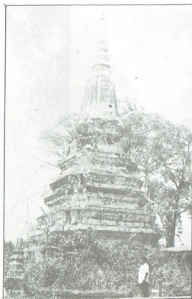
อุโบสถวัดอินทาราม สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านเมืองใหม่ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	สร้างเมื่อสมัยอยุธยาตอนปลาย
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยาตอนปลาย – รัตนโกสินทร์ โบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน มีหลังคาลดหลั่นกัน ๒ ชั้น มีพาไลยื่นออกไปด้านหน้า มีกำแพงแก้วล้อมรอบโบสถ์ ใบเสมาทำจากหินทราย มีพระพุทธรูปปูนปั้นทรงเครื่องอยู่ภายในโบสถ์
ชื่อเจ้าของ	วัดอินทาราม
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาทิตย์ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดเหมืองใหม่

อุโบสถวัดเหมืองใหม่ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ด้านหน้าอุโบสถ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านเหมืองใหม่ ตำบลเหมืองใหม่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
สิ่งสำคัญ	โบสถ์ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง
ประวัติสังเขป	สร้างเมื่อใดไม่ปรากฏ เดิมเป็นวัดหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทอดกฐินและถวายพระไตรปิฎกฉบับบาลีไว้ ๒ ชุด เป็นแหล่งศึกษาของพระในสมัยก่อน ปัจจุบันมีตำราจารึกในสมุดข่อยเหลืออยู่มาก
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์เป็นโบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน หน้าโบสถ์มีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง
ชื่อเจ้าของ	วัดเหมืองใหม่
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดละมุดสุทธาวาส

โบสถ์

พระประธานภายในโบสถ์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๙ บ้านเหมืองใหม่ ตำบลเหมืองใหม่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
สิ่งสำคัญ	โบสถ์ พระประธาน
ประวัติสังเขป	—
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา—รัตนโกสินทร์ โบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีโบสถ์หน้า พระพุทธรูปและพระสาวกทำด้วยหินทราย
ชื่อเจ้าของ	วัดละมุดสุทธาวาส
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประติษฐ์ เวียงแก้ว

วัดประดู่

ศาลาการเปรียญหลังเก่า

เคาปั้นโดสมัย ร.๕

ที่ตั้ง
สิ่งสำคัญ

หมู่ที่ ๑ บ้านวัดประดู่ ตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ศาลาการเปรียญหลังเก่า

ตู้ ๒ หลัง
แท่นบรรทม

ประวัติสังเขป

เป็นวัดโบราณ ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสต้น ได้มาพักแรมที่ศาลาวัดนี้ จากคำบอกเล่าชาวบ้านว่า วัดได้สร้างมาประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยรัตนโกสินทร์ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นรูปพุทธประวัติ รูปสิ่งรูปยักษ์ ซึ่งได้ย้ายจากศาลาหลังเก่า นำมาติดไว้บนศาลาหลังใหม่ นอกจากนี้ ยังมีเครื่องบริขารซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถวายไว้ที่วัด เช่น ตู้, เติง, ปิ่นโต, สลกบาตรและย่ามพระ

ชื่อเจ้าของ

วัดประดู่

ประวัติการอนุรักษ์

วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดอลงกรณ์

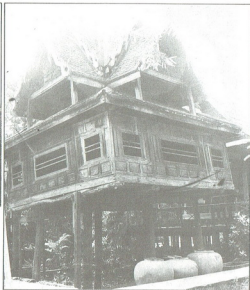
โบสถ์ไม้สัก สร้างในสมัย ร.๕

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านบางช้าง ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	
สิ่งสำคัญ	โบสถ์	
ประวัติสังเขป	พระประธานเนื้อทองเหลืองปางสมาธิ เดิมชื่อวัดใหม่ตากรณ์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ โดย นายกร นางจาด โบสถ์ มีมาพร้อมกับการสร้างวัด ได้รับการบูรณะปี พ.ศ. ๒๕๑๓	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ (ร.๕) ตัวโบสถ์สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง	
ชื่อเจ้าของ	วัดอลงกรณ์	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา ซ่อมแซม พ.ศ. ๒๕๑๓	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดช้างเผือก

โบสถ์เก่า

หอไตร

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านบางช้าง ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งสำคัญ	หอไตร โบสถ์เก่า
ประวัติสังเขป	พระประธานปางมารวิชัย และพระพุทธรูปหล่อปางทรงบาตรห่มทองขาว เป็นวัดเก่าสร้างมาประมาณ ๒๐๐ ปี ใช้เป็นที่ซ่อนช้างในยามสงคราม เดิมมีช้างเผือก ทางวัดนำขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยาตอนปลาย – รัตนโกสินทร์ มีโบสถ์ทำด้วยไม้สัก และหอไตร กลางน้ำของเก่าฝาไม้สัก
ชื่อเจ้าของ	วัดช้างเผือก
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดบางพรหม

กุโบสถ์วัดบางพรหม ก่อนการบูรณะครั้งใหญ่ในปี ๒๕๓๓

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านบางพรหม ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งสำคัญ	โบสถ์ พระพุทธรูป
ประวัติสังเขป	จากรูปแบบศิลปกรรม สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอยุธยา
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา โบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน มีฐานโค้งแบบท้องสำเภา มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ภายในโบสถ์มีพระพุทธรูปทรงเครื่องที่มีแกนในทำจากหินทรายสีแดง
ชื่อเจ้าของ	วัดบางพรหม
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา ทางวัดจะบูรณะโบสถ์ครั้งใหญ่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดบางกะพ้อม

ภาพปูนปั้นนูนต่ำภายในวิหารครอบ
รอยพระพุทธรูป

วิหารครอบรอยพระพุทธรูป สิมม
ช่างจีนสมัย ร.๓

ที่ตั้ง	ในเขตเทศบาล บ้านบางกะพ้อม ตำบลอัมพวา อำเภอมะปรางค์ จังหวัดสมุทรสงคราม	
สิ่งสำคัญ	วิหารครอบรอยพระพุทธรูป พระประธาน	
ประวัติสังเขป	วัดสร้างในสมัยอยุธยา เดิมชื่อวัดบังกับพ้อม ยังคงมีหลักฐานเป็นแท่นพระพุทธรูปชำรุดเหลืออยู่บ้าง วิหารซึ่งประดิษฐานรอยพระพุทธรูปสร้างในสมัย ร.๓ โดยช่างจีน ภายในมีภาพปูนปั้นนูนต่ำ เป็นเรื่องพุทธประวัติ, สมณกิจ และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ตลอดจนการติดต่อค้าขายทางทะเล	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ ตัวสถาปัตยกรรมเป็นแบบจีน ลวดลายปูนปั้นที่ประดับอยู่ภายในมีความประณีตวิจิตรงดงามยิ่ง พระพุทธรูปเป็นแบบหลายรอยซ้อนกันขนาดใหญ่	
ชื่อเจ้าของ	วัดบางกะพ้อม	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดภุมรินทร์กุฎีทอง

กุฎีทองลายรดน้ำ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๘ บ้านภุมรินทร์ ตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งสำคัญ	กุฎีทอง ๑ หลัง
ประวัติสังเขป	เป็นวัดเก่าแก่มิมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สมเด็จพระอัมรินทราทิตย์ พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ ซึ่งมีนิวาสถานเดิมอยู่ที่นี่ เคยเป็นผู้อุปถัมภ์วัด โดยทรงสร้างกุฎีทองถวาย ๕ หลัง แต่ปัจจุบันเหลือเพียง ๑ หลัง โบสถ์หลังเก่าและพระประธานจมลงในแม่น้ำหน้าวัด เคยมีผู้ทอดแหพบยอดนภศูลทำด้วยสำริด สูงราว ๗๐ เซนติเมตร เป็นยอดปราสาท ปัจจุบันเก็บไว้ที่วัด
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นกุฎีปิดทองลายรดน้ำ ๒ ห้อง มีระเบียบ ทุกวันนี้ยังมีภาพวาดของสมเด็จพระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ และตราพระราชลัญจกรสลักด้วยงาช้าง เก็บรักษาอยู่ที่วัด
ชื่อเจ้าของ	วัดภุมรินทร์กุฎีทอง
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดบางเกาะเทพศักดิ์

มณฑปครอบรอยพระพุทธรบาท มีโบสถ์อยู่ด้านหลัง

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านบางเกาะ ตำบลควยอ้อม อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
สิ่งสำคัญ	โบสถ์ พระพุทธรูปหินทราย
	มณฑปครอบรอยพระพุทธรบาท
ประวัติสังเขป	เป็นวัดที่อยู่ใกล้ค่ายบางกุ้ง ซึ่งเป็นค่ายพม่าที่พระเจ้าตากสินยกทัพมาตี ในราวปลายสมัยอยุธยา ไม่ทราบว่าเป็นวัดเมื่อใด โบราณวัตถุในวัด เช่น พระพุทธรูปหินทราย มีความเก่าถึงสมัยอยุธยา โบสถ์ได้รับการเปลี่ยนแปลง ปี พ.ศ. ๒๔๒๕ มณฑปสร้างในสมัยหลวงพ่อดำรง ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๗
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา—รัตนโกสินทร์ มณฑปรูปสี่เหลี่ยมมีหลังคาช่อมุ่ม สร้าง ลดขนาดซ้อนกันขึ้นไป ๕ ชั้น มีระเบียงเป็นทางเดินได้รอบ มีภาพ จิตรกรรมฝาผนังประดับที่ผนังและเพดาน
ชื่อเจ้าของ	วัดบางเกาะเทพศักดิ์
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา โบสถ์ซ่อมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕, ๒๔๙๖
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดเกษมสรณาราม

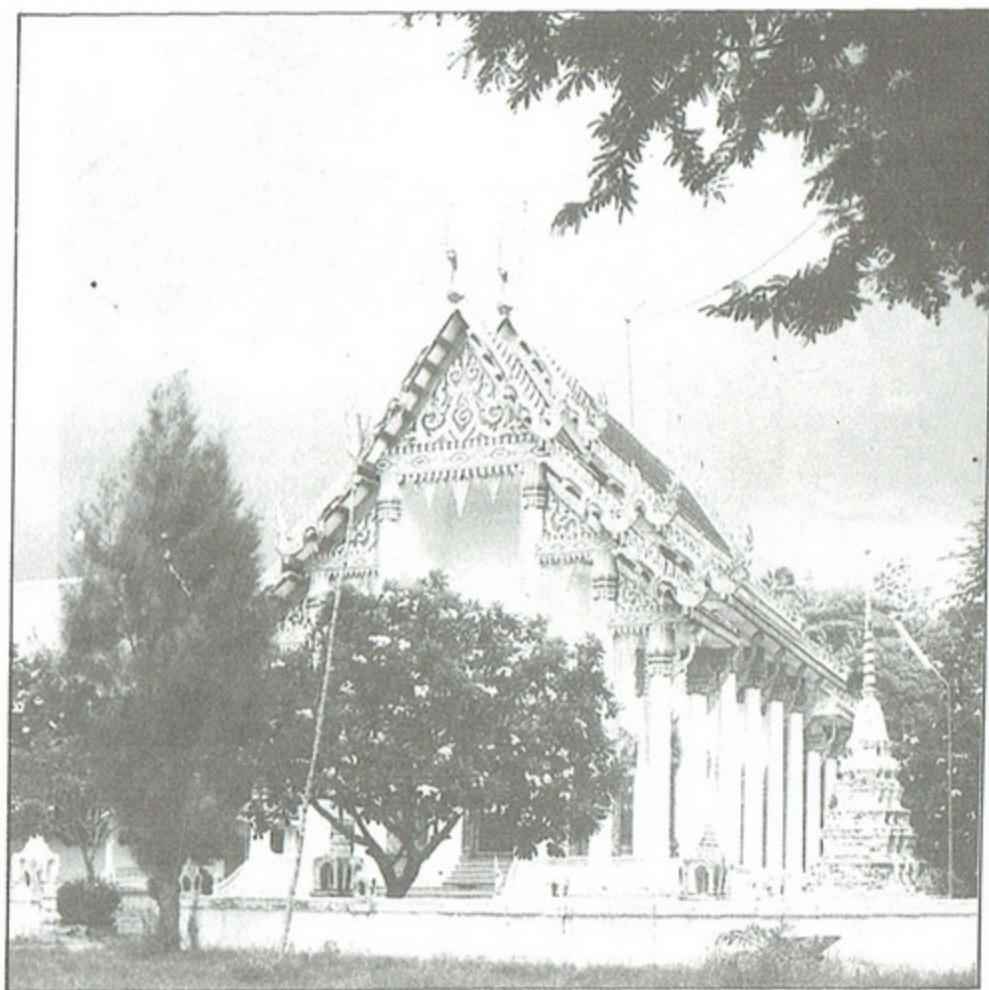

จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วัดเกษมสรณาราม

ที่ตั้ง	เขตเทศบาล บ้านบางจาก ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	
สิ่งสำคัญ	โบสถ์	
ประวัติสังเขป	เดิมชื่อวัดใหม่ดาเพชร จากนั้นเปลี่ยนเป็นชื่อ วัดบางจาก และเป็นวัดเกษมาจนปัจจุบัน ดาเพชรเป็นผู้ถวายที่ดินให้ทำการสร้างวัด เวลาในช่วงสมัยใดไม่ทราบชัด โบสถ์สร้างสมัยพระอริการเอี่ยม เจ้าอาวาสองค์ต่อมาคือ พระอริการก๊วะ ได้นำช่างมาวาดภาพในโบสถ์ คล้ายกับภาพบนศาลาวัดบางจะเกร็ง อ. เมือง คงเขียนในสมัย ร.๕	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์เป็นเรื่องทศชาติ, พระพุทธเจ้าผจญมาร, เสด็จลงจากดาวดึงส์ เขียนลงบนพื้นสีคราม	
ชื่อเจ้าของ	วัดเกษมสรณาราม	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดเกตการาม

วิหารหลวงพ่อกะตุ

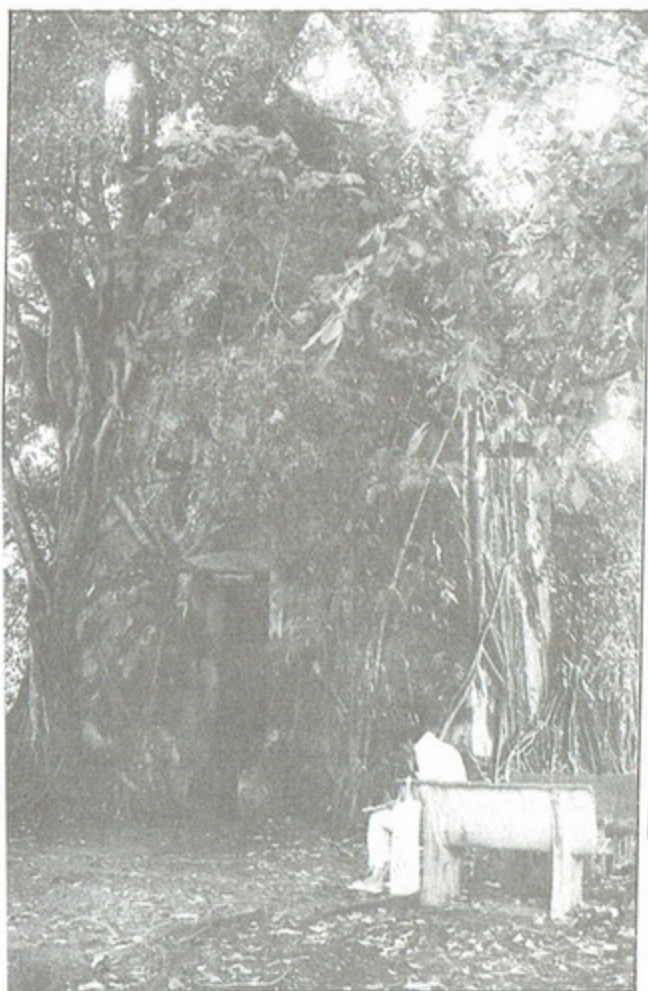
อุโบสถหลังปัจจุบัน สร้างในสมัย ร.๗

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านโรงหีบ ตำบลโรงหีบ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	วิหารหลวงพ่อกะตุ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมากลายเป็นวัดร้าง พวkmิจฉาชีพได้ยึดเป็นที่พำนักอาศัย ประกอบกับพวกสอนศาสนาอื่นกำลังเผยแพร่ศาสนาอยู่ในพื้นที่บริเวณนั้น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๓ นายบุตร นางตะจิงนิมนต์พระจากวัดบางคนที่นอกมาบูรณปฏิสังขรณ์ เจ้าอาวาสองค์แรกคือ พระมหาสมณวงศ์ วัดนี้เดิมชื่อวัดเกตุ พระมหาสมณวงศ์ได้ต่อเดิมนามวัดเป็น วัดเกตราชยदनาราม พ.ศ. ๒๔๕๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้เสด็จมาตรวจการคณะสงฆ์ มณฑลราชบุรี และได้ประทับแรมที่วัดนี้ ทรงปรารภว่าเป็นชื่อยาวและเรียกยาก จึงได้เปลี่ยนใหม่เป็น วัดเกตการาม
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยกรุงศรีอยุธยา — รัตนโกสินทร์ พระหินทรายในวิหารหลวงพ่อกะตุ นำมาจากวัดร้างเชิงสะพาน ทำข้ามบางนกแขวก ปัจจุบันเป็นวัดคริสต์ โบสถ์ปัจจุบันเป็นหลังที่ ๓ สร้างใน พ.ศ. ๒๔๗๓

ชื่อเจ้าของ	วัดเกตการาม
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา ซ่อมแซมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดบางกุ้ง

ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง

โบสถ์สร้างสมัยอยุธยา

ที่ตั้ง
สิ่งสำคัญ
ประวัติสังเขป

หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
โบสถ์ร้าง

เป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งในประวัติศาสตร์บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งค่ายรับทัพพม่าของไทย เรียกว่า ค่ายบางกุ้ง ในสงครามปี พ.ศ. ๒๓๐๗ พม่าตีค่ายบางกุ้งแตก เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชได้สถาปนากรุงธนบุรีแล้ว ทรงมอบกำลังทหารจีนมาประจำที่ค่ายแห่งนี้เพื่อรักษาเมืองสมุทรสงครามและราชบุรี ตามประวัติกล่าวว่า เศรษฐีทองเป็นผู้สร้างวัด เดิมมีโบสถ์ ๒ หลัง คือโบสถ์เมืงหลวง และโบสถ์เมืงน้อย ปัจจุบันเหลือเฉพาะโบสถ์เมืงน้อย

รูปแบบศิลปกรรม
ชื่อเจ้าของ
ประวัติการอนุรักษ์
ผู้สำรวจ

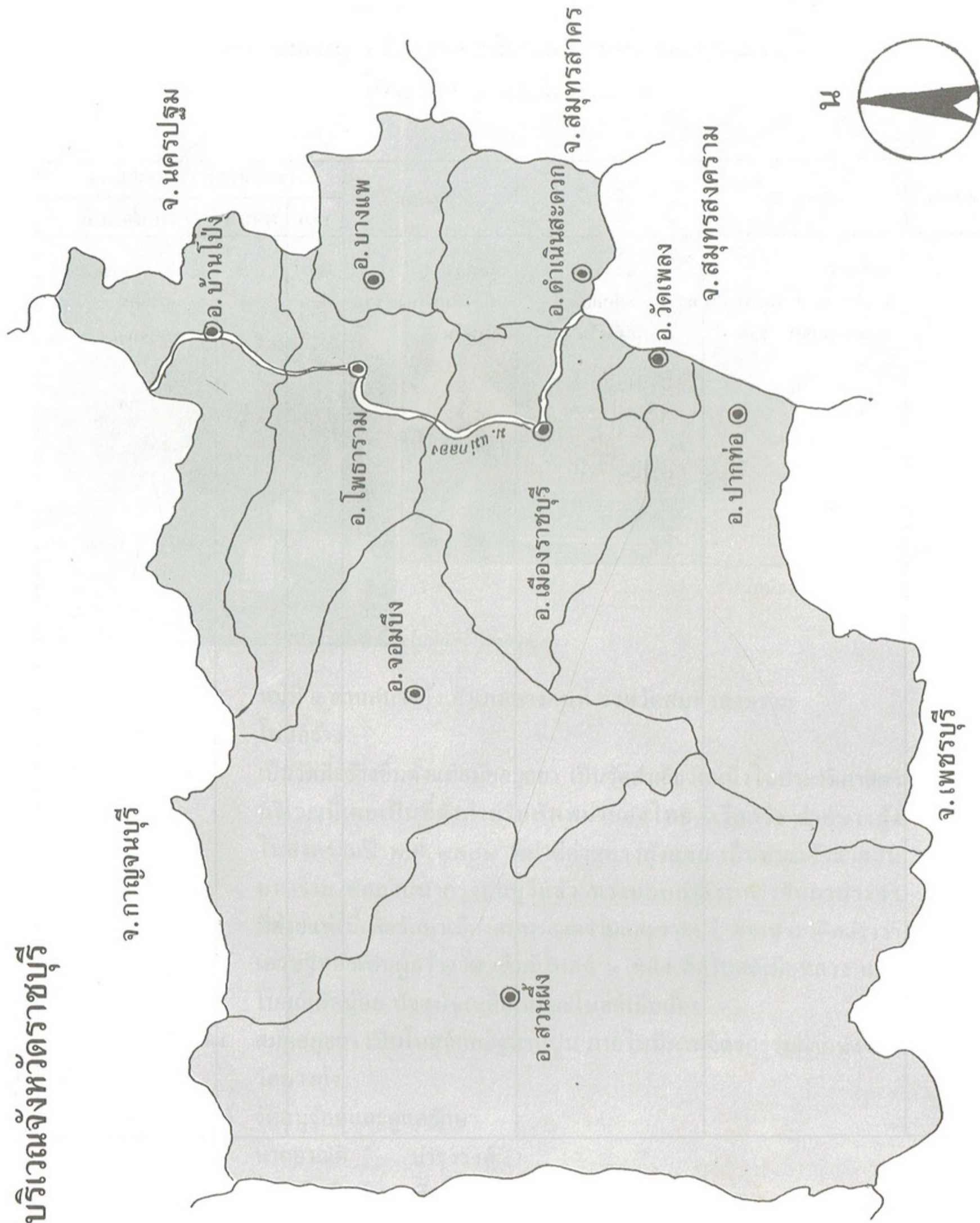
สมัยอยุธยา เป็นโบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง
วัดบางกุ้ง
วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
นายอาณัติ บำรุงวงศ์
นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดสมุทรสงคราม
มีจำนวนทั้งสิ้น ๓ แห่ง ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑.	เขายี่สาร	ยี่สาร	อัมพวา	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒.	วัดบ้านแหลม, วัดเพชรสมุท	แม่กลอง	เมืองสมุทรสงคราม	๗๒	๒	๔ มกราคม ๒๔๙๘
๓.	วัดอัมพวันเจติยาราม	อัมพวัน	อัมพวัน	๗๔	๙๖	๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๐

แผนที่บริเวณจังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรี

ตราประจำจังหวัด

: เครื่องราชกกุธภัณฑ์

เป็นรูปเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๒ อย่าง คือ จล่องพระบาทซึ่งวางอยู่บนพานทอง กับพระแสงขรรค์ชัยศรี ซึ่งวางอยู่บนพระที่นั่ง เพราะชื่อจังหวัดหมายถึง เมืองของพระราชา

ความหมายของชื่อ

: เมืองของพระราชา

ร.๑๐

ชื่อเดิม

: —

ร.๖๙. ๖

พื้นที่

: ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร

ร.๕๒๘ ข

ร.๑. ๒

สูงกว่าระดับน้ำทะเล

๓๕๓. ๕ เมตร

วัดจากศาลากลางจังหวัด

: ๖ เมตร

จำนวนประชากร

: ๗๐๕,๑๐๑ คน

เขตการปกครอง

: มี ๙ อำเภอ

๑. อำเภอเมืองราชบุรี

๒. อำเภอโพธาราม

๓. อำเภอดำเนินสะดวก

๔. อำเภอปากท่อ

๕. อำเภอจอมบึง

๖. อำเภอบางแพ

๗. อำเภอวัดเพลง

๘. อำเภอสวนผึ้ง

๙. อำเภอบ้านโป่ง

ทรัพยากรสำคัญ

: แบริท์ ฟอสเฟต ฟลูออไรท์ เฟลสปาร์ ดีบุก สวนผลไม้

ที่ตั้งและอาณาเขต

เมืองราชบุรีตั้งอยู่ในภาคกลางทางตอนใต้ ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางสายเพชรเกษมประมาณ ๑๐๑ กิโลเมตร หรือตามเส้นทางหลวงที่ ๓๕ สายธนบุรี-ปากท่อ ประมาณ ๔๐ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ : ติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม

ทิศใต้ : ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก : ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครปฐม

ทิศตะวันตก : ติดต่อกับตำบลบางคาญ อำเภอเมตตา จังหวัดทะวาย ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดราชบุรีมีสภาพภูมิประเทศแบ่งออกได้เป็น ๓ ตอน คือ ตอนชายแดนติดต่อกับประเทศพม่า มีเทือกเขาตะนาวศรีและภูเขาใหญ่น้อยตั้งอยู่สลับซับซ้อน พื้นที่เต็มไปด้วยป่าไม้มค่าและแร่ธาตุอันอุดมสมบูรณ์ ตอนกลางเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง มีประชาชนอาศัยบ้านเรือน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ อยู่อย่างหนาแน่น ตอนที่ราบต่ำถึงในเขตท้องที่อำเภอดำเนินสะดวก ถึงอำเภอวัดเพลง เป็นพื้นที่ซึ่งมีน้ำขังลง เหมาะแก่การทำไร่พืชผักผลไม้ได้ตลอดปี

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัด

ราชบุรีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน นับสืบย้อนไปได้ถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้มีการค้นพบโบราณวัตถุและแหล่งโบราณคดีที่แสดงถึงการอยู่อาศัยของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทั้งในแถบภูเขาสลับที่ราบทางตอนกลางของจังหวัด และในแถบที่ราบลุ่มทางตะวันออกสุดของจังหวัด การเข้ามาอยู่อาศัยก็คงจะเริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ดังเห็นได้จากการค้นพบเครื่องมือหินกะเทาะที่เพิงผาถ้ำฤๅษี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สมัยต่อ ๆ มาก็ได้พบอีกหลายแห่ง เช่น ที่หนองแซ่เส้า อำเภอเมือง ได้พบแหล่งที่ฝังศพและที่อยู่อาศัยของคนก่อนประวัติศาสตร์ อายุราว ๔,๐๐๐-๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว ที่โคกพลับ อำเภอบางแพ ก็ได้พบที่ฝังศพและที่อยู่อาศัยของคนก่อนประวัติศาสตร์ที่ใช้โลหะแล้ว ซึ่งอาจมีอายุไม่น้อยกว่า ๒,๕๐๐-๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว จากการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยโครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคกลาง) กองโบราณคดี กรมศิลปากร ก็ได้พบแหล่งโบราณคดีเพิ่มขึ้นอีก ๓๒ แหล่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์สมัยโลหะบางแห่งก็สืบเนื่องมาถึงสมัยประวัติศาสตร์

ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ ได้พัฒนาขึ้นเป็นชุมชนเมืองสมัยทวารวดีในเวลาต่อมา เมืองโบราณที่เกิดขึ้นในสมัยทวารวดี ในเขตจังหวัดราชบุรีที่สำคัญคือ เมืองคูบัว ในเขตตำบล

คูบัว อำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งเจริญขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ พร้อม ๆ กับเมืองนครปฐม ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักร เมืองคูบัวนี้เป็นเมืองขนาดใหญ่ ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด ๘๕๐ x ๑,๗๐๐ เมตร มีโบราณสถานเนื่องในพุทธศาสนากระจายอยู่ทั้งในเมืองและนอกเมือง พระพุทธรูปปางปฐมเทศนาประทับห้อยพระบาทซึ่งเป็นพระพุทธรูปแบบคุปตะที่ถ้าถาชีเขางู ตำบลเกาะพลับพลา อำเภอเมืองราชบุรี มีจารึกอักษรคฤณณ์ ซึ่งใช้แพร่หลายในราชวงศ์คุปตะของอินเดีย (พ.ศ. ๙๕๐ – ๑๔๕๐) ได้แสดงให้เห็นถึงการติดต่อและรับอิทธิพลทางศาสนาจากประเทศอินเดีย ซึ่งก็คงจะมีมาก่อนหน้านี้แล้วตั้งแต่เมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตมาเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๑๘

ในสมัยขอมเรืองอำนาจ เมืองราชบุรีก็คงจะตกอยู่ภายใต้อำนาจขอม เห็นได้จากพระปรางค์ วัดมหาธาตุ กลางเมืองราชบุรีปัจจุบัน ซึ่งสร้างแบบเดียวกับพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยขอมหรือสมัยลพบุรี ราว พ.ศ. ๑๕๐๐ ในสมัยนี้เมืองราชบุรีได้ย้ายจากคูบัวมาอยู่ในบริเวณวัดมหาธาตุแล้ว ยังเหลือหลักฐานที่ปรากฏอยู่คือ กำแพงเมือง ซึ่งเป็นกำแพงดินหรือเนินดิน และค่ายคูปรากฏอย่างชัดเจน (กำแพงด้านตะวันตกปัจจุบันเป็นถนนสาย ราชบุรี – เขางู จากวัดช่องลมถึงหลัก ก.ม. ๒) ลักษณะของเมืองนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๑ กิโลเมตร ยาวประมาณ ๒ กิโลเมตร อยู่ติดกับศาลากลางจังหวัดปัจจุบัน

ชื่อราชบุรีปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๐ ลงมา เป็นชื่อร่วมสมัยกับบรรดาเมืองสำคัญของยุคนั้น คือ สุโขทัย แพรกศรีราชา สุพรรณภูมิ เพชรบุรี ราชบุรี และนครศรีธรรมราช และยังปรากฏอีกในจารึกวัดเขากบในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๐ ซึ่งได้กล่าวถึงเมืองราชบุรีว่า อยู่ในทางผ่านของผู้จาริกแสวงบุญผู้หนึ่ง (อาจเป็นพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามุนี) ซึ่งจะเดินทางกลับไปยังสุโขทัย

สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นระยะเวลาที่ไทยมีศึกสงครามกับพม่า เส้นทางที่พม่ายกเข้ามาบ่อย ๆ ก็คือ ทางด่านพระเจดีย์สามองค์ในจังหวัดกาญจนบุรี และทางด่านสิงขรในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมืองราชบุรีจึงมักถูกเกณฑ์ไพร่พลเข้าร่วมในการสงครามต่อต้านทัพพม่าอยู่เสมอ จนบางครั้งถึงกับเสียเมืองแก่ข้าศึก

จนกระทั่งถึงสมัยกรุงธนบุรี ก็ยังไม่สิ้นศึกสงครามกับพม่า สงครามครั้งสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองราชบุรีโดยตรงได้แก่ สงครามที่บางกุ้ง เขตอำเภอบางคนที เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๓๑๐ และสงครามที่บ้านนางแก้ว ตำบลนางแก้ว อำเภอโพธาราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๗

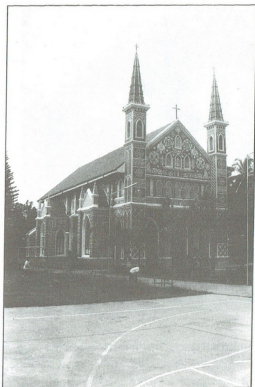
ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ มีศึกครั้งสำคัญคือ สงครามเก้าทัพในปี พ.ศ. ๒๓๒๘ ซึ่งพม่าได้จัดกองทัพใหญ่เข้ามาถึง ๙ ทัพ ราชบุรีเป็นเมืองหนึ่งที่ต้องตั้งรับข้าศึกโดยตรง นอกจากสงครามครั้งนี้แล้ว ชาวราชบุรีก็ต้องเข้าร่วมในสงครามอีกหลายครั้ง แต่ก็เป็นการรบนอกเมืองราชบุรี

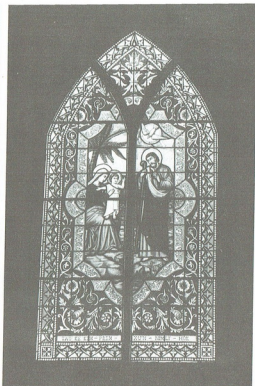
เมืองราชบุรีในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีพระราชดำริว่า ที่ตั้งเมืองเดิมไม่เหมาะในทางยุทธศาสตร์ พม่าข้าศึกมักเดินทัพเข้ามาทางทิศตะวันตกเข้าสู่ตัวเมืองโดยง่าย และเมื่อจำเป็นต้องถอยทัพก็มีแม่น้ำเป็นอุปสรรคขวางกั้นอยู่ เป็นการเสียเปรียบข้าศึก จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองมาตั้งทางฝั่งตะวันออกหรือทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๐ มีการผังหลักเมืองสร้างกำแพงเมืองก่ออิฐถือปูนรูปกำแพงเป็นไบเสมา มีป้อม ๖ ป้อม ประตู ๖ ประตู มีอาณาเขตกว้างประมาณ ๒๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๘๐๐ เมตร ปัจจุบันเป็นที่ตั้งจังหวัดทหารบกราชบุรี และกรมการทหารช่างราชบุรี

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ สิ้นสุดสงครามกับพม่าเนื่องจากพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองราชบุรีจากฝั่งตะวันออกไปอยู่ฝั่งตะวันตกดังเดิม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๘ แต่การย้ายเมืองครั้งนี้ไม่ได้มีการสร้างกำแพง ค่าย คู ประตู หอรบ และหลักเมือง อย่างเช่นการสร้างครั้งก่อน ๆ โดยการย้ายครั้งนี้ ได้ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยรวมเมืองราชบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี ปรานบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ตั้งขึ้นเป็นมณฑลราชบุรี ตั้งที่บัญชาการมณฑลที่เมืองราชบุรีทางฝั่งขวาหรือฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง (ปัจจุบันคือ ศาลากลางจังหวัดราชบุรีหลังเก่า) ส่วนที่ว่าการเมืองยังคงตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลองตามเดิม จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ จึงได้ย้ายที่ว่าการเมืองจากฝั่งซ้ายมารวมอยู่แห่งเดียวกับศาลาว่าการมณฑลราชบุรี จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่อได้มีการยกเลิกการปกครองแบบมณฑลทั้งหมด มณฑลราชบุรีจึงได้ยุบเลิกและคงฐานะเป็นจังหวัดราชบุรีจนปัจจุบัน

โบสถ์คริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก

โบสถ์คริสต์ บ้านวัดเพง ภายในโบสถ์มีรูปปั้นพระเยซู และสาวกของพระองค์

ภาพประดับกระจกสีศิลปะสมัยโกธิค

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านวัดเพง ตำบลวัดเพง อำเภอวัดเพง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	โบสถ์นี้สร้างเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๓ โดย บาทหลวงเปร์ตี ชาวฝรั่งเศส (ค.ศ. ๑๘๔๗ - ๑๙๑๗) ผู้วาดภาพภายในโบสถ์ชื่อ บาทหลวงวิตราโน ชาวอิตาลีเลียน
รูปแบบศิลปกรรม	สร้างตามแบบศิลปกรรมตะวันตกสมัยโกธิค
ชื่อเจ้าของ	ที่เอกชน
ประวัติการอนุรักษ์	วัดคริสต์ดูแลรักษาและใช้ประกอบพิธีทางศาสนา บูรณะซ่อมแซมเมื่อ ค.ศ. ๑๙๘๘
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เนินเจดีย์วัดหนองเกสร

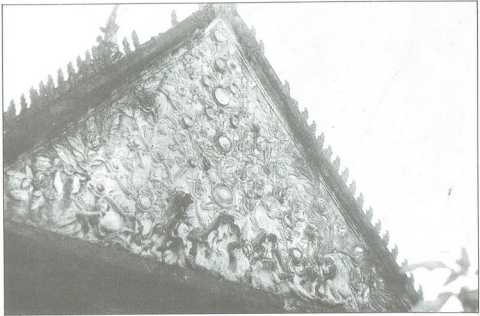

เนินเจดีย์ด้านทิศตะวันตก

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านหนองเกสร ตำบลเกาะศาลพระ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	เนินเจดีย์
ประวัติสังเขป	เป็นโบราณสถานซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเมืองโบราณสมัยทวารวดี ที่บ้านคูบัว อ. เมือง จ. ราชบุรี
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยทวารวดี
ชื่อเจ้าของ	วัดหนองเกสร
ประวัติการอนุรักษ์	วัดเป็นผู้ดูแลรักษา กรมศิลปากรเคยขุดแต่งฯ ปี ๒๕๐๔ - ๒๕๐๕
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

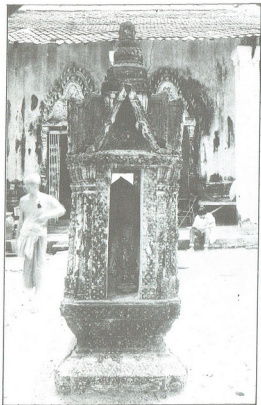

วัดเกาะศาลพระ

หน้าบันโบสถ์ด้านทิศตะวันออก

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๘ บ้านเกาะศาลพระ ตำบลเกาะศาลพระ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	มีมาแต่สมัยอยุธยา สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ วัดนี้เคยเป็นที่ตั้งกองร้อยทหารม้าของไทย
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดเกาะศาลพระ
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

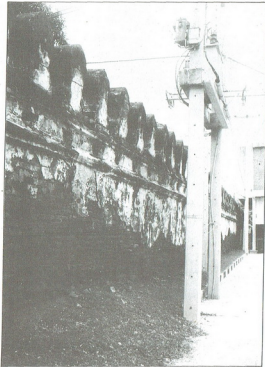

ชุ่มเสมา วัดเกาะศาลพระ

ชุ่มเสมา วัดเกาะศาลพระ

กำแพงและคูเมืองราชบุรี

กำแพงเมืองเดิมทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำราชบุรี (แม่กลอง) บริเวณวัดมหาธาตุ

ที่ตั้ง	บ้านเตาอิฐ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	
สิ่งสำคัญ	กำแพงเมือง คูเมือง	
ประวัติสังเขป	เป็นเมืองเดิมอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำราชบุรี บริเวณวัดมหาธาตุ สันนิษฐานว่า หลังจาก que เมืองคูบัวซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงสมัยทวารวดี ร้างไปแล้ว ผู้คนก็อพยพกันขึ้นมาอยู่ในบริเวณนี้และตั้งเมืองนี้ขึ้นในราว พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๙	
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นแนวกำแพงและคูเมืองโบราณ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ ๙๐๐ x ๒,๓๐๐ เมตร มีแม่น้ำราชบุรีเป็นคูเมืองด้านทิศตะวันออก	
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณะประโยชน์	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์	
	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว	

เนินเจดีย์วัดเพลง (ร้าง)

ฐานเจดีย์วัดเพลง (ร้าง)

ที่ตั้ง	เขตเทศบาล บ้านท่าแจ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	เนินเจดีย์ (ร้าง)
ประวัติสังเขป	เดิมเป็นเจดีย์แต่ไม่มีชื่อ จากคำบอกเล่า วันที่คืนดีได้ยินเสียงเพลงออกมา จึงได้เรียกกันว่า “เจดีย์วัดเพลง”
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	นางหนูน เพิ่มวงศ์ ๑๖ ถ.เพชรเกษม ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี
ประวัติการอนุรักษ์	กรมศิลปากรเคยขุดแต่งแล้ว แต่บริเวณเจดีย์น้ำท่วมถึงจึงทำให้เจดีย์พังทลายลงมาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว ปัจจุบันนี้จึงเหลือแต่เพียงส่วนฐาน
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เขาลาวง

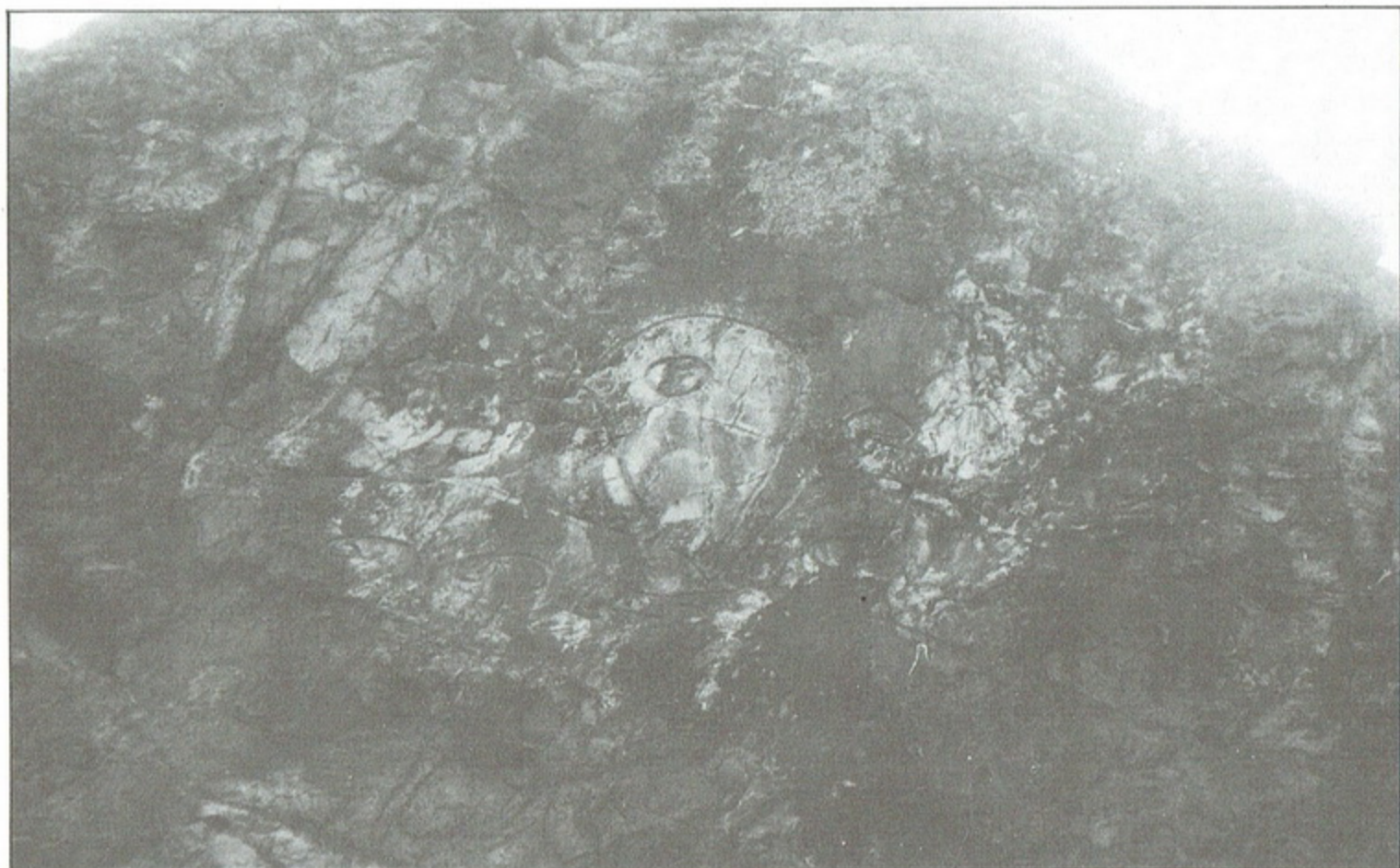

พระพุทธรูปบนยอดเขาลาวง

ที่ตั้ง	ตำบลอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	พระพุทธรูปบนยอดเขา
ประวัติสังเขป	เป็นวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปในสมัยอยุธยา ถูกทิ้งร้างไปแล้ว ได้ทำการบูรณะราวปี พ.ศ. ๒๔๘๒
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณะประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	บูรณะ พ.ศ. ๒๔๘๒ ปัจจุบันมีพระสงฆ์คอยดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประติษฐ์ เวียงแก้ว

เขาวังสะตึง (อยู่ใกล้วัดเขาวังสะตึง)

พระปรมาภิไธยย่อ จปร. ๑๑๘ บนยอดเขาวังสะตึง

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านเขาวังสะตึง ตำบลเขาแร้ง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี		
สิ่งสำคัญ	หินสลักพระปรมาภิไธยย่อ “จปร” ๑๑๘		
ประวัติสังเขป	เป็นทางผ่านเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เมื่อ รศ. ๑๑๘		
รูปแบบศิลปกรรม	พระปรมาภิไธยย่อ สลักไว้ที่ผนังหินบนยอดเขาวังสะตึง สูงประมาณ ๒๐๐ เมตรเศษ		
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์		
ประวัติการอนุรักษ์	—		
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์	
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว	

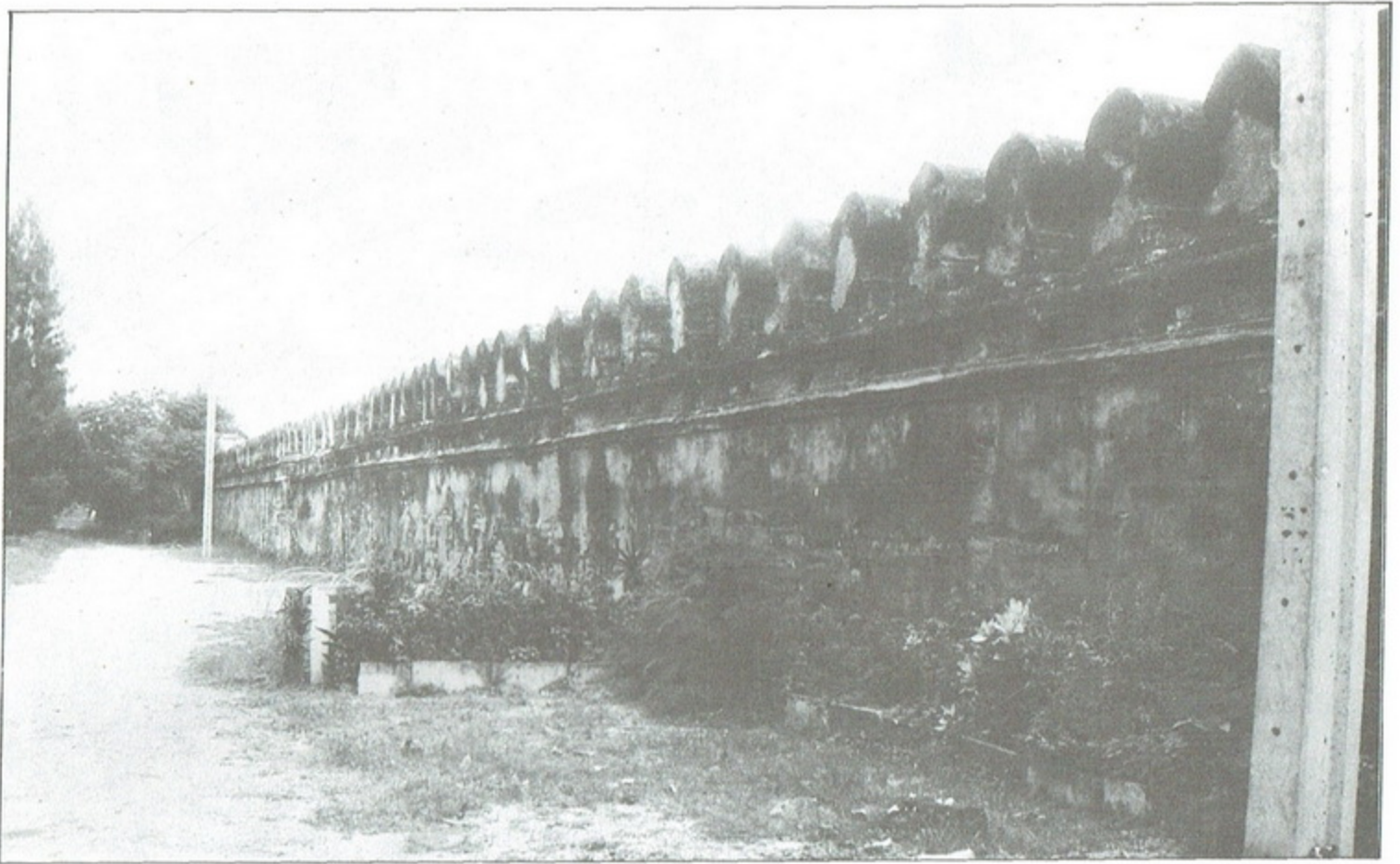
วัดศิริเจริญเนินหม้อ

เศษภาชนะดินเผาที่พบในบริเวณเนินหม้อ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านโคกหม้อ ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	เนินดินมณฑป
ประวัติสังเขป	วัดนี้สร้างสมัยใดไม่ปรากฏ เนินดินซึ่งเป็นที่ตั้งมณฑปกล่าวกันว่า เป็นเตาเผาภาชนะในสมัยโบราณ ตัวมณฑปยอดเจดีย์สร้างสมัย ร.๕ พระพุทธรูปหินทรายในวัดรวบรวมมาจากใน จ. ราชบุรี
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดศิริเจริญเนินหม้อ
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

กำแพงเมืองราชบุรี (ค่ายภาณุรังษี)

กำแพงเมืองใหม่ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง

ที่ตั้ง	ตำบลพงสวาย อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	กำแพงเมืองเก่า
ประวัติสังเขป	แต่เดิมเมืองราชบุรีตั้งอยู่บริเวณวัดมหาธาตุ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง และได้ย้ายมาสร้างเมืองขึ้นใหม่ทางฝั่งตะวันออกเพื่อเตรียมรับศึกพม่า กำแพงเมืองยังปรากฏอยู่ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกองพลทหารช่าง ค่ายภาณุรังษี
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กำแพงก่ออิฐฉาบปูน สันกำแพงทำเป็นรูปไบเซมาตั้งเรียงกัน ขอบเขตเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านขนาน
ชื่อเจ้าของ	ค่ายภาณุรังษี
ประวัติการอนุรักษ์	ค่ายภาณุรังษีครอบครองพื้นที่อยู่ยังไม่ได้รับการอนุรักษ์ (เขตหวงห้าม)
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

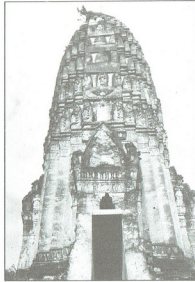
เจดีย์หัก

เจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม จ. ราชบุรี เจดีย์แบบนี้พบมากใน จ. สุพรรณบุรี

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านเจดีย์หัก ตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์
ประวัติสังเขป	จากการขุดค้นสันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ลักษณะคล้ายคลึงกับเจดีย์แปดเหลี่ยม ซึ่งพบมากใน จ. สุพรรณบุรี
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา เป็นเจดีย์ฐานแปดเหลี่ยมก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ เรือนธาตุเป็นรูปแปดเหลี่ยม องค์ระฆังกลม ยอดเจดีย์พังลงมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ลักษณะยอดเหมือนเจดีย์รายที่วัดอรุณญิกาวาส
ชื่อเจ้าของ	เป็นที่สาธารณประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	กรมศิลปากรบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ยังไม่แล้วเสร็จ
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดอรัญญิกาวาส

ปราสาทไทยวัดอรัญญิกาวาส องค์ปราสาทประดับ
ลายเพ็ญปูนปั้น ส่วนบนประดับกลีบบนปูนเป็น
ลายปูนปั้นรูปเทวดา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านอรัญญิก ตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	ปราสาท โบสถ์ พระประธานในโบสถ์ เจดีย์รายหน้าโบสถ์
ประวัติสังเขป	เป็นวัดโบราณสร้างมาตั้งแต่สมัยลพบุรี—อยุธยา แต่ก่อนมีศิลาแลงมาก ถูกขนย้ายไปวัดมหาธาตุ ราชบุรี โบสถ์ถูกเปลี่ยนแปลงในสมัยรัชกาลที่ ๔ ภายในวัดมีระฆังหินแบบสมัยทวารวดีและพระนอนขนาดใหญ่
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยลพบุรี—อยุธยา ปราสาทเป็นแบบไทยทรงฝักข้าวโพด มีระเบียง คดล้อมรอบ หน้าโบสถ์มีเจดีย์รายทรงระฆังสมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดอรัญญิกาวาส
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา — ระเบียงคด ช่อม พ.ศ. ๒๔๗๑ — โบสถ์ ช่อม พ.ศ. ๒๔๓๘
ผู้สำรวจ	นายอานัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดนาหนอง

อุโบสถวัดนาหนอง สถาปัตยกรรม
สมัย ร. ๕

ภาพเขียนสีในศาลาการเปรียญ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านนาหนอง ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์ ภาพเขียนสีในศาลาการเปรียญ
ประวัติสังเขป	เป็นวัดที่สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ โบสถ์สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ เนื่องจาก มีโบสถ์งตงาม จึงได้รับพระราชทานพระฉายาลักษณ์หล่อด้วยโลหะ ของ ร. ๘
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์
ชื่อเจ้าของ	วัดนาหนอง
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา — ศาลาการเปรียญ บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑
ผู้สำรวจ	นายอานัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

ถ้ำสำปะแจ และเนินลูกปัดขลุ่ยหนองคา

เนินลูกปัดขลุ่ยหนองคาติดเชิงเขาสำปะแจ

เศษภาชนะดินเผา ที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านหนองบัว ตำบลจอมบึง อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี	
สิ่งสำคัญ	เนินลูกปัดขลุ่ยหนองคา	
ประวัติสังเขป	ถ้ำสำปะแจมีแต่คำเล่าว่า เคยพบพระเครื่อง เมื่อไปสำรวจจุดไม่พบหลักฐานเลย ส่วนเนินลูกปัดขลุ่ยหนองคา ชาวบ้านพบลูกปัด กระดุก และเศษภาชนะดินเผา	
รูปแบบศิลปกรรม	—	
ชื่อเจ้าของ	นายเจิม ภักดี ๙๗ หมู่ ๔ บ้านหนองบัว ต. จอมบึง อ. จอมบึง จ. ราชบุรี	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประติษฐ์	เวียงแก้ว

ค่ายพักทัพพระเจ้าตาก สมัยกรุงธนบุรี

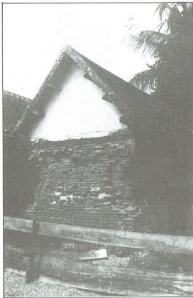
บริเวณค่ายพักทัพพระเจ้าตาก ในสงครามระหว่างไทยกับพม่าสมัยกรุงธนบุรี

เศษภาชนะที่เก็บ
ได้บนเนิน

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านโคกกระต่าย ตำบลธรรมเสน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี		
สิ่งสำคัญ	เนินดิน		
ประวัติสังเขป	เป็นค่ายพักทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินในคราวสงครามรบกับพม่าที่ตั้งค่ายอยู่บริเวณวัดบางแก้ว ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน มีผู้ขุดพบกระดูกคนและสัตว์จำนวนมาก ขณะขุดหน้าดินไปใช้		
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นคูค่าย สมัยกรุงธนบุรี ปัจจุบันยังมีแนวคูเหลืออยู่เพียงเล็กน้อย บริเวณหลังศาลพระเจ้าตากบนเนินดิน		
ชื่อเจ้าของ	นายเวียน นางวน		
ประวัติการอนุรักษ์	—		
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์	
	นายประติษฐ์	เวียงแก้ว	

วัดใหญ่โพหัก

อุโบสถหลังที่ ๒ สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์

อุโบสถหลังแรก สร้างในสมัยอยุธยา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๗ บ้านโพหัก ตำบลโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	ตู้พระไตรปิฎก (ลวดลายยุทธหัตถี) สร้างมาแต่สมัยอยุธยา ปัจจุบันมีโบสถ์ ๓ หลัง หลังแรกสร้างสมัยอยุธยา หลังที่ ๒ สร้างสมัยรัตนโกสินทร์ หลังปัจจุบันสร้างแล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๕๐๓
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา — รัตนโกสินทร์
ชื่อเจ้าของ	วัดใหญ่โพหัก
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษาแต่ไม่บูรณะ
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

โคกพลับ

แหล่งชุมชนโบราณโคกพลับ

ที่ตั้ง	ตำบลโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	เนินดิน
ประวัติสังเขป	กรมศิลปากรเคยขุดค้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๒๒ เป็นสุสานของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ไกล่ทะเลที่สำคัญ
รูปแบบศิลปกรรม	ก่อนประวัติศาสตร์ประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	ปัจจุบันสุขาภิบาลโพหักใช้เป็นที่พักขยะ
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดหลวง

วัดหลวง

เจดีย์ในบริเวณอุโบสถ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านวัดหลวง ตำบลวังเย็น อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	เจดีย์ราย เป็นวัดเก่าแก่ มีโบราณวัตถุที่เก่าถึงสมัยทวารวดี (ระฆังหิน) นอกจากนี้ก็มีพระพิมพ์แบบอุททองที่บรรจุอยู่ในเจดีย์ราย ตัวโบสถ์และเจดีย์รายสร้างในสมัยอยุธยา แต่เดิมโบสถ์ไม่มีหน้าต่าง ได้รับการเปลี่ยนแปลงในสมัยปัจจุบัน
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดหลวง
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประติษฐ์ เวียงแก้ว

ใบเสมาศิลาที่โบสถ์วัดหลวง ที่ฐานมีจารึก

อักษรขอมโบราณ ภาษาบาลี—เขมร พุทธศตวรรษ ๒๒—๒๓

อ่านได้ว่า ชยบัณฑิต ญี พระโอย

แปลได้ความว่า ใบเสมานี้ ท่าน ชยบัณฑิต ญี เป็นผู้สร้าง

อาจารย์เทิม มีเต็ม ผู้เชี่ยวชาญภาษาตะวันออก หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ผู้อ่าน—แปล

โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดราชบุรี
มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๑ แห่ง ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑.	วัดมหาธาตุ หรือวัดพระมหาธาตุ	หน้าเมือง	เมืองราชบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
	กำหนดเขตที่ดินฯ วัดมหาธาตุ	หน้าเมือง	เมืองราชบุรี	๑๐๐	๘๘	๓๑ พฤษภาคม ๒๕๒๖
๒.	ถ้ำฤๅษีเขาชู	เกาะพลับพลา	เมืองราชบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓.	เขาถ้ำพระ	ดอนทราย	โพธาราม	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๔.	พงตึก	พงตึก	ท่ามะกา	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๕.	วัดโขลง	คูบัว	เมืองราชบุรี	๗๙	๙๗	๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๕
๖.	ถ้ำระฆัง	เกาะพลับพลา	เมืองราชบุรี	๘๗	๑๑๖	๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๓
๗.	ถ้ำฝาโถ, พระพุทธบาท, ถ้ำจาม	เกาะพลับพลา	เมืองราชบุรี	๙๑	๑๗๔	๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗
๘.	วัดคงคาราม	คลองตากด	โพธาราม	๙๒	๑๓๖	๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘
๙.	อาคารศาลากลางจังหวัดราชบุรี		เมืองราชบุรี	๙๔	๓๙	๑๐ พฤษภาคม ๒๕๒๐
๑๐.	อาคารศาลจังหวัดราชบุรี		เมืองราชบุรี	๙๔	๓๙	๑๐ พฤษภาคม ๒๕๒๐
	กำหนดเขตที่ดินฯ ศาลแขวง					
	ราชบุรี (เดิมขึ้นไว้ศาลจังหวัด					
	ราชบุรี)		เมืองราชบุรี	๑๐๖	๒๖	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒
๑๑.	สระโกสินารายณ์และแนวกำแพง	ท่าผา	บ้านโป่ง	๙๖	๑๖๗	๒๕ กันยายน ๒๕๒๒
	เมือง					

แผนที่บริเวณจังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรี

ตราประจำจังหวัด

: รูปเจดีย์ ๓ องค์ เรียงกัน

หมายถึง ด้านพระเจดีย์ ๓ องค์ อยู่ในตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี เป็นด่านที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นช่องทางเดินติดต่อผ่านเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งกันเขตแดนระหว่างไทยและพม่า จึงเป็นช่องทางเดินทัพทั้งของไทยและพม่ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา พม้ามักจะยกทัพมาตีไทยโดยผ่านช่องทางนี้เสมอ เดิมทีเดิวด่านนี้มีหลักไม้หรือหลักหินปักไว้เท่านั้น เพิ่งจะมาก่อนพระเจดีย์ทรงมอญ ๓ องค์ โดยพระศรีสุวรรณคีรี (ทะเจียงโปรย เสดะพันธ์) นายอำเภอสังขละบุรี และนายเนียงเจอ ชาวกะเหรี่ยง พร้อมด้วยประชาชน ในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ นั้นเท่านั้น

ความหมายของชื่อ

: เมืองทอง

ชื่อเดิม

: —

พื้นที่

: ๑๙,๔๘๓ ตารางกิโลเมตร

สูงกว่าระดับน้ำทะเล

วัดจากศาลากลางจังหวัด

: ๒๗ เมตร

จำนวนประชากร

: ๖๖๓,๕๓๑ คน

เขตการปกครอง

: มี ๑๐ อำเภอ

๑. อำเภอเมืองกาญจนบุรี

๒. อำเภอบ่อพลอย

๓. อำเภอเลาขวัญ

๔. อำเภอพนมทวน

๕. อำเภอไทรโยค

๖. อำเภอสังขละบุรี

๗. อำเภอศรีสวัสดิ์

๘. อำเภอท่ามะกา

๙. อำเภอท่าม่วง

๑๐. อำเภอทองผาภูมิ

ทรัพยากรสำคัญ

: ตะกั่ว แมงกานีส พลวง ทองแดง แบไรท์ วุลแฟรม และเหล็ก ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง

ที่ตั้งและอาณาเขต

กาญจนบุรี เป็นจังหวัดชายแดนทางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๐ องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๑๒๙ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ : ติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย จังหวัดตาก จังหวัดอุทัยธานี และจังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศใต้ : ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก : ติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม

ทิศตะวันตก : ติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

ลักษณะภูมิประเทศ

กาญจนบุรีเป็นจังหวัดใหญ่ ใหญ่กว่ากรุงเทพมหานคร ๑๓ เท่า และใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศไทยรองจากจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดนครราชสีมา ด้วยขนาดพื้นที่อันกว้างใหญ่ไพศาลนี้เอง ลักษณะภูมิประเทศจึงมีหลากหลายแตกต่างกันออกไป มีทั้งที่ราบ ภูเขา ป่าทึบ และป่าโปร่ง ถ้าจะกล่าวโดยละเอียดแล้วอาจแบ่งได้เป็น ๓ ตอน ดังนี้

๑. ทางทิศเหนือและทิศตะวันตก มีภูเขาหนาแน่นและเป็นป่าสูง พื้นที่บางตอนอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก

๒. ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ในท้องที่แถบอำเภอพนมทวนเป็นที่ราบกว้างใหญ่ พื้นดินไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์

๓. ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และตอนกลาง ในท้องที่อำเภอท่าม่วง อำเภอท่ามะกา และอำเภอเมือง เป็นที่ราบเหมาะแก่การทำนา ทำไร่ และสวนผลไม้

แหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตประชากรและเป็นเส้นทางคมนาคมสำหรับสัญจรไปมาภายในจังหวัดอีกทางหนึ่งรองจากการคมนาคมทางบกก็คือ แม่น้ำสำคัญทั้ง ๓ สาย ได้แก่ แควศรีสวัสดิ์ (แควใหญ่) แควไทรโยค (แควน้อย) และแม่น้ำแม่กลอง

ภูเขาสำคัญซึ่งเป็นเสมือนเส้นกั้นอาณาเขต และเป็นแหล่งแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ได้แก่ เทือกเขาตะนาวศรี เทือกเขาถนนธงชัย ภูเขาเอมคริม และภูเขาโจด

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัด

จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ราบระหว่างภูเขา แหล่งดินอุดมด้วยตะกอนที่พัดพามาทับถมจากต้นแม่น้ำเหมาะแก่การเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ที่เป็นอาหารของพืชและสัตว์ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด แหล่งน้ำซึ่งไม่เคยขาดแคลนเลยตลอดปีดินแดนแห่งนี้จึงเหมาะอย่างยิ่งที่จะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ยุคหินเก่า

ร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ในบริเวณนี้มีมาแล้วนับพันหรือนับหมื่นปี หลักฐานชิ้นแรก ๆ ที่ยืนยันถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์เมื่อหลายพันปีที่แล้วถูกพบโดยเชลยศึกชาวต่างชาติ คือ ดร. แวน ฮีเกอเริน ชาวฮอลันดา ซึ่งถูกญี่ปุ่นเกณฑ์เข้ามาสร้างทางรถไฟสายมรณะ เขาได้พบเครื่องมือหินบริเวณใกล้สถานีรถไฟบ้านเก่าหลายชิ้น หลังสงครามโลกได้นำไปให้ศาสตราจารย์ โมเวียส แห่งสถาบันพีบอดีมิวเซียม (Peabody Museum) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดดู ปรากฏว่าเป็นเครื่องมือสมัยหินเก่าตอนต้น ๓ ก่อน เครื่องมือหินกะเทาะหน้าเดียว ๖ ก่อน และขวานหินขัดสมัยหินใหม่ ๒ ก่อน ให้ชื่อว่า “วัฒนธรรมฟิงนอย หรือฟิงนอยเอียน” (Fingnoian Culture) บางท่านเรียกว่า “วัฒนธรรมบ้านเก่า” (Ban-Khaoian Culture) หลังจากนั้นก็มีการสำรวจพบเครื่องมือสมัยหินเก่าอีกหลายครั้งและเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการยืนยันถึงการอยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยนี้ เป็นเครื่องมือหินกะเทาะหน้าเดียว ประเภทเครื่องมือขุดและสับตัด

ยุคหินกลาง

นอกจากเครื่องมือสมัยหินเก่าแล้ว ยังมีการสำรวจพบโครงกระดูกมนุษย์ในสมัยหินกลาง และเครื่องมือหินซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับเครื่องมือหินในวัฒนธรรมโฮบินเนียน (Hoabinhian) ซึ่งพบครั้งแรกที่เมืองโฮบิน ประเทศเวียดนาม ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสมัยนี้อาศัยอยู่ตามถ้ำเพิงผา ใกล้ห้วยลำธาร ไม่ไกลจากแม่น้ำที่มีหินกรวด คนพวกนี้ดำเนินชีวิตด้วยการล่าสัตว์ เก็บผลไม้ และหาปลา

ยุคหินใหม่

จนกระทั่งเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ – ๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว ปริมาณความหนาแน่นของมนุษย์ที่เข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณแถบนี้ก็เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โครงกระดูกมนุษย์สมัยหินใหม่มักมาอยู่ถูกขุดค้นพบตามริมแม่น้ำแควน้อยและแควใหญ่ มนุษย์ยุคนี้มีความเจริญกว่ามนุษย์ในยุคหินเก่าและหินกลาง รู้จักการทำเครื่องมือหินขัด การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องปั้นดินเผา และทำเครื่องจักสาน นอกจากนั้นยังมีการทำภาพเขียนสีไว้บนผนังถ้ำอีกด้วย

ยุคโลหะ

การอยู่อาศัยของมนุษย์ได้ดำเนินต่อมาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ขึ้นเรื่อย ๆ จนเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้วก็รู้จักทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยโลหะ มีการสำรวจพบเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนเครื่องประดับทำด้วยสำริด เช่น ขวานสำริด กำไลสำริด ทับสำริด ลูกกระพรวนสำริด เศษกลองโลหะทึบสำริด และระฆังสำริด เป็นต้น นอกจากสำริดแล้วยังพบเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็ก เช่น ขวาน ใบหอก มีดขอล ส้อม เบ็ด เคียว เป็นต้น เนื่องจากการพบเครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยโลหะดังกล่าวจึงได้เรียกชื่อยุคนี้ว่า ยุคโลหะ อย่างไรก็ตามการทำ

เครื่องมือเครื่องใช้ในสมัยนี้ก็ได้จำกัดเฉพาะเครื่องมือโลหะเพียงอย่างเดียว ยังคงมีเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยหิน แก้ว และดินเผาอยู่อีกด้วย

ในยุคนั้นนับได้ว่าเป็นยุคที่เทคนิควิทยาการเจริญก้าวหน้าสูงสุดในระดับของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะเข้าสู่ระยะแรกเริ่มของยุคประวัติศาสตร์สมัยประวัติศาสตร์

ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ได้พัฒนาขึ้นเป็นบ้านเป็นเมืองตั้งแต่เมื่อใดยังไม่มีความชัดเจน ยืนยัน จะมีก็แต่พงศาวดารเหนือซึ่งเป็นเพียงตำนานพื้นเมืองหรือนิทานปรัมปราที่ได้เล่าสืบต่อกันมา ได้กล่าวถึงเมืองกาญจนบุรีไว้ในเรื่องตำนานการสร้างพระปฐมเจดีย์ว่า พระยาางเป็นเจ้าเมืองกาญจนบุรี แต่มิได้ระบุปี พ.ศ. แต่ได้ระบุปีที่พระยาพานไปนมัสการพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองลำพูน ว่าตรงกับ จ.ศ.๕๔๒ หรือ พ.ศ. ๑๗๓๕ ซึ่งเป็นปีที่พระยาพานได้ฆ่าพระยาางผู้เป็นพ่อแล้ว อย่างไรก็ตามพงศาวดารเหนือก็เป็นเพียงตำนานเท่านั้น ไม่สามารถจะนำมาเป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างแน่ชัด

ถึงแม้ว่าในตอนนี้จะไม่มีหลักฐานทางเอกสารที่จะยืนยันถึงจุดแรกเริ่มในความเป็นเมืองของชุมชนในแถบนี้ เรายังเหลือหลักฐานทางโบราณคดีที่ยืนยันถึงสภาพความเป็นบ้านเป็นเมืองอยู่ตามลุ่มแม่น้ำสำคัญทั้งสามสาย โดยปรากฏว่าได้พบร่องรอยของเมืองโบราณเป็นจำนวนถึง ๗ แห่ง ตั้งอยู่ริมสองฝั่งของลำน้ำแควน้อย แควใหญ่ และแม่น้ำแม่กลอง ในบรรดาเมืองโบราณเหล่านี้ ๓ เมืองอยู่ในจังหวัดราชบุรี และอีก ๔ เมือง อยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ เมืองสิงห์ ในเขตบ้านท่ากิเลน ตำบลสิงห์ อำเภอไทรโยค เมืองครุฑ ถัดจากเมืองสิงห์ไปทางตะวันออก ห่างจากลำน้ำแควน้อยประมาณ ๕ กิโลเมตร เมืองโบราณที่บ้านท่าเสา ตำบลลาดหญ้า และเมืองพงตึก ในเขตบ้านดงสัก ตำบลพงตึก อำเภอบ้านคา เมืองที่พบหลักฐานว่ามีอายุเก่าแก่ที่สุด คือ เมืองพงตึก มีอายุตั้งแต่สมัยทวารวดีขึ้นไป ถัดมาก็คือเมืองครุฑ และเมืองสิงห์ เป็นเมืองในสมัยลพบุรี (ประมาณ พ.ศ. ๑๗๐๐ - ๑๗๕๐) ส่วนเมืองโบราณที่บ้านท่าเสา เป็นเมืองในช่วงปลายสมัยลพบุรีลงมาถึงสมัยอยุธยา

ในสมัยสุโขทัย ไม่ปรากฏเรื่องราวของเมืองกาญจนบุรี แม้แต่ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงก็ได้กล่าวถึง ทั้ง ๆ ที่ได้กล่าวถึงเมืองที่อยู่ใกล้เคียง เช่น เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เป็นต้น อาจเป็นไปได้ว่า ในช่วงเวลานั้นเมืองกาญจนบุรีอาจจะยังคงตกอยู่ภายใต้อำนาจของขอม

สมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองกาญจนบุรีตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของลำน้ำแควใหญ่ ใกล้ ๆ กับเขาชนไก่ ในเขตท้องที่หมู่บ้านท่าเสา ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมืองกาญจนบุรี ในสมัยนี้กาญจนบุรีเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญในการสงครามระหว่างไทยกับพม่า โดยเหตุที่ทางด้านทิศตะวันตกของเมืองกาญจนบุรีมีช่องทางเดินติดต่อระหว่างไทยกับพม่าอยู่หลายทาง ได้แก่ ด้านพระเจดีย์สามองค์ ด้านบ้องตี้ เฉพาะด้านพระเจดีย์สามองค์ เคยเป็นทางผ่านของกองทัพพม่าที่ยกเข้ามา

โจมตีไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาครั้งสำคัญ ๆ หลายครั้ง

ในสมัยกรุงธนบุรี เมืองกาญจนบุรีก็ยังคงตั้งอยู่ที่เดิมใกล้ ๆ เขาชนไก่ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๗ พม่าได้ยกทัพติดตามครัวมอญที่กบฏต่อพม่าเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ทัพพม่าตีกองทัพไทยที่ตั้งรับอยู่ที่ตำบลหาดินแดง แขวงเมืองกาญจนบุรี จนแตกถอยร่นลงมา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงให้กองทัพที่ยกลงมาจากเชียงใหม่ มาตั้งรับทัพพม่าที่บางแก้ว แขวงเมืองราชบุรี ในที่สุดพม่าก็แตกพ่ายไป

สมัยรัตนโกสินทร์ กาญจนบุรีก็ยังคงต้องรับศึกพม่าอยู่ สงครามครั้งสำคัญ ๆ ได้แก่ สงครามลาดหญ้า หรือสงครามเก้าทัพ ในปี พ.ศ. ๒๓๒๔ ซึ่งพม่ายกทัพมาทั้งทางเหนือ ทางใต้ และทางตะวันตก โดยมีกำลังพลถึง ๙ ทัพ ทางด้านทิศตะวันตกไทยได้ออกไปตั้งรับทัพพม่าที่เข้าทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ที่ทุ่งลาดหญ้า ได้รับพุงกันอยู่หลายวัน ในที่สุดกองทัพพม่าก็พ่ายแพ้ไป สงครามที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งคือ สงครามห้าดินแดง ในปี พ.ศ. ๒๓๒๙ พม่าได้ยกกองทัพเข้ามาตั้งค่ายมั่นอยู่ที่หาดินแดงและสามสบ มีการตระเตรียมกองทัพและเสบียงอาหารไว้อย่างพร้อมพร้อม แต่ในที่สุดก็ถูกกองทัพไทยขับไล่ตีแตกพ่ายไปอย่างยับเยิน

จากการที่พม่าได้ยกทัพเข้ามาทำสงครามกับไทยบ่อย ๆ และช่วงหลังได้เปลี่ยนกลยุทธ์จากเดิมที่เคยยกทัพบุกเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ กลับยกทัพเรือเข้ามาทางเมืองไทรโยค ล่องลงมาตามลำน้ำแควน้อย มาขึ้นที่ปากแพรกอีกทางหนึ่งด้วย สมเด็จพระอมรินทราบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งทรงเป็นแม่ทัพรบกับพม่าทางด้านนี้บ่อย ๆ ทรงเล็งเห็นความเปลี่ยนแปลงทางกลยุทธ์นี้ จึงได้เลื่อนที่ตั้งฐานทัพจากเมืองกาญจนบุรีเก่ามาตั้งที่ปากแพรก ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๓๐ - ๒๓๖๐ ในระยะแรก ๆ ก็ปักแต่เสาระเนียดแล้วถมดินเป็นเชิงเทินเท่านั้น ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ก็ยังคงเป็นกำแพงเสาระเนียดอยู่ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๓๗๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ก่อกำแพงเมือง ป้อมปราการ ชูคอเมือง ตั้งศาลหลักเมือง โดยมีพระประสงค์ให้เป็นเมืองที่มั่นคงถาวร และเป็นทางติดต่อค้าขายกับเมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี จึงได้ย้ายจากบริเวณเขาชนไก่ มาตั้งที่บ้านปากแพรก

ตัวเมืองกาญจนบุรีใหม่เมื่อแรกสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒๐๐ เมตร ยาว ๔๔๐ เมตร มีป้อมมุมเมือง ๔ ป้อม ทางกำแพงด้านยาวมีป้อม ๒ ป้อม คือ ทางด้านหน้าเมือง ทำป้อมใหญ่ ๑ ป้อม ทางหลังเมืองทำป้อมเล็ก ๑ ป้อม มีประตูเมือง ๖ ประตู ประตูช่องกุด ๒ ประตู แต่เนื่องจากความเร่งรีบจึงทำให้การก่อสร้างไม่มั่นคงแข็งแรง อิฐที่ก่อกำแพงโดยมากเผาไม่ค่อยจะสุกดี เมื่ออายุมากเข้าจึงหักพังร่วงหล่นลงมาเอง ยิ่งกว่านั้นประตูเมืองทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ได้ถูกน้ำท่วมพังทลายลงมาเสียตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ คราวหนึ่งและกำแพงเมืองถูกรื้อเมื่อคราวสร้างโรงกระตาศใน พ.ศ. ๒๔๔๑ อีกครั้งหนึ่ง จึงเหลือกำแพงเมืองบางส่วนและประตูเมืองบางประตูเท่านั้น

ในช่วงเวลาของสงครามมหาเอเชียบูรพา ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘ กองทัพญี่ปุ่น

ได้นำเชลยศึก รวมทั้งกรรมกรเกณฑ์แรงงานซึ่งกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยเพื่อสร้างทางรถไฟจากสถานีหนองปลาตุกไปเมืองกาญจนบุรี ข้ามแม่น้ำแควใหญ่ เรียกกันว่า “สะพานข้ามแม่น้ำแคว” แล้วตัดข้ามหุบเขา ขุนเขา ป่าดง จนถึงชายแดนพม่า เพื่อลำเลียงพลและยุทธสัมภาระ จากประเทศไทยไปยังพม่าการก่อสร้างทางรถไฟสายนี้ต้องสูญเสียชีวิตของเชลยศึกและกรรมกรที่เกณฑ์แรงงานมาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากหนทางที่ทุรกันดาร ขาดแคลนอาหารและเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนการทารุณจากผู้ควบคุม และการทิ้งระเบิดจากฝ่ายสัมพันธมิตร เส้นทางรถไฟสายนี้จึงได้ชื่อว่า “เส้นทางรถไฟสายมรณะ” ภายหลังสงครามสงบแล้วโดยญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงได้มีการรวบรวมกระดูกของเชลยศึกมารวมฝังไว้ที่สุสานสงครามกาญจนบุรี หรือสุสานสหประชาชาติซึ่งอยู่ที่บ้านดอนรัก ตำบลบ้านเหนือ และที่สุสานเขาช่องไก่ เขาปูน อำเภอเมืองกาญจนบุรี และที่สุสานที่เมืองตันบูชายัต ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า เฉพาะที่สุสานบ้านดอนรัก มีกระดูกเชลยศึกฝังไว้ ๖,๙๘๒ ศพ ที่สุสานเขาปูนมีจำนวน ๑,๗๕๐ ศพ ความรุนแรงจากการสงครามครั้งนี้ ชาวเมืองกาญจนบุรีก็พลอยได้รับเคราะห์กรรม ต้องสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินไปเป็นจำนวนมาก

ตัวเมืองกาญจนบุรีตั้งอยู่ที่ปากแพรกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๔ เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๔ จึงได้ย้ายอาคารสถานที่ราชการและศาลากลางจังหวัดมาปลูกสร้างใหม่ที่บ้านบ่อ ตำบลปากแพรก ริมถนนแสลงโต ห่างจากศาลากลางจังหวัดเดิมประมาณ ๓ กิโลเมตร

วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ)

โบสถ์สร้างสมัย ร.๓

มณฑป

ที่ตั้ง	หมู่ที่ — บ้านบ้านเหนือ ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี		
สิ่งสำคัญ	โบสถ์		
	มณฑป		
ประวัติสังเขป	โบสถ์สร้างเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๓		
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ ในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ		
ชื่อเจ้าของ	วัดเทวสังฆาราม		
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา ปัจจุบันภาพเขียนด้านล่างลบเลือน		
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์	
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว	

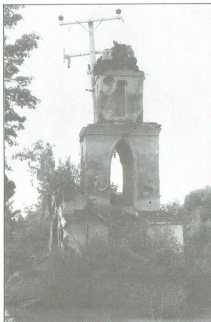
วัดอินทาราม (วัดหนองขาว)

พระปรางค์สมัยอยุธยาตอนปลาย

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านหนองขาว ตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	พระปรางค์ พระป่าเลไลยก์
ประวัติสังเขป	สร้างราวปลายสมัยอยุธยาถึงธนบุรี ครั้นนั้นทัพพม่ายกผ่านมาทางนี้ ชาวบ้านรวมตัวสู้แล้วไม่สามารถสู้ได้ ยังมีรอยคูรบอยู่ห่างวัดราว ๑ กิโลเมตร ทางใต้เรียกว่า ท่งคู แต่เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อ หนองหญ้าดอกขาว
รูปแบบศิลปกรรม	องค์ปรางค์ก่ออิฐฉาบปูน ลักษณะเป็นปรางค์ไทย ช่วงอยุธยาตอนปลาย
ชื่อเจ้าของ	วัดอินทาราม
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา วิหารพระป่าเลไลยก์ วัดได้บูรณะใน พ.ศ. ๒๕๓๒
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

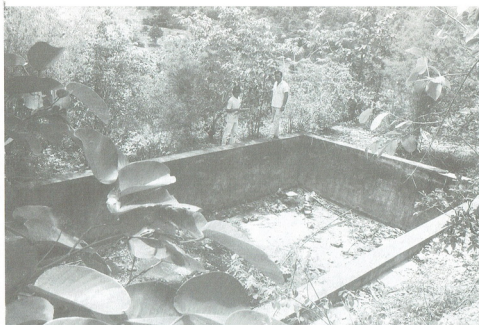
วัดใหญ่คงรัง และวัดร้างรางจัน (เจดีย์)

หระฆังเก่าวัดใหญ่คงรัง

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านหนองขาว ตำบลหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	หระฆังเก่า เจดีย์วัดรางจัน (ร้าง)
ประวัติสังเขป	วัดใหญ่คงรังเป็นวัดเก่าสร้างในสมัยอยุธยา เดิมมีวิหาร โบสถ์ เจดีย์ หระฆัง ปัจจุบันเหลือเฉพาะหระฆัง สิ่งอื่น ๆ ถูกรื้อเอาไปสร้างวัด หนองขาวที่อยู่ใกล้เคียง วัดนี้แต่เดิมชื่อวัดใหญ่ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วัดใหญ่คงรัง (ตามทะเบียนของกรมการศาสนา)
รูปแบบศิลปกรรม	หระฆังวัดใหญ่คงรัง ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ทำเป็นฐานสูงรูปสี่เหลี่ยม ซ้อนกัน ๓ ชั้น ชั้นล่างก่อทึบ ชั้นกลางและชั้นบนเป็นฉนวน เจดีย์วัด รางจัน (ร้าง) เป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูนย่อมุมไม้สิบสอง ปัจจุบันอยู่บน ทางเท้าริมถนนสายอุทุมพร - กาญจนบุรี ลักษณะเป็นเจดีย์สมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดใหญ่คงรัง
ประวัติการอนุรักษ์	วัดใหญ่คงรังเป็นผู้ดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

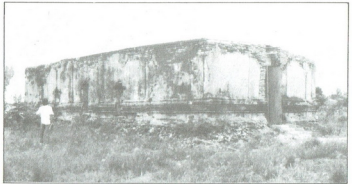
บ่อน้ำญี่ปุ่น

บ่อน้ำญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านเขาดิน ตำบลท่าล้อ อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี	
สิ่งสำคัญ	บ่อน้ำซีเมนต์ ๓ ลูก	
ประวัติสังเขป	เป็นบ่อน้ำที่สร้างโดยทหารญี่ปุ่นซึ่งมาตั้งค่ายพักในบริเวณนี้ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นมีแผนบุกมาเพื่อเข้าสู่อินเดีย ญี่ปุ่นจึงสร้างทางรถไฟ เริ่มจากสถานีหนองปลาดุก เขตจังหวัดราชบุรี ไปตามลำน้ำแคว ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อจะไปพม่าทางด่านเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี	
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นบ่อน้ำคอนกรีตรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ ๕ x ๑๐ x ๑.๕ เมตร ตั้งอยู่บนเขาซึ่งมีพื้นเป็นหิน รับน้ำจากธรรมชาติที่ไหลมาจากบนเขา	
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอานติ บำรุงวงศ์	
	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว	

วัดสระเบื่อง (วัดสระกระเบื่อง)

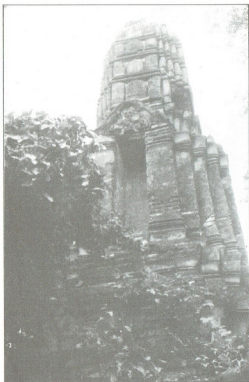
โบล่เก่ำสมัยอชฎาตอนปลาย

เจดีย์รายหน้าโบล่เก่ำ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านสระเบื่อง ตำบลดอนแสลบ อำเภอมโนรมย์ จังหวัดกาฬสินธุ์
สิ่งสำคัญ	ปรางค์ โบล่เก่ำ ฐานเจดีย์ราย
ประวัติสังเขป	ท่านเจ้าอาวาสเล่าว่า เป็นชาววัดที่ถูกพม่าเผาทำลายปลายสมัยอชฎา คำว่า สระเบื่อง หมายถึง สระน้ำที่ขุดนำดินขึ้นมาทำกระเบื่อง ปัจจุบัน สระนี้อยู่ในบริเวณวัด
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอชฎาตอนปลาย เป็นกลุ่มโบราณสถาน ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ประกอบ ด้วยซากโบล่เก่ำ พระปรางค์ด้านหลังโบล่เก่ำ และเจดีย์รายด้านหน้า โบล่เก่ำ
ชื่อเจ้าของ	วัดสระกระเบื่อง
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนัรักษ์และดูแลรักษา พระปรางค์บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดน้อย (ร้าง) ใกล้กับวัดเขารักษ์

เจดีย์ราย

พระปรางค์สมัยอยุธยา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านเขารักษ์ ตำบลตอนแสบ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	พระปรางค์ เจดีย์ราย กำแพงแก้ว
ประวัติสังเขป	—
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา เป็นปรางค์รูปสี่เหลี่ยมฐานกว้างราว ๖ เมตร สูงประมาณ ๖-๘ เมตร มีร่องรอยของกำแพงแก้วล้อมรอบ รอบปรางค์มีเจดีย์รายรูปกลมและสี่เหลี่ยมเหลือน้อย ๕ องค์ งานปูนปั้นฝีมือประณีต
ชื่อเจ้าของ	ที่ศาสนสมบัติ (วัดร้าง) กรรมการศาสนา
ประวัติการอนุรักษ์	สถานที่ทดลองพืชไร่ จ.กาญจนบุรี ใช้พื้นที่บริเวณรอบนอกข้างวัดเป็นที่ทดลองปลูกพืชไร่ แต่ยังมีกรลักลอบขุดทำลายเนื่องจากเป็นที่รกร้าง
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

พระปรางค์บนยอดเขารักษ์

พระปรางค์สมภักตฤทธา บุรณะใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๒

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๖ บ้านเขารักษ์ ตำบลดอนแสลบ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	พระปรางค์
ประวัติสังเขป	เป็นปรางค์ขนาดใหญ่ ไม่ทราบว่ามีผู้ใดสร้าง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยก่อนอยุธยา—อยุธยาตอนต้น
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นปรางค์ขนาดใหญ่สูงกว่า ๑๕ เมตร ก่ออิฐฉาบปูน มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ภายในกำแพงแก้วมีฐานโบราณสถาน ใบเสมาหินชนวน และเจดีย์รายทรงกลีบบะเพือง ๑ องค์ องค์ปรางค์คล้ายกับพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น ส่วนเจดีย์รายทรงกลีบบะเพืองนั้นเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยก่อนอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดเขารักษ์
ประวัติการอนุรักษ์	วัดเขารักษ์บุรณะใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๒
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เจดีย์เก่าวัดสระแก้ว (วัดแก้ว)

เจดีย์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านพนมทวน ตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์
ประวัติสังเขป	จากคำบอกเล่าเดิมเป็นพระปรารักษ์คล้ายวัดทานกัณฑ์ อ.พนมทวน ถูกขุดรื้อทำลายทำให้หักพังลงมา
รูปแบบศิลปกรรม	เหลือเฉพาะองค์เจดีย์บางส่วน ตั้งแต่ฐานสูงขึ้นไปประมาณ ๓-๔ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางราว ๒-๓ เมตร ฐานชั้นล่างชำรุด ทางวัดก่ออิฐขึ้นใหม่ และฉาบปูนทับ
ชื่อเจ้าของ	สำนักสงฆ์วัดสระแก้ว
ประวัติการอนุรักษ์	สำนักสงฆ์ดูแล และได้มีการนำอิฐมาก่อพอกทับบริเวณที่ถูกหักขาด
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

พระปรางค์วัดทานกัณฑ์ (อยู่ในบริเวณอำเภอพนมทวน)

พระปรางค์สมัยอยุธยาตอนปลาย

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านบ้านทวน ตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	พระปรางค์
ประวัติสังเขป	จากรูปแบบของปรางค์ สันนิษฐานว่าสร้างในช่วงปลายสมัยอยุธยา
รูปแบบศิลปกรรม	องค์ปรางค์ก่ออิฐฉาบปูน ลักษณะเป็นปรางค์ไทยทรงสูงชะลูดตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม คล้ายกับปรางค์วัดหนองขาวซึ่งอยู่ใกล้เคียง
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	อำเภอพนมทวนอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

ดอนเจดีย์

เจดีย์สมัยอยุธยา

ที่ตั้ง	บ้านดอนเจดีย์ ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์
ประวัติสังเขป	เข้าใจกันว่าเป็นอนุสรณ์สถานในสงครามยุทธหัตถี ระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กับพระมหาอุปราชาของพม่า
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	จังหวัดกาญจนบุรีดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอานัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

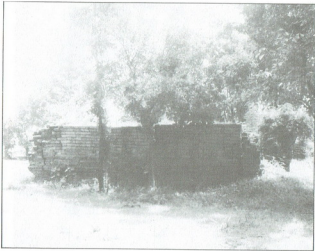
ปราสาทและเจดีย์ใกล้กับดอนเจดีย์

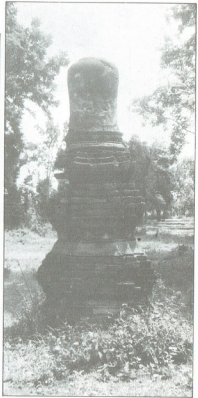
ปราสาทประธานและเจดีย์บริเวณมณฑลอยุธยา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านดอนเจดีย์ ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี	
สิ่งสำคัญ	ปราสาทประธาน เจดีย์บริวาร ๒ องค์	
ประวัติสังเขป	สันนิษฐานว่าเป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานสงคราม ไม่พบร่องรอยศาสนสถาน	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา ประกอบด้วย ปราสาทประธานและเจดีย์บริวาร ก่อด้วยอิฐ ฉาบปูน รวม ๓ องค์ ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ปราสาทประธานมีมณฑป สี่เหลี่ยมย่อมุม ถัดขึ้นไปเป็นเรือนธาตุก่อปิดทึบ ยอดปรางค์แบบฝักข้าวโพด มีกลีบขนุนประดับจำนวนมาก ลวดลายปูนปั้นที่ปราสาทมีความงดงาม ส่วนเจดีย์บริวารเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมย่อมุม	
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณะประโยชน์	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

เจดีย์วัดบ้านน้อย

วิหารร้าง

เจดีย์ราย

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านบ้านน้อย ตำบลตอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	ซากวิหารร้าง เจดีย์ราย ๕ องค์ ซุ้มกำแพง ๒ ซุ้ม
ประวัติสังเขป	เป็นโบราณสถานสมัยอยุธยาซึ่งมีสภาพเหมาะแก่การอนุรักษ์ เป็นกุญแจสำคัญในการระบุที่ตั้งตอนเจดีย์ เพราะมีชื่ออ้างอิงในพงศาวดาร
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา เป็นกลุ่มโบราณสถาน ซึ่งประกอบด้วย ซากวิหาร กำแพงแก้ว ซุ้มประตู และกลุ่มเจดีย์รายหน้าวิหาร มีทั้งเจดีย์ทรงกลม และเจดีย์ย่อมุม
ชื่อเจ้าของ	วัดบ้านน้อย
ประวัติการอนุรักษ์	วัดบ้านน้อยเป็นผู้ดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

ถ้ำตะกั่ว (เขาตะกั่ว)

ชิ้นส่วนโบราณวัตถุที่พบภายในถ้ำ

ถ้ำตะกั่ว

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๖ บ้านวังกระแจะ ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี		
สิ่งสำคัญ	แหล่งโบราณคดีถ้ำตะกั่ว		
ประวัติสังเขป	จากการสำรวจพบเศษกระดูก และภาชนะผิวขัดมันแบบวัฒนธรรมสมัยหินใหม่		
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นที่อยู่อาศัย—หรือที่ฝังศพของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยังไม่ถูกรบกวนมากนัก		
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์		
ประวัติการอนุรักษ์	—		
ผู้สำรวจ	นายอาทิตย์	บำรุงวงศ์	
	นายประติษฐ์	เวียงแก้ว	

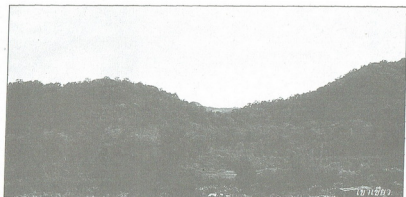
ถ้ำเขาอีแพะ (เขาพัง)

ปากถ้ำ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านเขาพัง ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี	
สิ่งสำคัญ	แหล่งโบราณคดีถ้ำเขาอีแพะ	
ประวัติสังเขป	การสำรวจครั้งนี้พบเครื่องมือหินกะเทาะสมัยหินกลาง เคยมีผู้ขุดพบโครงกระดูก เชื่อว่ายังไม่ถูกรบกวนมากนัก	
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นเพิงถ้ำที่อยู่อาศัยสมัยก่อนประวัติศาสตร์	
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอานัติ	บำรุงวงศ์
	นายประติษฐ์	เวียงแก้ว

ถ้ำรูป (เขาเขียว)

ภาพเขียนสีรูปกลุ่มคน บนผนังถ้ำรูป (เขาเขียว)

ที่ตั้ง

สิ่งสำคัญ

ประวัติสังเขป

หมู่ที่ ๗ บ้านพุทหว้า ตำบลวังกระแจะ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
ภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ

เดิมชาวกะเหรี่ยงเป็นผู้พบเมื่อกว่า ๕๐ ปีมาแล้ว ต่อมา นายแท่ง กลิ่นเจริญ ชาวกาญจนบุรี นำคณะสำรวจทางโบราณคดีไทย - เดนมาร์ก เข้าสำรวจ ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ต่อมามีการศึกษาเพิ่มเติมอีกหลายครั้ง ล่าสุด คณะสำรวจเพื่อจัดทำหนังสือเผยแพร่ชุดศิลปะถ้ำ กองโบราณคดี ได้ทำการบันทึกรายละเอียดของภาพทั้งหมด สันนิษฐานว่ากลุ่มคนในภาพ น่าจะเป็นชุมชนสังคมเกษตรกรรมที่ผ่านการอยู่อาศัยในช่วงสังคมล่าสัตว์ มาก่อน ชุมชนนี้คงมีอายุ ไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นภาพเขียนสีแดงบนผนังหิน มีทั้งรูปคน สัตว์ ภาพมือ และภาพลายเรขาคณิต

ชื่อเจ้าของ

ที่สาธารณประโยชน์

ประวัติการอนุรักษ์ -

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เมืองครุฑ

เมืองครุฑ จ. กาญจนบุรี

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๖ บ้านท่าตาเสือ ตำบลสิงห์ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี	
สิ่งสำคัญ	คันดินกำแพงเมืองครุฑ	
ประวัติสังเขป	คงเป็นเมืองที่สร้างสมัยเดียวกับเมืองสิงห์	
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นแนวคันดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวคันดินสูง ๑.๕๐ เมตร	
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์	
	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว	

โบสถ์เก่าสระจิตदान

โบสถ์สมัยอยุธยาตอนปลาย

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านเลาขวัญ ตำบลเลาขวัญ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์ บริเวณโบสถ์
ประวัติสังเขป	ถูกค้นพบเมื่อราว ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว โดยผู้คนที่อพยพจากตอนคา อำเภอ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยาตอนปลาย ผนังโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังซึ่งลบเลือนมาก ลักษณะของสีที่เขียนภาพคล้ายกับภาพในโบสถ์วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี โบสถ์มีลวดลายหินทรายมีลวดลายงดงามมาก หลังคา โบสถ์เดิมมุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วย
ชื่อเจ้าของ	สำนักสงฆ์สระจิตदान
ประวัติการอนุรักษ์	พระสงฆ์ได้เข้ามาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ - ๒๔๒๕ ได้ทำการถากถางบริเวณ และอนุรักษ์ให้คงสภาพเดิมไว้
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

จิตรกรรมฝาผนังภายในโบสถ์

ใบเสมาสลักด้วยหินทราย

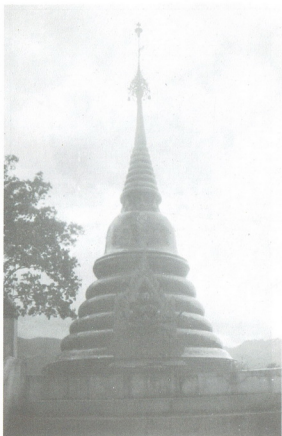
เขาแดง หมู่บ้านโป่งห้วย

ผาแดง จ. กาญจนบุรี

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านหมู่บ้านโป่งห้วย ตำบลด่านแม่แฉลบ อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	กลุ่มภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ
ประวัติสังเขป	ครูถ้วน ถ้ำทอง และนายสำราญ ก่อเหตุ ชาวกาญจนบุรี สืบค้นพบเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ มหาวิทยาลัยศิลปากรสำรวจปลายปีเดียวกัน ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ฝ่ายวิชาการกองโบราณคดี กรมศิลปากร สำรวจบันทึกรายละเอียด พร้อมทั้งกำหนดอายุไว้ในช่วงประมาณ ๒,๐๐๐ – ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นภาพเขียนสีบนหน้าผา เขียนด้วยสีแดงซึ่งคงเป็นดินเทศผสมยางไม้ ตลอดหน้าผามีภาพยาวกว่า ๖๐ เมตร มีภาพทั้งหมด ๕ กลุ่ม เขียนเป็นรูปกลุ่มคน และภาพสัตว์ประเภทวัวหรือควาย
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณะประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	อำเภอสรีสวัสดิ์ ดูแลรักษา, ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดีเคยสำรวจและเก็บข้อมูลมาบ้างแล้ว
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดหินแหลม

เจดีย์วัดหินแหลม บูรณะใหม่แล้ว

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านหินแหลม ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	
สิ่งสำคัญ	เจดีย์	
ประวัติสังเขป	สร้างเป็นเจดีย์สมัยใหม่ทับองค์เดิม	
รูปแบบศิลปกรรม	เดิมเจดีย์ทรงมอญ บูรณะใหม่แล้วปูด้วยโมเสกตามสมัยปัจจุบัน เป็นรูปทรงมอญปนไทย	
ชื่อเจ้าของ	วัดหินแหลม	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดได้ทำการบูรณะใหม่แล้ว	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดปริงกาฬี

เจดีย์บนยอดเขา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านปริงกาฬี ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	
สิ่งสำคัญ	เจดีย์บนยอดเขา	
ประวัติสังเขป	ผู้สร้างเป็นพระชาวมอญ ชื่อ “นีเปี้ยจ้อง” สร้างเมื่อราว ๘๐ ปีมาแล้ว ได้ทำการบูรณะมาแล้ว ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อราว ๖๐ ปีมาแล้ว ครั้งที่ ๒ พ้าผ่าเจดีย์พังทลาย จึงได้ก่อสร้างใหม่อีกครั้งหนึ่ง	
รูปแบบศิลปกรรม	เจดีย์ทรงมอญ องค์ปัจจุบันสร้างแทนองค์เดิมซึ่งโดนฟ้าผ่า เป็นองค์ที่ ๓ เส้นผ่าศูนย์กลางราว ๒.๗๐ เมตร	
ชื่อเจ้าของ	วัดปริงกาฬี	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดปริงกาฬีสืบแล้วรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

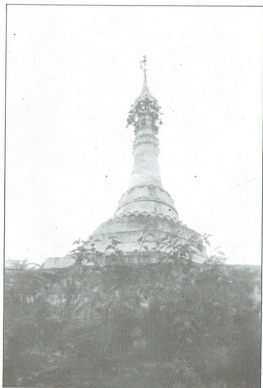
พุน้ำร้อนกุยม้ง

บ่อน้ำพุร้อนกุยม้ง อ. ทองผาภูมิ จ. กาญจนบุรี

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ ตำบลหินตาด อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี	
สิ่งสำคัญ	บ่อน้ำร้อน	
ประวัติสังเขป	เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่อยู่ในป่า เขตอำเภอทองผาภูมิ อยู่ในบริเวณที่เคยเป็นค่ายทหารญี่ปุ่น บ่อน้ำพุแห่งนี้มีชื่อเป็นไทยว่า หินตาด อีกชื่อหนึ่งเป็นภาษากะเหรี่ยงว่า กุยม้ง กล่าวกันว่านายทหารญี่ปุ่นเป็นผู้พบโดยบังเอิญในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ และนายทหารเท่านั้นที่มีสิทธิ์ใช้บ่อน้ำพุนี้ เมื่อญี่ปุ่นไปแล้วบ่อน้ำนี้จึงเป็นที่สาธารณประโยชน์	
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นบ่อกรูซีเมนต์ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ๒ บ่ออยู่ติดกัน บ่อแรกขนาดประมาณ ๖ x ๖ เมตร เป็นบ่อตื้น อีกบ่อหนึ่งขนาดประมาณ ๖ x ๑๐ เมตร ลึกกว่าบ่อแรก	
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์	
	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว	

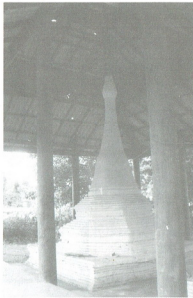
เจดีย์บุ๋มอ่อง

เจดีย์ทรงมอญ

ที่ตั้ง	บ้านไร่ป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์ทรงมอญ สระบัวและพื้นที่รอบสระ
ประวัติสังเขป	สร้างเมื่อใดไม่ทราบ ได้รับการบูรณะเรื่อยมา ชาวมอญ พม่า กะเหรี่ยง ให้ความสำคัญมาก ผู้หญิงจะไม่ได้รับอนุญาตให้ข้ามไปท่องค์เจดีย์ เพราะเชื่อกันว่า จะทำให้น้ำที่ซึ่งอยู่รอบเกาะแห้ง
รูปแบบศิลปกรรม	เจดีย์ทรงมอญ ก่ออิฐฉาบปูน มีฉัตรอยู่บนยอดทำด้วยโลหะ ตั้งอยู่บนเกาะกลางน้ำ มีสะพานไม้ทอดข้ามไปถึงได้
ชื่อเจ้าของ	การไฟฟ้าฝ่ายผลิต
ประวัติการอนุรักษ์	ชาวบ้านยังใช้ประกอบศาสนกิจอยู่
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประติษฐ์ เวียงแก้ว

เจดีย์เวียคาคี

เจดีย์ทรงมอญ

ที่ตั้ง

สิ่งสำคัญ

ประวัติสังเขป

หมู่ที่ ๕ บ้านเวียคาคี ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
เจดีย์ ๒ องค์

คนสร้างเป็นพรานชาวกะเหรี่ยง ชื่อ นายสะเคร้ง, นายหม่องโกละ, นายหม่องทุก สร้างคร่อมทับเจดีย์องค์เดิมซึ่งเป็นเจดีย์เก่าแก่เพื่อความ
ร่มเย็นเป็นสุขของคนในหมู่บ้าน เจดีย์สององค์นี้องค์หนึ่งเรียกว่า เจดีย์
ผู้หญิง อีกองค์หนึ่งเรียกว่า เจดีย์ผู้ชาย ตามคติของชาวพื้นเมืองซึ่งจะมี
การแบ่งแยกเพศของเจดีย์เช่นเดียวกับการแบ่งแยกเพศของมนุษย์
ซึ่งจะต้องมีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

รูปแบบศิลปกรรม

เจดีย์ทรงมอญ บุระเป็นรูปทรงปัจจุบันเมื่อ ๗๘ ปีมาแล้ว (พ.ศ. ๒๔๕๔)
เป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูน ฐานชั้นล่างเป็นรูปสี่เหลี่ยม ชั้นบนเป็นรูปแปดเหลี่ยม
องค์ระฆังลักษณะคล้ายกรวยกลม บนยอดมีฉัตรทำด้วยโลหะ นำมาจาก
เมืองพม่า

ชื่อเจ้าของ

กรมป่าไม้

ประวัติการอนุรักษ์

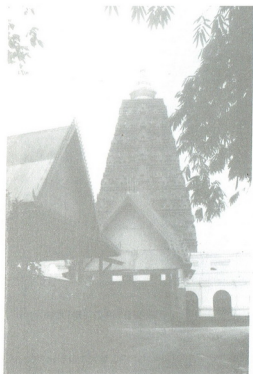
วัดเวียคาคีและชาวบ้านดูแลรักษา ได้มีการปฏิสังขรณ์ใหม่เป็นรูปทรง
ที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน เมื่อ ๗๘ ปีมาแล้ว (พ.ศ. ๒๔๕๔)

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์
นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เจดีย์สามประสบ

เจดีย์ประธาน

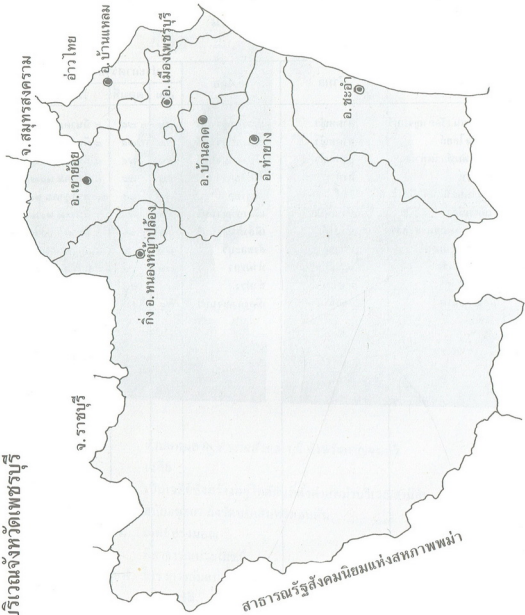
เจดีย์ข้าง

ที่ตั้ง	ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์
ประวัติสังเขป	เป็นเจดีย์ซึ่งสร้างอยู่ใกล้กับที่ตั้งค่ายพม่าบริเวณสามสบ เป็นค่ายตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
รูปแบบศิลปกรรม	เจดีย์ทรงมอญ
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	โครงการลุ่มแม่น้ำแควน้อยชุดแต่ง และทำผังเมื่อปี ๒๕๒๗
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดกาญจนบุรี
มีทั้งสิ้น ๑๐ แห่ง ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑.	วัดขุนแผน (วัดกาญจนบุรี)	ลาดหญ้า	เมืองกาญจนบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒.	วัดป่าเลไลยก์	ลาดหญ้า	เมืองกาญจนบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓.	วัดนางพิมพ์ (วัดท่าเสา)	ลาดหญ้า	เมืองกาญจนบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๔.	เมืองสิงห์	สิงห์	ไทรโยค	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
	กำหนดเขตที่ดินฯ เมืองสิงห์	สิงห์	ไทรโยค	๗๗	๖๐	๑๙ กรกฎาคม ๒๕๐๓
๕.	กำแพงเมือง	บ้านเหนือ	เมืองกาญจนบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๖.	วัด ไซยชุมพลชนะสงคราม	บ้านใต้	เมืองกาญจนบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๗.	พระเจดีย์สามองค์	หนองลู	สังขละบุรี	๗๒	๒	๔ มกราคม ๒๔๙๘
๘.	พระแท่นดงรัง	พระแท่น	ท่ามะกา	๗๒	๒	๔ มกราคม ๒๔๙๘
๙.	วัดนางโน (ร้าง)	ม่วงชุม	ท่าม่วง	๗๔	๕๖	๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๐
๑๐.	เมืองกลอนโค	กลอนโค	เมืองกาญจนบุรี	๗๘	๕๒	๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๔

แผนที่บริเวณจังหวัดเพชรบุรี

จ. ประจวบคีรีขันธ์

จังหวัดเพชรบุรี

ตราประจำจังหวัด : รูปเขาวัง ผืนนา และต้นตาลโตนด

เขาวังหรือพระนครคีรี เป็นพระราชวังซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นบนเขามหาสวรรค์ ผืนนาปลูกข้าว หมายถึง อาชีพ ทำนา พื้นดินอุดมสมบูรณ์ มีข้าวพันธุ์ดี ต้นตาลโตนด หมายถึง เป็นเมือง ที่มีต้นตาลโตนดมาก และต้นตาลโตนดใช้น้ำตาลเป็นที่ยืนชื่อของเมืองเพชร

ความหมายของชื่อ

: เมืองแห่งแม่น้ำเพชรและภูเขาเพชรรอบ

ชื่อเดิม

: เมืองพริบพรี หรือเมืองเพชรพลี

พื้นที่

: ๖,๒๒๕ ตารางกิโลเมตร

สูงกว่าระดับน้ำทะเล

วัดจากศาลากลางจังหวัด : ๑๐ เมตร

จำนวนประชากร : ๕๑๘,๗๑๑ คน

เขตการปกครอง : มี ๖ อำเภอ ๒ กิ่งอำเภอ

๑. อำเภอเมืองเพชรบุรี

๒. อำเภอชะอำ

๓. อำเภอเขาย้อย

๔. อำเภอท่าช้าง

๕. อำเภอบ้านลาด

๖. อำเภอบ้านแหลม

๗. กิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง

๘. กิ่งอำเภอแก่งกระจาน

ทรัพยากรสำคัญ

: แร่พลูออไรด์

ที่ตั้งและอาณาเขต

เพชรบุรี เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคกลางตอนล่าง ริมฝั่งอ่าวไทยด้านตะวันตก ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๒ องศาเหนือ เส้นแวงที่ ๑๐๐ องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางใต้ ประมาณ ๑๒๖ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ : ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดราชบุรี

ทิศใต้ : ติดต่อกับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ทิศตะวันออก : จดฝั่งทะเลด้านตะวันตกของอ่าวไทย

ทิศตะวันตก : จดเทือกเขาตะนาวศรี เส้นกั้นอาณาเขตระหว่างไทยกับพม่า

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบุรี มีลักษณะเป็นภูเขาล้อมรอบเกือบทั่วพื้นที่จังหวัด เว้นแต่เขตริมฝั่งทะเลบางส่วน และบริเวณส่วนกลางจังหวัดซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทางทิศตะวันตกเป็นเขตภูเขาและที่สูง มีเทือกเขาตะนาวศรีเป็นเส้นกั้นเขตแดนไทยและพม่า และยังเป็นสันปันน้ำอีกด้วย กล่าวคือ ส่วนหนึ่งจะไหลไปทางพม่า และอีกส่วนหนึ่งไหลสู่ไทย ซึ่งเป็นแหล่งต้นแม่น้ำเพชรบุรีและแม่น้ำปราณบุรี ภูเขาส่วนใหญ่จะทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ พื้นที่ของจังหวัดเพชรบุรีจึงมีลักษณะลาดเอียงจากตะวันตกไปตะวันออก ส่วนพื้นที่ทางทิศตะวันออกก็มีภูเขาเตี้ย ๆ ปรากฏอยู่ ภูเขาเหล่านี้ทอดตัวต่อเนื่องลงมาจากจังหวัดกาญจนบุรี และราชบุรี จึงทำให้สภาพภูมิประเทศส่วนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบระหว่างภูเขา ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นเพราะมีความอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำสำคัญ ๆ ไหลผ่าน ซึ่งเราเรียกว่า เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ แม่น้ำที่สำคัญคือ แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำแม่ประจันต์ แม่น้ำบางกอย ลำห้วยแม่ประโคน เป็นต้น ส่วนทางด้านตะวันออกของจังหวัดนอกจากจะมีภูเขาแล้ว พื้นที่ที่ตัดออกไปจนจดทะเลจะมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล ที่ราบในเขตนี้เกิดจากการทับถมของตะกอนจากแม่น้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำแม่กลอง และบางส่วนจากแม่น้ำท่าจีน ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดแผ่นดินงอกออกเรื่อย ๆ บริเวณนี้จึงเป็นเขตนํ้าทะเลท่วมถึง และอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ราบเขตนี้อยู่ในบริเวณพื้นที่ตอนบนของจังหวัด ส่วนที่ราบชายฝั่งทะเลอีกเขตหนึ่ง ซึ่งอยู่ถัดลงไปทางใต้จะมีลักษณะแตกต่างจากตอนบน เพราะบริเวณนี้พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นทราย การตกตะกอนของโคลนตมที่พัดมาจากแม่น้ำมีน้อย ชายฝั่งทะเลจึงเป็นชายหาดสวยงาม

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัด

เพชรบุรีเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งของประเทศไทย มีชื่อเรียกในสมัยโบราณหลายชื่อ เช่น เมืองพริบพรี เมืองเพชรบุรี และเมืองเพชรพลี เป็นต้น นักโบราณคดีบางคนสันนิษฐานว่าเพชรบุรี น่าจะตรงกับชื่อเมืองศรีชัยวัชรบุรี ในจารึกปราสาทพระขรรค์ที่พบในประเทศกัมพูชา ประชาธิปไตย

เมืองเพชรบุรีจะสร้างมาตั้งแต่ครั้งใดไม่ปรากฏ แต่เมื่อมีอาณาจักรทวารวดีขึ้นแล้ว ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ เพชรบุรีก็คงจะเป็นเมืองหนึ่งที่รวมอยู่ในอาณาเขตของอาณาจักรทวารวดี ซึ่งคงจะประกอบไปด้วย เมืองราชบุรี เพชรบุรี คูบัว พงตึก นครปฐม กำแพงแสน ลพบุรี นครสวรรค์ ลำพูน ฯลฯ

ในสมัยสุโขทัย ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงได้กล่าวถึงอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยว่า “เบื้องตะวันออกจรดสระหลวง สองแคว ลุมบาจาย สคา เท้าฝั่งโขงถึงเวียงจันทน์ เวียงคำ เป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอนรดคนที่ พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว”

สมัยกรุงศรีอยุธยา เพชรบุรีก็เป็นเมืองหนึ่งในสังกัดหัวเมืองฝ่ายตะวันตก และเป็นเมืองที่สำคัญที่เรือสินค้าที่จะเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะไปทางเข้าไปในเมืองหลวง ล่องไปทางหัวเมืองฝ่ายใต้ หรือจะเดินทางเข้าไปยังเมืองมะริด เมะลาลัง และหัวเมืองมอญ จะต้องแวะจอดพัก และที่สำคัญคือ ยังเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญที่ข้าศึกจะยกผ่านเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา พระยาละแวกยกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา ถึง ๓ ครั้ง พระยาเพชรบุรีมีส่วนสำคัญในการรับศึกทุกครั้ง

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จยกทัพไปตีเขมรและพม่า พระยาเพชรบุรีก็คุมไพร่พลโดยเสด็จทั้งสองครั้ง และในปี พ.ศ. ๒๑๓๔ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชพร้อมด้วยสมเด็จพระเอกาทศรถก็ได้เสด็จประพาสเมืองเพชรบุรี

ในปี พ.ศ. ๒๑๖๔ แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม กองทหารญี่ปุ่นที่เคยรับราชการในกรุงศรีอยุธยาถอยกลับเมืองเพชร ทางกรุงศรีอยุธยาต้องส่งกองทัพมาปราบปราม

ปี พ.ศ. ๒๑๗๑ แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ พระศรีศิลป์ซึ่งเป็นพระราชอนุชา มาช่องสุ่มผู้คนในเมืองเพชรเพื่อก่อการกบฏ แต่ถูกจับสำเร็จโทษเสียก่อน

ในปี พ.ศ. ๒๒๔๖ สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรี

พ.ศ. ๒๓๐๔ พม่ายกทัพเข้ามตีกรุงศรีอยุธยา โดยเข้ามาทางเมืองทวาย ตะนาวศรี และยกเข้าตีเมืองเพชรบุรี ราชบุรี และกาญจนบุรี แต่ทัพเข้าไปถึงกรุงศรีอยุธยา พม่าเข้าล้อมกรุงไว้ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศโปรดให้พระยาตากสินและพระยาเพชรบุรีคุมกองทัพออกไปรับทัพพม่า พระยาเพชรบุรีตายในที่รบ ส่วนพระยาตากสินถอยมาตั้งรับอยู่ที่วัดพิชัย จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐

หลังจากพระยาตากสินทรงกอบกู้เอกราชจากพม่าและตั้งเมืองธนบุรีเป็นเมืองหลวงแล้ว ได้ตั้งเจ้าเมืองไปปกครองเมืองรอบ ๆ เมืองหลวงอีก ๑๑ เมือง รวมทั้งเพชรบุรีด้วย ในสมัยนี้ชาวเพชรบุรีได้ร่วมในการศึกสงครามขับไล่ข้าศึกอีกหลายครั้ง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพชรบุรีก็ยังจะต้องเข้าร่วมในสงครามสู้รบกับพม่าอยู่เสมอ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระฟ้ามงกุฎ และทรงผนวชอยู่ ได้เสด็จเมืองเพชรบุรีหลายครั้ง และ

เมื่อพระองค์เสด็จเสด็จถวัลยราชสมบัติแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชฐานขึ้นบนเขาในจังหวัดเพชรบุรี ในปี พ.ศ. ๒๔๐๒ พระราชทานนามว่า พระนครคีรี เรียกกันทั่วไปว่า เขาวัง ทรงใช้เป็นที่พักแรมเมือง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสเมืองเพชรบุรีเสมอ ได้โปรดให้สร้างพระราชวังอีกแห่งหนึ่ง พระราชทานนามไว้ล่วงหน้าว่า พระที่นั่งศรเพชญปราสาท เรียกกันว่า พระราชวังบ้านปืน แต่ยังสร้างมีต้นเสร็จก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงสร้างต่อจนสำเร็จ พระราชทานนามว่า พระรามราชนิเวศน์ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมที่จังหวัดเพชรบุรีหลายครั้ง โดยเสด็จประทับแรม ณ ค่ายหลวงหาดเจ้าสำราญเกือบทุกปี และได้โปรดให้สร้างพระราชนิเวศน์มฤคทายวันเป็นที่ประทับแรมที่อำเภอชะอำ สมัยรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ก็เคยเสด็จประทับแรมที่มฤคทายวัน แต่เมื่อสร้างพระราชวังไกลกังวลที่หัวหินแล้ว จึงมิได้เสด็จประทับแรมที่เพชรบุรีอีก

เมื่อคราวเกิดกบฏบวรเดช ในวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๗๖ กองทหารราบเพชรบุรีก็ร่วมกบฏด้วย แต่ก็ยอมจำนนต่อทหารของรัฐบาลแต่โดยดี

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีการจัดตั้งค่ายเสรีไทยขึ้นที่เพชรบุรี มีหน่วยปฏิบัติการที่ตำบลบางค้อ กิ่งอำเภอนองหญ้าปล้อง ทำการฝึกอาวุธให้สมาชิกอาสาสมัครแบบกองโจร แต่ยังไม่ทันจะได้ทำการรบ ญี่ปุ่นก็ยอมแพ้เสียก่อน

สำหรับที่ตั้งตัวเมืองเพชรบุรีนั้น แต่เดิมตั้งอยู่ระหว่างเขาวังกับเขaben ไตอิฐ มีแม่น้ำเพชรไหลผ่านทางด้านใต้เขaben ไตอิฐผ่านไปทางวัดคงคา แต่ต่อมาแม่น้ำเพชรเปลี่ยนทางเดินสันนิษฐานว่า ย้ายตัวเมืองมาอยู่ทางฝั่งตะวันออกของลำน้ำเพชรตรงใกล้กับปราสาทหินกำแพงแลง จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงย้ายมาตั้งอยู่ที่ตำบลคลองกระแชงฝั่งตะวันตกของลำน้ำเพชรบุรี อันเป็นที่ตั้งเมืองปัจจุบันซึ่งมีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านกลางเมือง

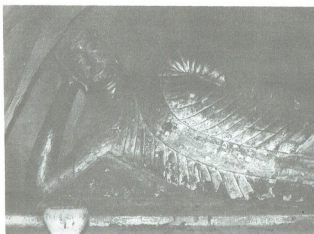
เนินเจดีย์ทุ่งเศรษฐี

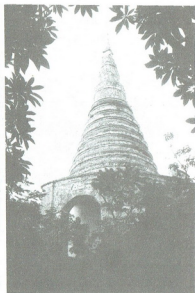
เนินเจดีย์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๖ บ้านทุ่งเศรษฐี ตำบลนาขาง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี	
สิ่งสำคัญ	เนินเจดีย์	
ประวัติสังเขป	มีตำนานพื้นเมืองกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐีนำภริยานชนทองมาหักที่ทุ่งนี้	
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นซากเจดีย์ที่ถูกดินปกคลุมอยู่ ลักษณะอิฐเป็นแบบสมัยทวารวดี	
ชื่อเจ้าของ	ที่เอกชน	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดเขากระจุย

พระพุทธรูปนอนภายในถ้ำ

เจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ สร้างครอบเจดีย์เดิม

ที่ตั้ง

สิ่งสำคัญ

ประวัติสังเขป

รูปแบบศิลปกรรม

ชื่อเจ้าของ

ประวัติการอนุรักษ์

ผู้สำรวจ

หมู่ที่ ๖ บ้านกระจุย ตำบลท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี
เจดีย์

พระพุทธรูปนอน

พื้นที่ถ้ำ

โบราณวัตถุในวัด

แต่เดิมเป็นวัดร้าง เคยมีโบราณสถานสมัยทวารวดีขนาดใหญ่ ต่อมาถูกรื้อทำลายสร้างเป็นวัดใหม่เมื่อราวสมัยรัชกาลที่ ๔ ผู้สร้างวัดเคยเป็นข้าราชการอยู่ในกรุงเทพฯ ได้กระทำความผิดจึงต้องบวชเพื่อแลกกับการได้รับโทษ เมื่อบวชแล้วได้รู้ดั่งคัมมาสร้างวัดที่นี่ สมเด็จพระสังฆราชกรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงอุปถัมภ์วัดนี้

เป็นเจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ สร้างครอบเจดีย์เดิม ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์สมัยอยุธยา นอกจากนั้นบนเขายังมีถ้ำ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนอน

วัดเขากระจุย

ทางวัดดูแลรักษาอยู่

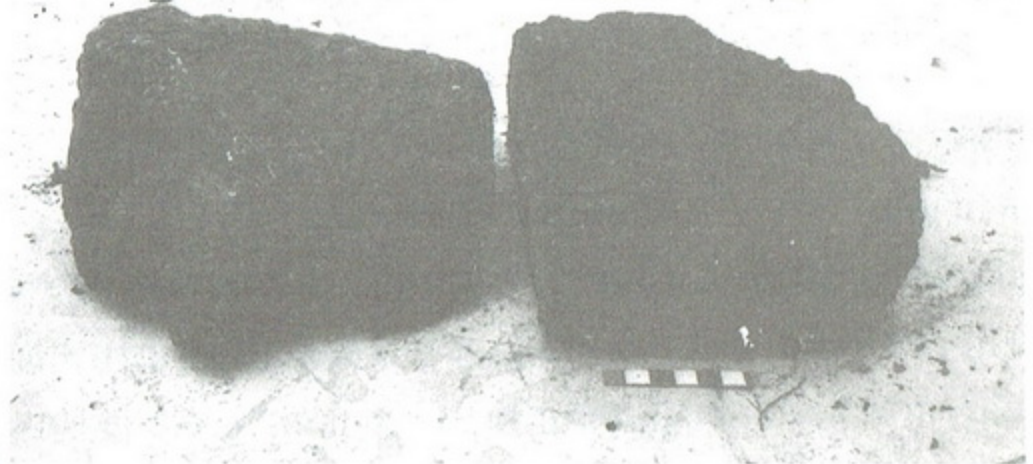
นายอานัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เนินดอนเตาอิฐ

สภาพพื้นที่บนเนินดินดอนเตาอิฐ

อิฐที่พบบนเนินดิน ดอนเตาอิฐ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านดอนเตาอิฐ ตำบลปึกเตียน อำเภอยาง่าง จังหวัดเพชรบุรี
สิ่งสำคัญ	เนินดินดอนเตาอิฐ
ประวัติสังเขป	เป็นเนินดินโบราณสถานซึ่งมีอิฐขนาดและลักษณะเดียวกันกับที่นิยมใช้ในการก่อสร้างโบราณสถานสมัยทวารวดี ปัจจุบันมีเนินดินคลุมทับเคยถูกลักลอบขุดแต่ไม่มากนัก
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยทวารวดี
ชื่อเจ้าของ	โรงเรียนบ้านดอนเตาอิฐ
ประวัติการอนุรักษ์	โรงเรียนและวัดดูแล
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เนินดินแดง

ถอดเนินดินแดง

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านโพธิ์ใหญ่ ตำบลบ้านลาด อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
สิ่งสำคัญ	เนินดินแดง (ซากเจดีย์)
ประวัติสังเขป	เป็นเนินดินคลุมทับโบราณสถานสมัยทวารวดี อาจจะมี ความเกี่ยวข้องกับเนินโพธิ์ใหญ่ ซึ่งแต่เดิมเป็นซากโบราณสถานสมัยเดียวกันขนาดใหญ่ ปัจจุบันเนินโพธิ์ใหญ่ถูกทำลายแล้ว
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นเนินดิน บนยอดเนินมีศาลเป็นที่เก็บชิ้นส่วนพระเศียรพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ทำด้วยหิน
ชื่อเจ้าของ	นายเสวียง ยิ้มละมัย
ประวัติการอนุรักษ์	นายเสวียง ยิ้มละมัย ดูแลรักษาอยู่
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดท่าไชยศิริ

ศาลาทำน้ำ

ที่ตั้ง

สิ่งสำคัญ

ประวัติสังเขป

รูปแบบศิลปกรรม

ชื่อเจ้าของ

ประวัติการอนุรักษ์

ผู้สำรวจ

หมู่ที่ ๒ บ้านสิงขร ตำบลสมอพลือ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
ศาลาทำน้ำ

เดิมชื่อวัดใต้ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ชาวหมู่บ้านสิงขรแถบแม่น้ำวัด
ในประเทศพม่า หนีภัยสงครามเข้ามาถึงที่นี่ พม่าตามมาทันชาวบ้าน
จึงเตรียมการสู้รบ โดยให้เด็กและคนชราไปอยู่ในโบสถ์แล้วทำการสู้รบ
ขับไล่พม่าออกไปได้ หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนชื่อวัดใต้เป็นวัดไชยศิริ
ทุกวันนี้ก็ยังมีชื่อหมู่บ้านสิงขรเป็นที่ระลึกถึงถิ่นเดิมของชาวบ้านที่อพยพมา
ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทำน้ำของวัดนี้เป็นที่ตักน้ำเพื่อนำไปประกอบพิธี
บรมราชาภิเษกและเป็นที่ตักน้ำเสวยของรัชกาลที่ ๕ อีกด้วย
เป็นทำตักน้ำมีศาลาทรงไทย ๑ หลัง หน้าบันไม้สักแกะสลักเป็นรูปเทพนม
สวยงาม

วัดท่าไชยศิริ

ได้รับการบูรณะเมื่อ ร.ศ. ๑๓๐ ทางวัดดูแลรักษา

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดพระพุทธไสยาสน์

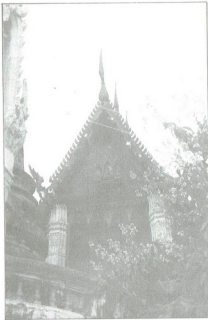
วิหารเล็ก

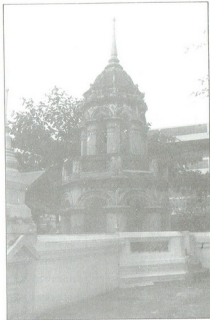
พระพุทธรูปทรงเครื่องในวิหารเล็ก ศิลปะสมัยอยุธยา—รัตนโกสินทร์

ที่ตั้ง	เลขที่ ๖๑ ตำบลคลองกระแซง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
สิ่งสำคัญ	พระพุทธรูปทรงเครื่องในวิหารเล็ก
ประวัติสังเขป	เป็นวัดสร้างในสมัยอยุธยา บูรณะในสมัยรัชกาลที่ ๕, รัชกาลที่ ๔ เคยเสด็จมาทอดกฐินที่นี่ มีตู้พระไตรปิฎกเป็นพยานอยู่ทุกวันนี้ แต่เดิมวัดนี้เคยมีทางเดินติดต่อกับบนเขาวังใต้
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา—รัตนโกสินทร์
ชื่อเจ้าของ	วัดพระพุทธไสยาสน์
ประวัติการอนุรักษ์	บูรณะในสมัยรัชกาลที่ ๕
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดพระทรง

โบสถ์ สมัยอยุธยา — วัดโกสสินทร์

ทวารบาล

ที่ตั้ง

ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

สิ่งสำคัญ

โบสถ์

พระพุทธรูปภายในโบสถ์

หอรบั้ง

ประวัติสังเขป

อายุสมัยของวัด สันนิษฐานที่รูปแบบทางศิลปกรรมของพระประธาน และพระพุทธรูปทรงเครื่องในโบสถ์ว่า น่าจะสร้างในสมัยอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ ๔ จัดว่าเป็นวัดที่มีโบสถ์ขนาดใหญ่ที่สุดในเพชรบุรี จึงพระราชทานพระพุทธรูปมาประดิษฐานในโบสถ์อีกองค์หนึ่ง รัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จมานมัสการเจ้าอาวาส พระครูสุวรรณมณี (มี) ซึ่งมีกิตติศัพท์ในทางวิไลสนา

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยอยุธยา — วัดโกสสินทร์

ชื่อเจ้าของ

วัดพระทรง

ประวัติการอนุรักษ์

—

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ

บำรุงวงศ์

นายประติษฐ์

เวียงแก้ว

โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดเพชรบุรี
มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๓ แห่ง ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑.	วัดมหาธาตุ	บ้านหม้อ	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒.	หลักเมือง (ปัจจุบันคือศาลเจ้าหลักเมือง)	ท่าราบ	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓.	กำหนดเขตที่ดินฯ ศาลเจ้าหลักเมือง ท่าราบ		เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
	วัดกำแพงแลง	ท่าราบ	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๔.	กำหนดเขตที่ดินฯ วัดกำแพงแลง ท่าราบ		เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
	วัดสุวรรณาราม (วัดใหญ่)	ท่าราบ	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๕.	กำหนดเขตที่ดินฯ วัดสุวรรณาราม ท่าราบ		เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
	น้ำเขาทอง	ธงไชย	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๖.	วัดน้ำแกบ (บุญทวี)	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๗.	เขาวัง	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๘.	วัดโคก	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๙.	วัดพระนอน	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
	กำหนดเขตที่ดินฯ วัดพระนอน	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
๑๐.	เจดีย์แดง	บ้านหม้อ	เมืองเพชรบุรี	๕๕	—	๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑
	กำหนดเขตที่ดินฯ เจดีย์แดง	บ้านหม้อ	เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
๑๑.	วัดเกาะแก้วสุทธาราม	ท่าราบ	เมืองเพชรบุรี	๗๑	๗๑	๕ มกราคม ๒๔๙๗
	กำหนดเขตที่ดินฯ วัดเกาะแก้ว					
๑๒.	สุทธาราม	ท่าราบ	เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
	วัดสระบัว	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๗๑	๓	๕ มกราคม ๒๔๙๗
๑๓.	กำหนดเขตที่ดินฯ วัดสระบัว			๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
	วัดมหาสมณาราม	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๗๑	๓	๕ มกราคม ๒๔๙๗
	กำหนดเขตที่ดินฯ วัดมหาสมณาราม	คลองกระแซง	เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗

โบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้วของจังหวัดเพชรบุรี

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑๔.	เสาชิงช้า (หน้าวัดเพชรพลี)	ทำราบ	เมืองเพชรบุรี	๗๒	๒	๔ มกราคม ๒๕๔๘
	กำหนดเขตที่ดินฯ เสาชิงช้า	ทำราบ	เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
๑๕.	พระบาทเขาลูกช้าง	ท่าไม้รวก	ท่ายาง	๗๒	๒	๔ มกราคม ๒๕๔๘
๑๖.	วัด ไร่ล้อม	ทำราบ	เมืองเพชรบุรี	๗๖	๕๐	๒๒ กันยายน ๒๕๐๒
	กำหนดเขตที่ดินฯ วัด ไร่ล้อม	ทำราบ	เมืองเพชรบุรี	๑๐๑	๒๗	๑ มีนาคม ๒๕๒๗
๑๗.	ถ้ำพระเขานางขวาง	นางาย	ชะอำ	๕๒	๑๓๖	๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘
๑๘.	วัดกุฎี	บางเค็ม	เขาย้อย	๕๒	๑๓๖	๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘
๑๙.	วัดธ่อเจริญธรรม	ทำราบ	เมืองเพชรบุรี	๕๔	๗๕	๑๖ สิงหาคม ๒๕๒๐
๒๐.	วัดเพชรพลี	ทำราบ	เมืองเพชรบุรี	๕๔	๗๕	๑๖ สิงหาคม ๒๕๒๐
๒๑.	๑. ตำนกศรเพชรปราสาท					
	๒. พระราชวังมฤคทายวัน			๕๔	๑๗๗	๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๔
๒๒.	วัดท่าดอย	ท่าดอย	ท่ายาง	๑๐๐	๑๖๗	๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๖
๒๓.	หมู่กุฏิสงฆ์ในบริเวณวัดใหญ่สุวรรณาราม	ทำราบ	เมืองเพชรบุรี	๑๐๔	๒๔๖	๑ ธันวาคม ๒๕๓๐

แผนที่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรี

ตราประจำจังหวัด

: ภาพยุทธหัตถี

ภาพยุทธหัตถี ระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชา แห่งพม่าซึ่งเป็นศึกครั้งสำคัญ ในปี พ.ศ. ๒๑๓๕ ซึ่งเชื่อกันว่า บริเวณ ที่กระทำการยุทธหัตธินี้อยู่ในท้องที่อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ผลของ การสงครามครั้งนี้ทำให้ไทยได้รับอิสรภาพ และเผยแพร่เกียรติคุณของ พระมหากษัตริย์ไทยให้จรจรายออกไปนอกประเทศ

ความหมายของชื่อ

: เมืองทอง

ชื่อเดิม

: เมืองพันธุมบุรี

พื้นที่

: ๕,๓๕๘ ตารางกิโลเมตร

สูงกว่าระดับน้ำทะเล

วัดจากศาลากลางจังหวัด

: ๒ เมตร

จำนวนประชากร

: ๘๑๑,๓๓๕ คน

เขตการปกครอง

: มี ๙ อำเภอ ๑ กิ่งอำเภอ

๑. อำเภอเมืองสุพรรณบุรี

๒. อำเภอเดิมบางนางบวช

๓. อำเภอบางปลาม้า

๔. อำเภอศรีประจันต์

๕. อำเภอสองพี่น้อง

๖. อำเภอสามชุก

๗. อำเภออู่ทอง

๘. อำเภอดอนเจดีย์

๙. อำเภอด่านช้าง

๑๐. กิ่งอำเภอหนองหญ้าไซ

ทรัพยากรสำคัญ

: นาข้าว ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ในเขตภาคกลาง บนที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน บริเวณเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๑๐๑ องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๑๖๙ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ : ติดต่อจังหวัดชัยนาท และอุทัยธานี

ทิศตะวันออก : ติดต่อจังหวัดสิงห์บุรี อ่างทอง และพระนครศรีอยุธยา

ทิศใต้ : ติดต่อจังหวัดนครปฐม

ทิศตะวันตก : ติดต่อจังหวัดกาญจนบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะภูมิประเทศเป็น ๒ ตอน คือ ทางเหนือและทางตะวันตกของจังหวัดเป็นที่ราบสูง ป่า และเนินเขา ในบางส่วนของพื้นที่อำเภอด่านช้างและอำเภออุทุมพรทางตอนใต้และตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านคือแม่น้ำท่าจีน ซึ่งมีความยาวประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร ไหลเข้าจังหวัดสุพรรณบุรี ที่อำเภอเดิมบางนางบวช แล้วไหลลงใต้ผ่านอำเภอสามชูก อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอบางปลาม้า และอำเภอสองพี่น้อง ซึ่งในช่วงนี้มักจะเรียกว่า แม่น้ำสุพรรณบุรี

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัด

สุพรรณบุรี เป็นดินแดนที่มีอารยธรรมมาแต่โบราณกาล หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในบริเวณจังหวัดนี้บ่งบอกว่ามีมนุษย์อยู่อาศัยมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย และมีสืบเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ โดยในสมัยประวัติศาสตร์ได้พบเมืองโบราณประเภทมีคูน้ำคันดินถึง ๓ เมืองด้วยกัน คือเมืองโบราณที่อำเภออุทุมพร เรียกว่า เมืองอุทุมพร เมืองโบราณที่ตำบลคูเมือง อำเภอเดิมบางนางบวช และเมืองโบราณที่ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรีเก่า ซึ่งตั้งอยู่คนละฝั่งกับที่ตั้งเมืองใหม่

ในเขตท้องที่เมืองอุทุมพร ได้พบโบราณสถานโบราณวัตถุสมัยทวารวดีกระจายอยู่ทั่วไป และบริเวณรอบเมือง กำหนดอายุถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ นอกจากที่เมืองอุทุมพรแล้วยังพบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดีที่เมืองโบราณที่ตำบลคูเมือง และพบกระจายอยู่ตามลำน้ำเก่า เช่น ท่าวัง, จระเข้สามพัน และแม่น้ำสุพรรณบุรี

หลังจากพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ก็ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยลพบุรีในเขตบ้านหนองแจง อำเภอดอนเจดีย์, เนินทางพระ อำเภอสามชุก และตำบลพิหารแดง, ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ในสมัยสุโขทัย ศิลปาริกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงได้กล่าวถึงชื่อเมืองที่อยู่เบื้องหัวนอน หรือทางทิศใต้ของเมืองสุโขทัย ซึ่งในบรรดาเมืองเหล่านั้นมีชื่อเมือง “สุพรรณภูมิ” รวมอยู่ด้วย

ต่อมาในสมัยอยุธยา ปรากฏความในพระราชพงศาวดารว่า เมื่อพระเจ้าอู่ทองได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีในปี พ.ศ. ๑๘๙๓ แล้ว ได้โปรดให้ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งเป็นเชื้อพระมเหสีไปครองเมืองสุพรรณบุรี ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนี้สุพรรณบุรีมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง แต่ต่อมาก็ลดฐานะเป็นเพียงหัวเมืองชั้นใน

ในตอนต้นกรุงศรีอยุธยา เหตุการณ์บ้านเมืองยังสงบเรียบร้อย เมืองสุพรรณบุรีก็สงบสุขเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า สุพรรณบุรีในฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน อยู่ในเส้นทางเดินทัพของพม่าที่จะเข้ามาตีไทย โดยพม่าจะเดินทัพเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี แล้วยกเข้าตีเมืองสุพรรณบุรี แล้วจึงเข้ามากรุงศรีอยุธยา สุพรรณบุรีจึงต้องรบศึกหนักหลายครั้ง ซึ่งบางครั้งก็เพลี่ยงพล้ำถึงกับต้องเสียเมืองให้กับพม่า เช่นในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เมื่อเสร็จศึกคราวนั้นแล้ว พระองค์ถึงกับโปรดให้รื้อป้อมกำแพงเมืองเสียซีกหนึ่ง เพื่อว่าเมื่อข้าศึกตีเมืองได้ก็จะไม่มีโอกาสใช้เป็นที่ตั้งมั่นสำหรับต่อสู้กับกรุงศรีอยุธยา สงครามครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งที่เกิดขึ้นในสุพรรณบุรีก็คือ สงครามยุทธหัตถีระหว่างพระนเรศวรและพระมหาอุปราชา ซึ่งพม่าต้องสูญเสียพระมหาอุปราชาไปในครั้งนี้ ซึ่งนับเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงของพม่า หลังจากนั้นก็ไม่มีการมาประชิดสุพรรณบุรีอีกตลอดระยะเวลา ๑๖๕ ปี จนกระทั่งถึงแผ่นดินขุนหลวงสุริยามรินทร์ หรือพระเจ้าเอกทัศ จึงได้เกิดการรบกับพม่าที่เมืองสุพรรณบุรีอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะถูกพม่านุกเข้าโจมตีจนต้องเสียกรุงไปในปี พ.ศ. ๒๓๑๐

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งเมืองหลวงใหม่ที่กรุงธนบุรีแล้ว ก็ยังมีศึกสงครามกับพม่าอีกหลายครั้ง แต่เส้นทางเดินทัพของพม่าได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือแทนที่จะเดินทัพจากเมืองกาญจนบุรีเข้าเมืองสุพรรณบุรี แล้วไปยังกรุงศรีอยุธยา ก็เปลี่ยนมาตัดตรงจากเมืองกาญจนบุรีเข้ามาทางนครชัยศรี เข้าตีกรุงธนบุรีเลยทีเดียว หรือถ้ามาทางใต้ก็ตัดตรงจากราชบุรีเข้ามาทางสมุทรสงคราม เมืองสุพรรณบุรีจึงอยู่นอกเขตการรบ พ้นจากภัยสงคราม มีเพียงครั้งเดียวที่พม่ายกทัพมาทางเหนือและได้ปะทะกับกองทัพไทยที่บ้านเดิมบางนางบวช แขวงเมืองสุพรรณบุรี แต่ก็ถูกตีแตกไป หลังจากนั้นก็ไม่มีการสู้รบที่สุพรรณบุรีอีกเลย

เมืองสุพรรณบุรีที่กล่าวถึงในสมัยอยุธยานี้คือ เมืองที่ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำสุพรรณที่ตำบลรั้วใหญ่ กำแพงเมืองเป็นดินมีคูน้ำล้อมรอบเช่นเดียวกับเมืองโบราณทั่วไป กำแพงเมืองกว้างประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร ยาว ๓,๕๐๐ เมตร ยังปรากฏซากกำแพงอยู่ทั้ง ๓ ด้าน แต่ด้านตะวันออกถูกรื้อลง ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว

ต่อมาภายหลังเมืองสุพรรณบุรีได้ย้ายจากที่เดิมมาตั้งอยู่ที่ตำบลลานท่าพี่เลี้ยง ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำ และได้ตั้งอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่จะย้ายมาตั้งแต่เมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏ อาจจะย้ายมาในราวต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะในสมัยรัชกาลที่ ๓ สุนทรภู่ได้พรรณนาไว้ในโคลงนิราศสุพรรณว่า ได้พบเสื่ออยู่ในบริเวณเมืองสุพรรณนี้ แสดงว่าเมืองสุพรรณตอนนั้นคงจะเป็นป่าเปลี่ยว มีผู้คนอยู่น้อย เพราะเพิ่งจะย้ายมาใหม่ก็ได้

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อมีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เมืองสุพรรณบุรีก็รวมอยู่ในมณฑลนครชัยศรี ซึ่งประกอบด้วย เมืองนครชัยศรี สุพรรณบุรี และสมุทรสาคร ในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๕๖ มีการเปลี่ยนชื่อเมืองมาเป็นจังหวัด เมืองสุพรรณบุรี จึงเป็นจังหวัดสุพรรณบุรี แต่นั่นมา

วัดอาน (ร้าง)

เจดีย์ราย สมัยอยุธยา - รัตนโกสินทร์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านบางแม่หม้าย ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์
ประวัติสังเขป	เป็นวัดร้างไม่มีพระสงฆ์ มีพระพุทธรูปหินทราย ๑ องค์ และเจดีย์ย่อมุม ๒ องค์ เป็นสิ่งที่ชาวบ้านนับถือ
รูปแบบศิลปกรรม	เจดีย์สมัยอยุธยา - รัตนโกสินทร์ เป็นเจดีย์ย่อมุม
ชื่อเจ้าของ	-
ประวัติการอนุรักษ์	ประชาชนใกล้เคียงดูแลและใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจการภายในหมู่บ้าน
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

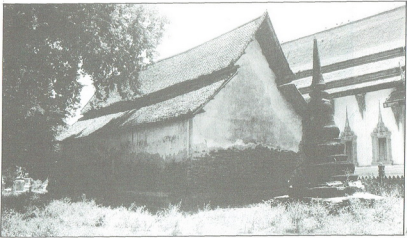
วัดอุทอง

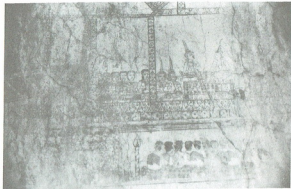
มณฑปยอดเจดีย์สมัขรัตนโกสินทร์ ภายในมรรอพระพุทธรบาท

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านใหม่ ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	เจดีย์ ๑ องค์	
ประวัติสังเขป	เป็นเจดีย์เก่าภายในมรรอพระพุทธรบาท สร้างในสมัยพระครุหา เมื่อราว ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัขรัตนโกสินทร์ เป็นมณฑปยอดเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง	
ชื่อเจ้าของ	วัดอุทอง	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดน้อย

วิหารเก่า สมัยอยุธยา

ภาพเขียนภายใน
มณฑปสมัยรัตนโกสินทร์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านสวนขิง ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	วิหารเก่า มณฑปเก่า
ประวัติสังเขป	ไม่ทราบแน่ชัด สันนิษฐานจากรูปแบบสถาปัตยกรรมของวิหารว่า น่าจะสร้างในสมัยอยุธยา มณฑปสร้างโดยหลวงพ่อเทิ้มในสมัยรัตนโกสินทร์
รูปแบบศิลปกรรม	วิหารเก่า— สมัยอยุธยา มณฑปเก่า— สมัยรัตนโกสินทร์
ชื่อเจ้าของ	วัดน้อย
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

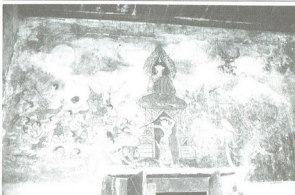
มณฑปวัดดงครก

มณฑป บรรจอรอยพระพุทธรูปบาท ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านดงครก ตำบลดงครก อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	มณฑป	
ประวัติสังเขป	สร้างขึ้นไว้เป็นที่เก็บและสักการะรอยพระพุทธรูปบาท	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์	
ชื่อเจ้าของ	วัดดงครก	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดไทรย์

โบสถ์เก่าสมัย
รัตนโกสินทร์

จิตรกรรมฝาผนัง
ภายในโบสถ์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านวัดไทรย์ ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณ
สิ่งสำคัญ	โบสถ์เก่ามีจิตรกรรมฝาผนัง
ประวัติสังเขป	สร้างโดยชาวลาวในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณ ๑๓๐-๑๔๐ ปีมาแล้ว
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ โบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ชื่อเจ้าของ	วัดไทรย์
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดพร้าว

หอไตร

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านโพธิ์พระยา ตำบลโพธิ์พระยา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	หอไตร
ประวัติสังเขป	เป็นวัดเก่าแก่มากมีมานาน อาจถึงสมัยอยุธยา
รูปแบบศิลปกรรม	หอไตรสร้างด้วยไม้ ไม่ทราบอายุแน่ชัด แต่คงจะไม่ใหม่กว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ชื่อเจ้าของ	วัดพร้าว
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษาและบูรณะซ่อมแซมตลอดมา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

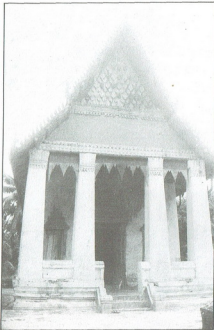
วัดวรจันทร

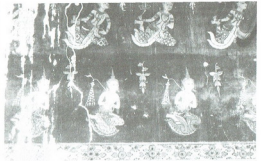
มณฑปยอดเจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านโพธิ์พระยา ตำบลโพธิ์พระยา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	เจดีย์	
ประวัติสังเขป	สร้างในสมัยหลวงพ่อฟุ้ง ภายในบรรจุเจดีย์พระจุฬามณี (พ.ศ. ๒๔๕๙ – ๒๔๖๐)	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ทรงมณฑปยอดเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุม ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณขนาดใหญ่ซ้อนกัน ๒ ชั้น ที่มุมของฐานประทักษิณทั้งสองชั้น ประดับด้วยเจดีย์ย่อมุมทั้ง ๔ ทิศ มีหอรระฆังและเจดีย์รายย่อมุมอยู่โดยรอบฐานชั้นล่างสุด	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดหน่อพุทธางกูร

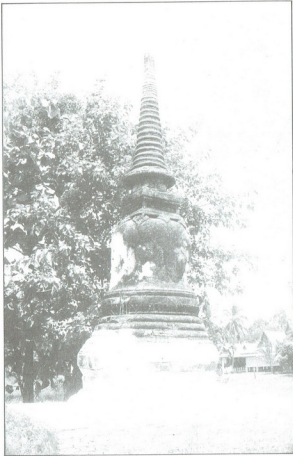
วิหาร

จิตรกรรมฝาผนังภายในวิหาร

ที่ตั้ง	บ้านพลูหลวง ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	วิหารมีจิตรกรรมฝาผนัง	
ประวัติสังเขป	ไม่ทราบเรื่องราวแน่ชัด	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา — รัตนโกสินทร์ เป็นวิหารก่ออิฐฉาบปูนมีกำแพง ภายในวิหารมีจิตรกรรมฝาผนัง	
ชื่อเจ้าของ	วัดหน่อพุทธางกูร	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา ฝ่ายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง กองโบราณคดี กรมศิลปากร เคยมาอนุรักษ์ภาพเขียน	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

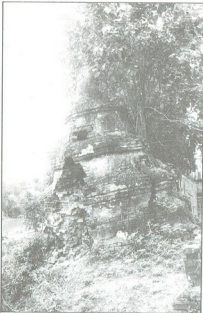
วัดชีสุขเกษม

เจดีย์ทรงระฆัง บูรณะใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๒

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์
ประวัติสังเขป	เป็นเจดีย์ซึ่งเก่าแก่มิมีมานาน ไม่ทราบประวัติแน่ชัด
รูปแบบศิลปกรรม	เจดีย์ทรงระฆังสมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดชีสุขเกษม
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา บูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดพระลอย

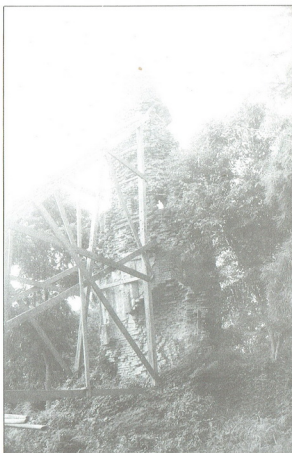
โบสถ์เก่าสมัยอยุธยา

เจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านวัดพระลอย ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	ซากโบสถ์เก่า เจดีย์
ประวัติสังเขป	—
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา เจดีย์ทรงระฆังกลมตั้งอยู่บนฐานบัวแปดเหลี่ยมซ้อนกันหลายชั้น ซากโบสถ์และโบสถ์เก่าเข้าใจว่าเป็นของสมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดพระลอย
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา มีการต่อเติมส่วนหลังคาโบสถ์
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดพระอินทร์ (ร้าง)

เจดีย์ ก่อนสมัยอยุธยา—อยุธยาตอนต้น

ที่ตั้ง	บ้านวัดสารภี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	เจดีย์
ประวัติสังเขป	—
รูปแบบศิลปกรรม	ก่อนสมัยอยุธยา—อยุธยาตอนต้น เจดีย์ทรงมณฑปหลายเหลี่ยม ยอดเป็นเจดีย์ทรงระฆังกลม
ชื่อเจ้าของ	ที่ศาสนสมบัติ (วัดร้าง) กรมการศาสนา
ประวัติการอนุรักษ์	หน่วยศิลปากรที่ ๒ ได้ทำการค้ายันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดร้าง (ร้าง)

เจดีย์ ก่อนสมัยอยุธยา—อยุธยาตอนต้น

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านสนามชัย ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	เจดีย์	
ประวัติสังเขป	—	
รูปแบบศิลปกรรม	ก่อนสมัยอยุธยา—อยุธยาตอนต้น องค์เจดีย์มีเรือนธาตุและฐานเป็นรูปแปดเหลี่ยม รองรับองค์ระฆังกลม	
ชื่อเจ้าของ	ที่ศาสนสมบัติ (วัดร้าง) กรมการศาสนา	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

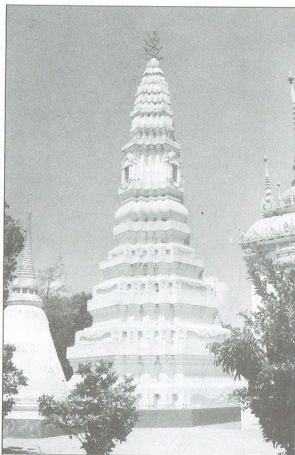
วัดการ้อง (ร้าง)

เจดีย์สมัยอยุธยา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านสนามชัย ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	เจดีย์	
ประวัติสังเขป	—	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา	
ชื่อเจ้าของ	ที่ศาสนสมบัติ (วัดร้าง) กรมการศาสนา	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดดอนบุปผาราม

พระปรางค์สมัย ร.๕

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านไร่ ตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	พระปรางค์	
ประวัติสังเขป	เจ้าลาวสองคี่เก่าเป็นผู้สร้างไว้เป็นที่สักการะ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๑ เดิมชื่อ วัดตะค่า, วัดโคกดอกไม้	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๕)	
ชื่อเจ้าของ	วัดดอนบุปผาราม	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์	นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

เจดีย์วัดดงขี้เหล็ก

เครื่องมือเหล็กที่ขุดได้ในบริเวณวัด

เจดีย์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านดงขี้เหล็ก ตำบลวังหว่า อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	เจดีย์	
ประวัติสังเขป	จากคำบอกเล่าของเจ้าอาวาสกล่าวว่า เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระพุทธรูปทองคำและของมีค่าที่ชาวบ้านนำมาเก็บไว้ บริเวณนี้อาจเป็นที่ตีเหล็กสนับสนุนการรบในสมัยโบราณ มีการพบหอก ดาบ สี่ ค้อน เคียว และกำไลขนาดใหญ่เป็นต้น	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยปัจจุบัน	
ชื่อเจ้าของ	วัดดงขี้เหล็ก	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

วัดเกาะ

มณฑปสร้าง พ.ศ. ๒๔๖๐

พระพุทธรูปภายในมณฑป

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านบางงาม ตำบลวังหว้า อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	มณฑป
ประวัติสังเขป	ชาวบ้านร่วมกันก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ เพื่อใช้ในการของหมู่บ้าน
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์ มณฑปก่ออิฐฉาบปูน หลังคาซ้อนกัน ๓ ชั้น ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท และพระพุทธรูปทาลอง
ชื่อเจ้าของ	วัดเกาะ
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดปลายนา

โบสถ์สมณียุทธยา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านปลายนา ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	พ.ศ. ๒๒๒๒ ก่อสร้างวัด พ.ศ. ๒๒๓๒ ได้วิสุงคามสีมา
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา โบสถ์ก่ออิฐฉาบปูน มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ฐานโบสถ์โค้ง แบบท้องสำเภา
ชื่อเจ้าของ	วัดปลายนา
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษและดูแลรักษา บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ทาสีโบสถ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดสามชุก

มณฑปบรรจุรอยพระพุทธรูป หือปะสมัรัตนโกสินทร์

รอยพระพุทธรูปจำลองภายในมณฑป

ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๑ บ้านสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
มณฑป

สิ่งสำคัญ

ประวัติสังเขป

เป็นมณฑปที่สร้างขึ้นเพื่อไว้สักการะรอยพระพุทธรูป

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยรัตนโกสินทร์ มณฑปก่ออิฐฉาบปูน ผนังส่วนบนสอปเข้าหากัน หลังคา
เครื่องไม้ทรงจั่วลดชั้น ด้านข้างมีพระพุทธรูปหินทราย สภาพชำรุดตั้งอยู่
รอยพระพุทธรูปเป็นแบบหลายรอยซ้อนกัน ทำด้วยโลหะ

ชื่อเจ้าของ

วัดสามชุก

ประวัติการอนุรักษ์

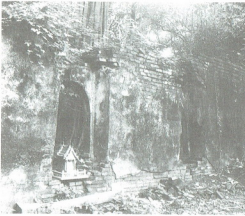
วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดบ้านทิง (โพธิ์เงิน)

วิหารเก่าสมัยอยุธยา

หอไตรเก่าสมัยอยุธยา

ที่ตั้ง

หมู่ที่ ๔ บ้านบ้านทิง ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

สิ่งสำคัญ

หอไตรเก่า

ซากวิหารเก่า

ประวัติสังเขป

เดิมเป็นวัดร้างสองวัดชื่อว่า วัดโพธิ์เงิน—โพธิ์ทอง กล่าวกันว่า เป็นวัดที่กษัตริย์สร้างให้มเหสีฝ่ายซ้าย—ฝ่ายขวา มีตำนานพื้นบ้านว่า พระเจ้าอยู่ทองหนีโรคห่าผ่านมาทางนี้

รูปแบบศิลปกรรม

สมัยอยุธยา ฐานวิหารก่ออิฐฉาบปูน มีเสาเป็นไม้ ส่วนหอไตรเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหน้าต่างก่ออิฐเป็นวงโค้งด้านบน

ชื่อเจ้าของ

วัดบ้านทิง

ประวัติการอนุรักษ์

วิหารเคยได้รับการซ่อมแซมก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา

ผู้สำรวจ

นายอาณัติ

บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์

เวียงแก้ว

วิหารเก่า วัดทุ่งสามัคคีธรรม

วิหารเก่า

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๕ บ้านหนองผักนาค ตำบลหนองผักนาค อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี	
สิ่งสำคัญ	วิหารเก่า	
ประวัติสังเขป	—	
รูปแบบศิลปกรรม	พระพุทธรูปในวิหารมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปสมัยอยุธยา ส่วนตัววิหารเก่าไม่ทราบอายุแน่ชัด	
ชื่อเจ้าของ	วัดทุ่งสามัคคีธรรม	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	ทำรุ่งวงศ์
	นายประดิษฐ์	เวียงแก้ว

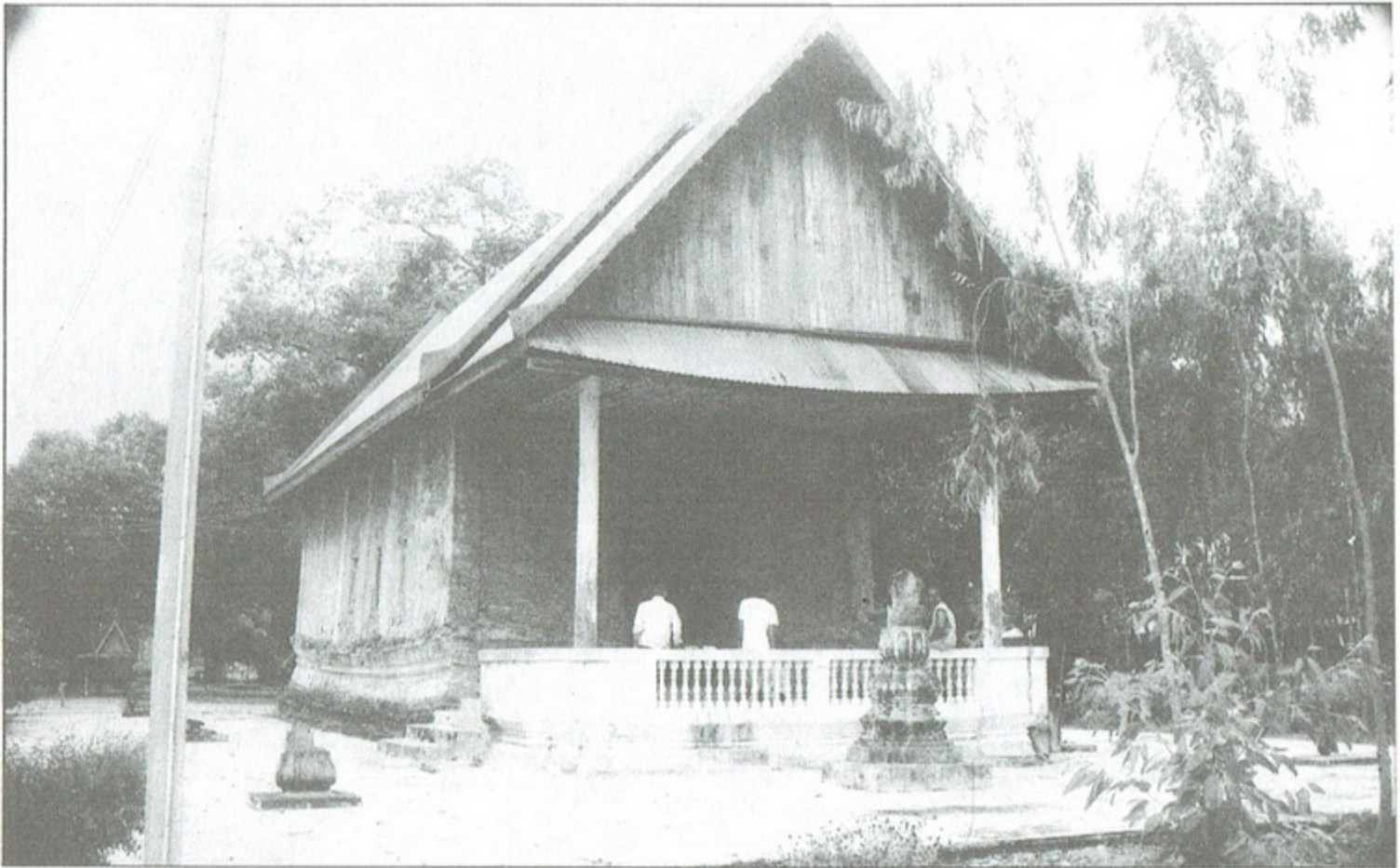
วัดหนองโรงรัตนาราม

เจดีย์สมัยอยุธยา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๔ บ้านหนองโรง ตำบลหนองผักนาค อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	วิหารเก่า เจดีย์
ประวัติสังเขป	เดิมเป็นวัดร้าง เริ่มก่อสร้างใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘
รูปแบบศิลปกรรม	วิหารก่ออิฐฉาบปูน ไม่มีหน้าต่าง หน้าโบสถ์ปัจจุบันมีซากเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูน ๑ องค์ ทั้งเจดีย์และวิหารเป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยา
ประวัติการอนุรักษ์	วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดอุตะเกา

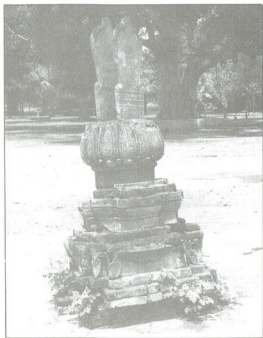

โบสถ์ หลังจากต่อเติมหลังคาและบางส่วนของตัวโบสถ์

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านอุตะเกา ตำบลหัวนา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
สิ่งสำคัญ	โบสถ์
ประวัติสังเขป	แต่ก่อนเป็นวัดร้างเนื่องจากถูกพม่าทำลาย
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา เป็นโบสถ์ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ฐานโบสถ์แอ่นโค้งแบบท้องเรือสำเภา ไม่มีหน้าต่าง
ชื่อเจ้าของ	วัดอุตะเกา
ประวัติการอนุรักษ์	พระสงฆ์ได้เข้ามาอยู่อาศัยและปรับปรุงเป็นวัดขึ้นมาใหม่เมื่อราว ๖๐ ปีมาแล้ว ปัจจุบันได้มีการต่อเติมส่วนหลังคาและบางส่วนของตัวโบสถ์
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

โบสถ์วัดอุตะเกา ก่อนต่อเติมหลังคา (จากภาพถ่ายเก่า)

แท่นใบเสมา วัดอุตะเกา

โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดสุพรรณบุรี
มีจำนวนทั้งสิ้น ๕๐ แห่ง ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑.	วัดคงจักร์	ท่าพี่เลี้ยง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒.	วัดภูมิทอง	ท่าพี่เลี้ยง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓.	วัดจำปา	ท่าพี่เลี้ยง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๔.	วัดเจติยยอดเหล็ก	ท่าพี่เลี้ยง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๕.	วัดหลวง	ท่าพี่เลี้ยง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๖.	วัดโพธิ์	ท่าพี่เลี้ยง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๗.	ศาลเจ้าหลักเมือง	รั้วใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๘.	วัดมหาธาตุ (หรือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ)	รั้วใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๙.	วัดป่าเลไลยก์	รั้วใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
	กำหนดเขตที่ดินา วัดป่าเลไลยก์	รั้วใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๑๐๑	๕๕	๒๗ เมษายน ๒๕๒๗
๑๐.	คูและกำแพงเมือง	รั้วใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๑.	วัดพระรูป	รั้วใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๒.	วัดพัง	รั้วใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๓.	สระแก้ว, สระคา, สระยมนา					
	สระเกษ	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๔.	วัดสนามไชย	สนามไชย	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
	กำหนดเขตที่ดินา วัดสนามไชย	สนามไชย	เมืองสุพรรณบุรี	๕๘	๑๗๗	๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๔
	กำหนดเขตที่ดินา วัดสนามไชย	สนามไชย	เมืองสุพรรณบุรี	๑๐๖	๑๔๐	๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๒
๑๕.	วัดโหนดหนึ่ง	บางกุ้ง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๖.	วัดพระธาตุ (หรือวัดมหาธาตุ)	ศาลาขาว	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๗.	วัดโรงช้าง	บางกุ้ง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๘.	วัดเขาดิน	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๙.	วัดหอยโข่ง	พิหารแดง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๐.	วัดปู่บัว	พิหารแดง	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘

โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วของจังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๒๑.	วัดจำปา	ดั่งชัน	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๒.	วัดสมอลม	ดั่งชัน	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๓.	วัดโหนดง่อน	วัดใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๔.	วัดช่องลม	วัดใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๕.	วัดชุมชนสงฆ์	วัดใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
	กำหนดเขตที่ดินา วัดชุมชนสงฆ์	วัดใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๑๐๑	๕๕	๒๗ เมษายน ๒๕๒๗
๒๖.	วัดบ้านควาย	ทับตีเหล็ก	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๗.	วัดสมิวัณ	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๘.	วัดใหม่	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๒๙.	วัดละเมาะ	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓๐.	วัดปลายน้ำ	สระแก้ว	เมืองสุพรรณบุรี	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓๑.	เขานางบวช	นางบวช	เดิมบางนางบวช	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓๒.	ดอนเจดีย์	ดอนเจดีย์	ดอนเจดีย์	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
	กำหนดเขตที่ดินา ดอนเจดีย์	ดอนเจดีย์	ดอนเจดีย์	๖๔	๖๐	๓๐ กันยายน ๒๕๔๕
๓๓.	วัดเสาชทอง	วัดยาง	ดอนเจดีย์	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓๔.	สระกระโจม	ดอนเจดีย์	ดอนเจดีย์	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓๕.	เมืองอุทล	อุทล	อุทล	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๔๗๘
๓๖.	เขาพระ	อุทล	อุทล	๕๒	๗๕	๘ มีนาคม ๒๕๗๘
	กำหนดเขตที่ดินา เขาพระ	อุทล	อุทล	๗๔	๕๖	๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๐
๓๗.	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทล	อุทล	อุทล	๗๔	๕๔	๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๔
๓๘.	วัดปราสาท	อุทล	อุทล	๘๕	๔๑	๗ พฤษภาคม ๒๕๑๑
๓๙.	วัดกุ้งสงฆ์ (ร้าง)	ท่าพี่เลี้ยง	เมืองสุพรรณบุรี	๑๐๑	๑๒๕	๑๘ กันยายน ๒๕๒๗
๔๐.	วัดแค	วัดใหญ่	เมืองสุพรรณบุรี	๑๐๔	๑๘	๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

แผนที่
บริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ตราประจำจังหวัด

: รูปพลับพลาจตุรมุข มีภาพเกาะอยู่ด้านหลัง

พลับพลาจตุรมุข หมายถึง พระที่นั่งคูหาสวรรค์ในอำเภอยานนคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างไว้เมื่อคราวเสด็จประพาสอำเภอยานนครในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ส่วนเกาะนั้นหมายถึง เกาะหลัก ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองประจวบคีรีขันธ์

ความหมายของชื่อ

: ร.๔ โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามของเมืองนี้ให้คู่กับเกาะกง ซึ่งพระราชทานนามว่า ประจันตคีรีเขต

ชื่อเดิม

: เมืองบางนางรม หรือเมืองนางรม

พื้นที่

: ๖,๗๖๗.๖ ตารางกิโลเมตร

สูงกว่าระดับน้ำทะเล

วัดจากศาลากลางจังหวัด : ๓ เมตร

จำนวนประชากร : ๔๑๓,๘๖๔ คน

เขตการปกครอง : มี ๗ อำเภอ

๑. อำเภอเมือง

๒. อำเภอกุยบุรี

๓. อำเภอบางสะพาน

๔. อำเภอทับสะแก

๕. อำเภอหัวหิน

๖. อำเภอปราณบุรี

๗. อำเภอบางสะพานน้อย

ทรัพยากรสำคัญ

: แกวไฟฟ้า หินอ่อน

ไร่สับปะรด ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง

ที่ตั้งและอาณาเขต

ประจวบคีรีขันธ์ เป็นจังหวัดใต้สุดของภาคกลาง ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๒ องศาเหนือ เส้นแวงที่ ๑๐๐ องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศใต้ประมาณ ๒๗๘ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ : ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี

ทิศใต้ : ติดต่อกับจังหวัดชุมพร

ทิศตะวันออก : ติดต่อกับชายทะเลอ่าวไทย

ทิศตะวันตก : ติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมพม่า

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ของจังหวัดนี้มีลักษณะยาวเรียงไปตามชายฝั่งทะเลตะวันตกของอ่าวไทย มีเกาะกลางทะเล ๑๖ เกาะ พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นที่ราบริมเขา สูงลาดจากทิวเขาตะนาวศรี ทางด้านทิศตะวันตกลงสู่ทะเลทางทิศตะวันออก บางตอนก็เป็นที่ราบต่ำมีน้ำขังและเต็มไปด้วยป่าไม้ พื้นที่บางส่วนที่ห่างจากทะเลเล็กน้อยเป็นทุ่งหญ้าและป่าละเมาะ มีแม่น้ำลำคลองสั้น ๆ ซึ่งส่วนมากมีต้นน้ำไหลลงมาจากทิวเขาตะนาวศรี พื้นที่ทางทิศตะวันออกจรดริมทะเลมีอ่าวใหญ่ ๆ น้อย ภูเขาและเกาะ เป็นทิวทัศน์ที่สวยงาม ทางด้านทิศตะวันตกมีช่องทางสำคัญติดต่อกับพม่า คือ ด่านสิงขร

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัด

ในท้องที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในปัจจุบัน เคยมีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยมาเป็นเวลานานแล้ว หนังสือพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน วลิต พ.ศ. ๒๑๔๒ ซึ่งบันทึกโดย วัน วลิต พ่อค้าชาวฮอลันดา ซึ่งเข้ามาทำงานที่กรุงศรีอยุธยาในสมัยพระเจ้าปราสาททอง มีข้อความบางตอนที่กล่าวถึงตำนานเรื่องพระโอรสของจักรพรรดิจีนพระองค์หนึ่งถูกเนรเทศออกจากเมืองจีน เนื่องจากลอบปลงพระชนม์พระราชบิดาเพื่อยึดราชอาณาจักร ในที่สุดพระโอรสและข้าราชการบริพารที่ถูกเนรเทศรอนแรมไปตามที่ต่าง ๆ ก็มาขึ้นบกที่อ่าวสยาม แล่นกย (อยู่ห่างจากอำเภอกุยบุรีในปัจจุบันประมาณ ๖๐๐ เมตร) และตั้งถิ่นฐานที่นั่น เหตุการณ์นี้ วัน วลิต บันทึกไว้ว่าเกิดขึ้นเมื่อประมาณสองพันปีมาแล้ว

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ปราภูมิเมืองโบราณหลายแห่งเกิดขึ้นแล้วในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมืองโบราณเหล่านี้ได้แก่ เมืองปราณบุรี (อำเภอปราณบุรี ปัจจุบัน) เมืองกุยบุรี (อำเภอกุยบุรี ปัจจุบัน) เมืองนารัง (ในเขตที่ตั้งตัวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ปัจจุบัน) เมืองคลองวาฬ (อยู่ในเขตอำเภอมืองปัจจุบัน) เมืองกำเนิดนพคุณ (เขตอำเภอบางสะพาน ปัจจุบัน) ในสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พม่าเริ่มใช้ด่านสิงขรเป็นทางผ่านเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๓๐๒ และใช้ด่านนี้อีกหลายครั้งจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมืองเหล่านี้จึงอยู่ในเส้นทางเดินทัพ และได้เข้าร่วมในการสงครามอยู่เสมอ

สมัยกรุงธนบุรี ในปี พ.ศ. ๒๓๑๗ มีใบบอกเข้ามายังกรุงธนบุรีว่า กองทหารพม่าที่เข้ามาทางเมืองมะริดได้เข้าปล้นค่ายทัพสะแก เมืองกำเนदनพคุณ จึงโปรดฯ ให้แจ้งแก่เจ้าเมืองกุยบุรี เมืองปราณบุรี ให้ทำลายบ่อน้ำ หนองน้ำตามรายทางที่คิดว่ากองทัพพม่าจะยกผ่านเข้ามา โดยเอาของสกปรกหรือยาพิษใส่ลงไปเพื่อให้เป็นกำลังแก่ข้าศึก ในสมัยกรุงธนบุรีนี้เมืองนารังก็ได้เลิกร้างไป

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองบางนางรม ที่ปากคลองอีรม แต่เนื่องจากพื้นที่ไม่อุดมสมบูรณ์ จึงย้ายที่ว่าการเมืองไปตั้งที่เมืองกุย ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่และมีบ้านเรือนอยู่หนาแน่นกว่า แต่ยังคงใช้ชื่อเมืองบางนางรมอย่างเดิม สถานที่ตั้งบ้านเจ้าเมืองคือ ที่หมู่บ้านจวนบนใกล้กับวัดกุยบุรีในปัจจุบัน ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้รวมพื้นที่เมืองกุยและเมืองคลองวาฬ แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองประจวบคีรีขันธ์ ในปี พ.ศ. ๒๓๙๔ (คล้องจองกับเมืองเกาะกง ซึ่งพระราชทานนามว่า เมืองประจันตคีรีเขต) แต่ยังคงตั้งที่ว่าการเมืองอยู่ที่เมืองกุยอย่างเดิม

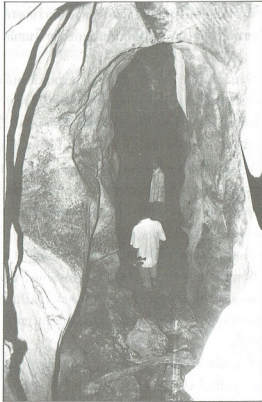
ในปี พ.ศ. ๒๔๐๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคำนวณได้ว่าจะมีสุริยุปราคาหมดดวง และจะเห็นได้ในเมืองไทยที่ตำบลหัวกอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๑๑ จึงทรงให้จัดเตรียมสถานที่โดยสร้างเป็นค่ายหลวงขึ้น แล้วเสด็จมาประทับทอดพระเนตรสุริยุปราคา หัวเมืองที่กล่าวถึงในเอกสารสมัยนั้นมีเพียงปราณบุรี และประจวบคีรีขันธ์เท่านั้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อมีการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ เมืองประจวบคีรีขันธ์ถูกยุบเป็นอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ ขึ้นกับจังหวัดเพชรบุรี แต่ยังคงตั้งที่ว่าการอยู่ที่เมืองกุย จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๑ จึงได้ย้ายที่ว่าการมาตั้งอยู่ที่อ่าวเกาะหลัก และโอนจากกระทรวงกลาโหมไปขึ้นกับมหาดไทย

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้รวมอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอเมืองปราณบุรี ซึ่งขึ้นกับเมืองเพชรบุรี อำเภอกำเนदनพคุณ ซึ่งขึ้นกับชุมพร ตั้งขึ้นเป็นเมืองปราณบุรี เพื่อรักษาชื่อเมืองปราณบุรีซึ่งเป็นเมืองเก่าเอาไว้ เมืองปราณบุรีที่ตั้งใหม่นี้มีฐานะเป็นเมืองจัตวา ขึ้นกับมณฑลตราดบุรี โดยมีที่ว่าการเมืองตั้งอยู่ที่อ่าวเกาะหลักหรืออ่าวประจวบในปัจจุบัน ส่วนเมืองปราณเดิมก็ยังคงอยู่ที่ปากคลองปราณ (บ้านปากน้ำปราณในปัจจุบัน) และโปรดฯ ให้เรียกชื่อว่า เมืองปราณ ให้ขึ้นกับเมืองปราณบุรีที่ตั้งใหม่

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพิจารณาเห็นว่าการเรียกชื่อเมืองปราณบุรีเท่ากับเมืองปราณบุรีใหม่สับสนกันอยู่ นานไปจะเกิดการสับสนทางประวัติศาสตร์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามเมืองปราณบุรีว่า เมืองประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่นั้นมา

ถ้ำกลอบ

ถ้ำกลอบ ที่หลบภัยสงครามสมัยโบราณ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านดอนจวง ตำบลปากแพรก อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์	
สิ่งสำคัญ	ตัวถ้ำกลอบ	
ประวัติสังเขป	เป็นที่หลบภัยระหว่างสงครามไทยกับพม่า ตั้งแต่ครั้งโบราณมาจนถึง สมัยรัตนโกสินทร์ (อ้างอิงประวัติจาก ศธ.อ. บางสะพานน้อย)	
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นถ้ำในภูเขาหินปูน สามารถใช้เป็นที่อยู่อาศัยและหลบภัยได้	
ชื่อเจ้าของ	นายอาคม ดังก้อง	
ประวัติการอนุรักษ์	—	
ผู้สำรวจ	นายอานัติ บำรุงวงศ์	
	นายประติษฐ์ เวียงแก้ว	

เขาลำน้ำร่อง (ถ้ำบ่อน้ำทิพย์)

ถ้ำน้ำร่อง ที่พักคนเดินทางสมัยโบราณ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านลำน้ำร่อง ตำบลพวงศัประศาสน์ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สิ่งสำคัญ	ถ้ำบ่อน้ำทิพย์
ประวัติสังเขป	เป็นที่พักคนเดินทางระหว่างภาคกลาง—ภาคใต้ ในสมัยโบราณถ้ำบ่อน้ำทิพย์เป็นถ้ำหนึ่งที่มีความสำคัญ ชาวบ้านถือกันว่าน้ำในบ่อเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ มีน้ำอยู่ตลอดปี น้ำจากที่แห่งนั้นนำไปใช้ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในสมัยโบราณ ในรัชกาลปัจจุบันได้นำน้ำแห่งนี้ไปร่วมในรัฐพิธีเฉลิมพระชนมพรรษารอบ ๕ รอบ เมื่อ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง (เก็บความจากป้ายจังหวัดแสดงไว้)
รูปแบบศิลปกรรม	เขาลำน้ำร่องเป็นภูเขาหินปูน มีเนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่เศษ มีสภาพร่มรื่นเต็มไปด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด เป็นป่าใกล้เมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์รอบ ๆ เขามีถ้ำหลายถ้ำ
ชื่อเจ้าของ	วัดเขาลำน้ำร่อง
ประวัติการอนุรักษ์	วัดเขาลำน้ำร่องดูแลรักษาอยู่
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประติษฐ์ เวียงแก้ว

ด่านสิงขร

ด่านสิงขร เส้นทางคมนาคมระหว่างไทย-พม่า ในช่องเทือกเขาตะนาวศรี

ที่ตั้ง หมู่ที่ ๖ บ้านไร่เครา- หินกอง ตำบลคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สิ่งสำคัญ พื้นที่บริเวณด่านสิงขร

ประวัติสังเขป ด่านสิงขรเป็นช่องเขาในเทือกเขาตะนาวศรีตอนใต้ ตั้งอยู่ในเขต อ. เมือง จ. ประจวบคีรีขันธ์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ด่านสิงขรเป็นช่องทางที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการคมนาคม ติดต่อค้าขายระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเมืองมะริด และเมืองตะนาวศรี ซึ่งสมัยนั้นเป็นเมืองขึ้นของไทย และยังเป็นช่องทางเดินทัพไทยรบพม่าหลายครั้ง ที่สำคัญคือ

พ.ศ. ๒๓๐๒ พระเจ้าอลองพญาได้เดินทัพผ่านเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่สำเร็จ และต้องเสียชีวิตในขณะที่เดินทัพกลับพม่า

พ.ศ. ๒๓๓๖ กองทัพของสมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ได้ผ่านด่านสิงขรไปตั้งทัพต่อเรือรบที่ริมฝั่งทะเลมะริด เพื่อไปตีเมืองเมาะตะมะ และอย่างกุ่ม แต่การศึกครั้งนี้ไม่สำเร็จ และในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่ จ. ประจวบฯ เมื่อ ๘ ธ.ค. ๒๔๘๔ มีการลำเลียงทหารและอาวุธยุทธสัณการะจากอ่าวไทยผ่านด่านสิงขรตามเส้นทางลำเลียงไปยังฝั่งมหาสมุทรอินเดีย เพื่อเข้ายึดครองประเทศพม่าตามแผนการ

ด้านสิ่งขรต้งเดิมจริง ๆ นั้น ไม่ได้อยู่ตรงที่ระบุในปัจจุบัน แต่อยู่ลึกเข้าไปจากพรมแดนไทยอีกประมาณ ๑๐ กม. เศษ (แถบแม่น้ำวัด) เหตุที่ด้านสิ่งขรต้งต้องถอยร่นจากที่เดิมเข้ามาในเขตไทยจนกลายเป็นจุดเขตแดนในปัจจุบันก็เพราะ การกำหนดเขตแดนระหว่างไทยกับมณฑลตะนาวศรี ตามสัญญา ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ นั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยไม่มีความรู้การแผนที่ และพูดจากันไม่รู้เรื่อง จึงต้องเสียเปรียบเขา (คัดลอกประวัติมาจากแผ่นป้ายซึ่งทางจังหวัดได้จัดทำไปแสดงไว้ยังสถานที่ปัจจุบัน)

หมายเหตุ แมื่อด่านนี้จะไม่ใช่ด้านสิ่งขรเดิม แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการติดต่อเดินทัพ ซึ่งใช้กันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ

รูปแบบศิลปกรรม

ชื่อเจ้าของ

ประวัติการอนุรักษ์

ผู้สำรวจ

เป็นช่องเขาระหว่างเขตแดนไทยกับพม่า

ที่สาธารณประโยชน์ (ป่าสงวน)

—

นายอาณัติ

บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์

เวียงแก้ว

เขาถ้ำอ่วน้อย (ถ้ำพระธาตุ เขาคั่นกระโด)

บริเวณปากถ้ำพระธาตุ

ที่ตั้ง
สิ่งสำคัญ

ประวัติสังเขป

หมู่ที่ ๒ บ้านอ่วน้อย ตำบลอ่วน้อย อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
พระนอน ๒ องค์

บริเวณถ้ำ

วัดนี้มีความสำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีพระบรมธาตุและพระธาตุของสาวก ขณะนั้นบรรจุไว้ในมณฑปประดับมุก มีหลวงปู่ใหญ่ซึ่งถือกันว่าเป็นหลวงพ่อดีลสิทธิ์ประจำภูเขา และยังมีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่อีก ๒ องค์ และพระประดับ ๒๑ องค์ ซึ่งเป็นศิลปะสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีหลวงพ่อดีลสิทธิ์อีก ๓ องค์ คือ หลวงพ่อดีลที่ หลวงพ่อดีลกลาง และหลวงพ่อดีลดำ โดยเฉพาะหลวงพ่อดีลดำ ถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์มาก

นักเดินเรือเล่าสืบต่อกันมาว่า วันดีคืนดีจะเห็นพระพุทธรูปลอยอยู่หน้าเขา เมื่อเรือเข้ามาใกล้ก็จางหายไป และยังมีถ้ำขาม เครื่องลายครามบรรจุอยู่ในถ้ำมาก ซึ่งชาวบ้านยืมใช้เป็นประจำ ตอนหลังยืมแล้วไม่คืน หินจึงออกมาปิดปากถ้ำ

(คัดลอกมาจากแผ่นป้ายซึ่งทางจังหวัดได้แสดงไว้)

หมายเหตุ จากการตรวจสอบพระพุทธรูป ๓ องค์ พบว่าองค์หนึ่งเป็น
หินทรายสีแดงแบบสมัยอยุธยา ถูกปูนพอกทับ ส่วนอีก ๒ องค์ ท่าน
เจ้าอาวาสยืนยันว่า เป็นพระหินทรายซึ่งพอกปูนทับเช่นกัน และจาก
การสำรวจครั้งนี้ ได้พบอิฐในสมัยอยุธยาภายในถ้ำด้วย

รูปแบบศิลปกรรม

ชื่อเจ้าของ

ประวัติการอนุรักษ์

ผู้สำรวจ

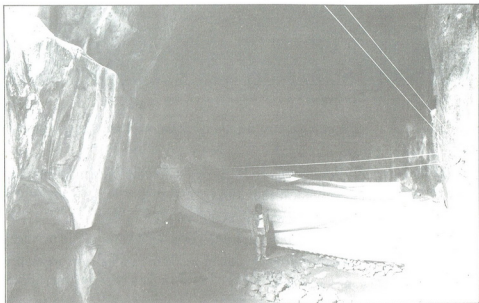
เป็นฝีมือช่างท้องถิ่น สมัยอยุธยา

วัดตำพระธาตุเขาคั่นกระได

วัดอนุรักษ์และดูแลรักษา

นายอาณัติ บำรุงวงศ์

นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

พระพุทธรูปนอนภายในถ้ำ

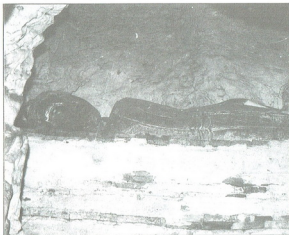
ป้อมยันทัพพม่า

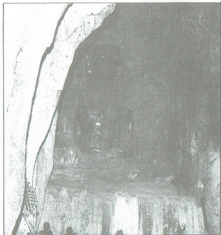
ป้อมสมัยโบราณเมืองกุย ห่างจากถนนเพชรเกษมไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๕๐๐ เมตร

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๑ บ้านจวนบน ตำบลกุยบุรี อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สิ่งสำคัญ	ป้อม
ประวัติสังเขป	เป็นป้อมสมัยอยุธยา ใช้เป็นที่สกัดทัพของพม่าที่เข้ามาสู่เมืองกุยบุรี ปัจจุบันเหลือเพียงป้อมเดียว (ข้อมูลจาก ผช.ศธ.อ. และจากการสำรวจ)
รูปแบบศิลปกรรม	เป็นป้อมก่อด้วยอิฐและหินก้อนใหญ่ ๆ มีดินปกคลุมไม่สามารถเห็นลักษณะที่ชัดเจนของตัวป้อมได้ ขนาดกว้าง ๑๖.๐๐ เมตร สูงประมาณ ๔.๐๐ – ๕.๐๐ เมตร
ชื่อเจ้าของ	นายเสนาะ ไหลล้น
ประวัติการอนุรักษ์	นายเสนาะ ไหลล้น ดูแลรักษา
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

ถ้ำเขาน้อย

พระพุทธรูปนอนภายในถ้ำ

พระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย ภายในถ้ำ

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๗ บ้านหนองเตาปูน ตำบลกุยเหนือ อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สิ่งสำคัญ	พื้นที่เขา พระนอน ๒ องค์ พระพุทธรูปนั่ง ๑ องค์
ประวัติสังเขป	จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในท้องถิ่น บางคนกล่าวว่ามียากว่า ๒๐๐ ปี
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา พระพุทธรูปนอน ๒ องค์ ก่อด้วยอิฐฉาบปูน พระพุทธรูปนั่งทำจากหินทราย พื้นถ้ำปูด้วยอิฐขนาดใกล้เคียงกับอิฐที่ใช้สร้างโบราณสถานในสมัยอยุธยา
ชื่อเจ้าของ	วัดถ้ำเขาน้อย
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษา มีพระภิกษุจำวัดอยู่ในถ้ำ
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดเขาแดง

กุโบสถ์วัดเขาแดง สถาปัตยกรรมสมัย ร. ๖

พระพุทธรูปประธานภายในโบสถ์
วัดเขาแดง

พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร วัดเขาแดง

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านเขาแดง ตำบลเขาแดง อำเภออุบลูรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สิ่งสำคัญ	โบสถ์ พระพุทธรูปประธานในโบสถ์ พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร พระพุทธรูปบนหอสวดมนต์
ประวัติสังเขป	เป็นวัดเก่าแก่ เดิมอยู่ทางตะวันออก ของวัดปัจจุบัน วัดเดิมคงสร้างมา พร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน โบสถ์สร้าง ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ พระประธาน ถูกน้ำประติษฐานไว้ในระยะเดียวกับการสร้างโบสถ์ ส่วนพระทรงเครื่อง คงมีมาก่อนหน้านั้น
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยรัตนโกสินทร์
ชื่อเจ้าของ	วัดเขาแดง
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษาและยังคงใช้ประกอบพิธีทางศาสนาอยู่
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

กฤติยาธิ, เพิงผาพระระเบียง, ถ้ำพระนอน

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๓ บ้านนาห้วย ตำบลปรางมบุรี อำเภอปรางมบุรี จังหวัด
สิ่งสำคัญ	บริเวณที่ตั้งกฤติยาธิ, ถ้ำพระนอน และเพิงผาพระระเบียง
ประวัติสังเขป	เมื่อ ๑๐ กว่าปีก่อนยังมีสภาพสมบูรณ์ ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป นอน พระพุทธรูปหินทรายประทับนั่งขนาดต่าง ๆ จำนวนมาก ปัจจุบัน ถูกทำลายหมด ชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายบางชิ้นถูกนำไปไว้ที่วัด น่าน้อย อ. ปรางมบุรี — ที่มาของข้อมูล นายบุญธรรม พลับใหญ่ ๕๐ หมู่ ๔ ต. ปากน้ำปราง อ. ปรางมบุรี จ. ประจวบคีรีขันธ์
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา พบร่องรอยการก่อสร้างมีการใช้กระเบื้องกาบกล้วย (กาบ) และอิฐขนาดเดียวกับที่ใช้ในการก่อสร้างโบราณสถานสมัยทวารวดี และสมัยอยุธยาอยู่ปนกัน
ชื่อเจ้าของ	ที่สาธารณะประโยชน์
ประวัติการอนุรักษ์	—
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ บำรุงวงศ์ นายประดิษฐ์ เวียงแก้ว

วัดเขาน้อย (เก่า)

เนินดินซากเจดีย์เก่า

ใบเสมาหินทราย
ศิลปะสมัยอยุธยา

ที่ตั้ง	หมู่ที่ ๒ บ้านเขาน้อย ตำบลปากน้ำปราณบุรี อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	
สิ่งสำคัญ	ซากเจดีย์เก่า, ใบเสมา	
ประวัติสังเขป	เป็นวัดที่สร้างในสมัยอยุธยา	
รูปแบบศิลปกรรม	สมัยอยุธยา	
ชื่อเจ้าของ	วัดเขาน้อย (เก่า)	
ประวัติการอนุรักษ์	วัดดูแลรักษาอยู่	
ผู้สำรวจ	นายอาณัติ	บำรุงวงศ์
	นายประติษฐ์	เวียงแก้ว

โบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้วของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
มีทั้งสิ้น ๒ แห่ง ดังนี้

ลำดับที่	รายการ	ตำบล	อำเภอ	ประกาศราชกิจจานุเบกษา		
				เล่ม	ตอนที่	วัน เดือน ปี
๑. ๒.	พระที่นั่งคูหาคฤหาสน์ โบราณสถานหัวกอ	สามร้อยยอด คลองวาฬ	ปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์	๖๙ ๙๗	๖๐ ๑๖๓	๓๐ กันยายน ๒๕๔๕ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓

หอไตร วัดกลางบางแก้ว อ. นครชัยศรี จ. นครปฐม

ป้อมยันทัพพม่า อ. กุยบุรี จ. ประจวบคีรีขันธ์

“เจดีย์หงส์” วัดพวงมลัย อ. เมือง จ. สมุทรสงคราม

ศาลาทำน้ำ วัดพวงมลัย อ. เมือง จ. สมุทรสงคราม

ด้านหน้าโบสถ์ วัดเกาะศาลพระ อ. วัดเพลง จ. ราชบุรี

เจดีย์หัก อ. เมือง จ. ราชบุรี

มณฑป วัดเทพสังฆาราม (วัดเหนือ) อ. เมือง จ. กาญจนบุรี

จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ วัดเทพสังฆาราม (วัดเหนือ) อ. เมือง จ. กาญจนบุรี

เจดีย์วัดร้าง (ร้าง) อ. เมือง จ. สุพรรณบุรี

มณฑปยอดเจดีย์ วัดวรจันทร อ. เมือง จ. สุพรรณบุรี

พระปรางค์ วัดดอนบุปผาราม อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี

มณฑปวัดน้อย อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี

มณฑปยอดเจดีย์ วัดอุทอง อ. บางปلام้า จ. สุพรรณบุรี

มณฑปวัดอรัญญ์ อ. บางปلام้า จ. สุพรรณบุรี

หอไตร วัดพร้าว อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี

จิตรกรรมฝาผนังและพระพุทธรูปในวิหาร วัดหนองพุทธาราม อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เที่ยวภาคกลาง. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๕.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สถานที่ท่องเที่ยวภาคกลาง. เอกสารแนะนำการท่องเที่ยว. ๒๕๓๓.

กาญจนบุรี, จังหวัด. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ: บริษัทประจักษ์
จำกัด, ๒๕๓๐.

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ และพิมพ์เอกสารการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ. จังหวัดนครปฐม.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุดม, ๒๕๐๐.

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์และพิมพ์เอกสารการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ. ความรู้เรื่อง ทุกจังหวัด

ทั่วพระราชอาณาจักร เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุดม, ๒๕๐๐.

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์และพิมพ์เอกสารการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ. ความรู้เรื่อง ทุกจังหวัด

ทั่วพระราชอาณาจักร เล่ม ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุดม, ๒๕๐๐.

ตรี อมาตยกุล. เรื่อง จังหวัดสุพรรณบุรีและเรื่องเจดีย์ยุทธหัตถี. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ หลวงอรรถวาทีประวิธ ม.ว.ม., ป.ช. (ประวิธ บริสุทธิ์) ณ เมรุวัดธาตุทอง

กรุงเทพมหานคร วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗.

ไทยวัฒนาพานิช, บริษัทสำนักพิมพ์. โครงการหนังสือเด็กและหนังสืออ่านทั่วไป. ๗๓ จังหวัด (เล่ม ๔)

ภาคกลาง. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

นครปฐม, สำนักงานจังหวัด. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

อักษรสมัย (คอมพิวเตอร์ฟิค), ๒๕๒๕.

ประจวบคีรีขันธ์, จังหวัด. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๘.

ผาสุข อินทราวุธ. ผลการศึกษาค้นเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่จังหวัดสิงห์บุรีและนครปฐม. วารสาร

เมืองโบราณ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔, ๒๕๒๗.

แผนที่ทหาร, กรม. ข้อมูลค่าความสูงโดยประมาณของศาลากลางจังหวัดจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

๗๓ จังหวัด. ๒๕๓๓.

พิเศษ เจอจันทร์พงษ์. แนวความคิดทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองสิงห์และปราสาทเมืองสิงห์.

วารสารฟ้าเมืองทอง ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑๔๔.

เพชรบุรี, สำนักงานจังหวัด. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์,

๒๕๒๕.

มหาดไทย, กระทรวง. สำนักผังเมือง. ผังเมืองรวมเมืองสุพรรณบุรี.

ราชบุรี, สำนักงานจังหวัด. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดราชบุรี. เพชรบุรี: เขาย้อยการพิมพ์,

๒๕๒๖.

ราชบุรี, สำนักงานจังหวัด. สรุปข้อราชการจังหวัดราชบุรี. ๒๕๓๒.

วีระ อำพันสุข. เมืองเพชร. กรุงเทพฯ: เจริญผลการพิมพ์, ๒๕๐๕.

ศิลปากร, กรม. อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒.

ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี. แหล่งเตาเผาบ้านบางปูน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์, ๒๕๓๑.

ศรีศักร วัลลิโภดม. นครชัยศรี. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓, ๒๕๒๕.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมการศาสนา. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๒๗.

สมุทรสงคราม, สำนักงานจังหวัด. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อักษรพัฒนา, ๒๕๒๖.

สุพรรณบุรี, สำนักงานจังหวัด. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี : นมัสการพิมพ์,
๒๕๒๘.

สุพล นาดะพินธุ และ เย็นจิต สุขวาสนะ. แหล่งโบราณคดีในจังหวัดราชบุรี. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๑๖
ฉบับที่ ๒, ๒๕๓๓.

สุข สูงสว่าง. แผ่นดินทองของไทย, คู่มือท่องเที่ยวประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๓๒.
องค์การบริหารส่วนจังหวัด. รวมเรื่องเมืองกาญจน์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิชฌน์, ๒๕๑๘.

